

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Matej Rijavec

Novinarstvo in teletekst: študija primera RTV Slovenija

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Matej Rijavec

Mentor: doc. dr. Igor Vobič

Novinarstvo in teletekst: študija primera RTV Slovenija

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Hvala vsem, ki ste me spodbujali in mi pomagali na tej dolgi poti.

"Pojdi študirat, pridobi znanje. Ostani tam, dokler študija ne končaš. Če so lahko naredili penicilin iz plesnivega kruha, bodo lahko nekaj naredili tudi iz tebe."

(Muhammad Ali)

Novinarstvo in teletekst: študija primera RTV Slovenija

Diplomska naloga proučuje zgodovinski razvoj teleteksta RTV Slovenija. Pregled literature kaže, da je bil teletekst dolgo slabo raziskan medij, šele pred kratkim so se s posameznimi študijami primerov z njim podrobneje ukvarjali medijski strokovnjaki v več evropskih državah. Avtor se osredotoča na produkcijo novic na teletekstu, pri čemer raziskuje predvsem uredniško odločanje in delitev dela skozi 32-letno zgodovino teleteksta RTV Slovenija. V teoretičnem delu konceptualizira odnos med strukturo in novinarskim delovanjem, ki je razmeroma pogost v etnografskih študijah uredništev. V empiričnem delu uporabi dve kvalitativni metodi: analizo dokumentov in polstrukturirane poglobljene intervjuje. Študija pokaže, da teletekst kot prvi tip digitalnega novinarstva ponuja pomembno izhodišče za proučevanje organizacije dela v danes vse pomembnejših spletnih uredništvih medijev. Ker predstavlja prvo soočenje radiotelevizij z digitalnim okoljem, je lahko hkrati vodilo in opomin, kako naj se v naglo spreminjajoči se (digitalni) medijski krajini javni medijski servisi razvijajo v prihodnje. Avtor ugotavlja, da je struktura t. i. tretjega stebra RTV Slovenija, ki se je vzpostavila v treh desetletjih, razmeroma trdna in jo novinarji s svojim delovanjem težko spreminjajo, po drugi strani pa so spremembe v strukturi le delno spremenile njihovo delovanje. To ima pomembne implikacije za organizacijo dela Multimedijskega centra RTV Slovenija (MMC), ki se je pred 15 leti razvil iz uredništva teleteksta, a njegov glavni proizvod danes niso več novice za teletekst, temveč novičarsko spletno mesto.

Ključne besede: teletekst, digitalno novinarstvo, uredniško odločanje, delitev dela, struktura in delovanje.

Journalism and teletext: RTV Slovenia – case study

This thesis examines historical development of teletext at RTV Slovenia. A review of literature reveals that research on teletext has been modest for a long time. Only recently several media experts across Europe have focused on it in a number of case studies. The author concentrates on the production of news for teletext, predominantly in terms of editorial decision-making and division of work throughout the 32-year-long history of teletext at RTV Slovenia. The theoretical part of the thesis conceptualises relation between structure and journalistic agency, which is relatively often used in ethnographic studies of newsrooms. In the empirical part, the author adopts two qualitative methods: document analysis and semi-structured in-depth interviews. The study shows that teletext as the first type of digital journalism functions as an important basis for examining the organization of work in today's increasingly important online newsrooms in different media. Since teletext represents one of the radiotelevision's first encounters with digital environment, it could serve as guidance as well as a warning on how public service media should develop in the rapidly changing (digital) media world. The author concludes that after three decades the structure of RTV Slovenia's so-called third pillar is relatively solid, making it difficult for journalists to introduce some changes to it. On the other hand, changes in the structure of the newsroom have changed the agency of journalists only partially. This has important implications for the organization of work in the newsroom of RTV Slovenia's Multimedia Centre (MMC), which evolved from a teletext newsroom 15 years ago. The main product of this newsroom, however, are no longer news items for teletext but a news website.

Keywords: teletext, digital journalism, editorial decision-making, division of work, structure and agency.

KAZALO VSEBIN

1 UVOD	6
2 ZGODOVINA DIGITALNEGA NOVINARSTVA IN TELETEKST	12
3 PRODUKCIJA NOVIC IN TELETEKST	23
3.1 Družbena organizacija in teletekst	24
3.2 Konvergenca in teletekst	33
4 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA, RAZISKOVALNI SUBJEKT IN METODOLOGIJA	36
4.1 Uredniško odločanje in teletekst	36
4.2 Delitev dela in teletekst	40
4.3 Teletekst in RTV Slovenija	44
4.4 Analiza dokumentov	48
4.5 Poglobljeni intervjuji	49
5 REZULTATI	51
5.1 Pred uvedbo teleteksta na RTV Ljubljana (1982–1984)	51
5.2 Eksperimentalno oddajanje teleteksta (1984–1989)	54
5.3 Prehod na nov sistem teleteksta (1989–2002)	61
5.4 Teletekst in Multimedijski center RTV Slovenija (2002–)	65
6 RAZPRAVA	75
7 ZAKLJUČEK	83
8 LITERATURA	86

1 Uvod

"Ne bi rad predvideval, kaj vse bi lahko počeli s Ceefaxom, ker si ne moremo predstavljati, kaj bo naslednjih deset let prineslo v smislu tehnoloških inovacij. Toda kar koli se bo zgodilo na področju telekomunikacij, bo imel Ceefax od tega koristi. Tako kot kolo bo še vedno obstajal in bo uporaben tudi v 21. stoletju."

(McIntyre v Radio Times, 1980)

Teletekst velja za prvi tehnološki okvir digitalnega novinarstva (Carlson 2003), ki je razmah doživelo v zadnjih dveh desetletjih z razvojem interneta in predvsem spleta. V tem kontekstu predstavlja pomemben poligon razvoja posebnosti novinarstva digitalnih medijev – tako s produkcijskega, tekstovnega kot recepcijskega vidika (prav tam).

Pionirsko delo pri razvoju teleteksta kot informacijskega servisa je opravil britanski BBC, ki ga je gledalcem z imenom Ceefax kot prvi ponudil jeseni 1974 (Brown 2012). Nekaj manj kot deset let je trajalo, da so teletekst spoznali tudi televizijski gledalci v Sloveniji. RTV Ljubljana, predhodnica današnje javne RTV Slovenija, ga je začela oddajati maja 1984 (Zupanič 1984).

"Elektronski časopis" je vzbudil veliko pozornosti in bil nekakšen predhodnik novičarskih spletnih mest, pri čemer njegov značaj ni interaktiven (Carlson 2003). Toda do tedaj "pasivnega" televizijskega gledalca je spremenil v "aktivnega" (Aumente 1985), saj teletekst omogoča dostop do novic in drugih vsebin v vsakem trenutku. Pomembna prednost teleteksta v primerjavi s tiskanimi časopisi sta bili njegova ažurnost in možnost "obnavljanja" informacij, strokovnjaki so menili, da ima potencial "zlate jame" za oglaševalce (Graziplene 2000). Naznanjal je transformacijo produkcije, posredovanja in sprejemanja novic (Nguyen 2007).

Kot ugotavljata Van den Bulckova in Moe (2013), teletekst kot medijska tehnologija in servis ponuja lep primer za razumevanje vse več vprašanj v povezavi s spreminjajočimi se mediji. Tehnološko je v domeni "*push*" medijev predstavljal prvi "*pull*" servis, saj je ponujal informacije "na zahtevo". Vsekakor je imel teletekst pomembno vlogo kot etapa v evoluciji,

skozi katero so se razvili nova sredstva informiranja in nova konceptualizacija novinarskega poklica (Peralta 2003, 4).

Ker je teletekst pomenil tehnološko novost in je bil začetnik v razvoju interaktivne televizije (glej Gamble in Gamble 1989; Küng-Shankleman 2000; Gawlinski 2003), so se študije ob koncu sedemdesetih in v osemdesetih letih prejšnjega stoletja ukvarjale predvsem z njegovim bolj tehničnim vidikom, denimo razvojem dekoderjev za teletekst (Money 1979; Damouny 1984) in teletekstom kot pomagalom za gluhe, naglušne (Blatt in drugi 1980) in slepe (King 1982). Prav tako so se študije posvečale raziskovanju stroškov novega medija (Logue 1979), uporabniške izkušnje (Bretz in Schmidbauer 1983; Elton in Carey 1983; Weaver 1983; Treurniet in drugi 1985; Henke in Donohue 1986; Greenberg in Lin 1988; Williams in drugi 1988), občinstva (Williams in drugi 1988; Becker in Schoenbach 1989; Cowles 1989), razvoja teleteksta v ZDA (Tydeman in drugi 1982; Veith 1983; Willis 1990) in primerjav z razvojem sorodnega videotexa (Logue 1979; Roizen 1980; Woolfe 1981; Mosco 1982; Paisley 1983; Weaver 1983; Meyn 1984; Alber 1985; Greenberger 1985; Aumente 1987).

Ob pregledu literature pa skorajda ne zasledimo študij, ki bi se ukvarjale s tem medijem z vidika organizacije novinarske produkcije. Prav tako je očitno, da je v zadnjem času zanimanje raziskovalcev usmerjeno predvsem k novinarstvu na spletu (Deuze 2003; Scott 2005; Paterson in Domingo 2008; Mitchelstein in Boczkowski 2009; Domingo in Paterson 2011; Jones in Salter 2012) in razvoju spletnih uredništev (Lee-Wright 2010; Allan in Thorsen 2011), medtem ko je teletekst deležen še nekoliko manj pozornosti kot v svojem "zlatem obdobju" (Jacobsson in drugi 1990). Specializirana dela o njem so zelo redka (Peralta 2003, Böhni 2010), nekaj omemb o njem pa najdemo še v študijah o razvoju radiotelevizij (Boyd 2001; Gunter 2003) in spletnih časopisov (Li 1999; Boczkowski 2002; 2004a; 2004b) oziroma novih medijev (Fidler 1997; King 2010).

McKinnon (2012), ki je raziskoval pogostost ukvarjanja študentov s to temo, je ugotovil, da v knjižničnem katalogu gradiv WorldCat obstaja 163 diplomskih nalog in doktorskih dizertacij s ključno besedo "*teletext*", kar 69 odstotkov pa jih zapade v obdobje med letoma 1978 in 1988. Tudi Van den Bulckova in Moe (2013) pišeta, da je teletekst redko tema raziskav medijskih strokovnjakov, čeprav ima kljub razmahu interneta in posledično nastanku številnih novičarskih spletnih mest v številnih državah še vedno veliko zvestih uporabnikov. Največkrat je omenjen med vrsticami kot neke vrste "stranski produkt" (radio)televizijskih

hiš. Prav po zaslugi Van den Bulckove in Moeja, ki sta konec leta 2013 zainteresirane pozvala k preiskovanju tega medija v projektu "*The Teletext Research*", je februarja 2016 vendarle izšel zbornik z nekaj pomembnimi študijami o teletekstu (npr. Ala-Fossi 2016; Barra in Balbi 2016; Brautović in Perišin 2016; Mjøs 2016; Puppis in drugi 2016; Severson 2016; Van den Bulck 2016). Ob tem najdemo v zadnjem času še nekaj zapisov o teletekstu (Broughton Micova 2014; Gazzard 2015; Van den Bulck in Moe 2016).

Zakaj je teletekst tako slabo raziskan? Njegovi začetki so bili nekontroverzni, ob istem času so vzniknila nekatera druga "pomembnejša" vprašanja, kot je na primer satelitska televizija, veliko bolj v ospredju je bil tudi videotex, poleg tega je bilo težavno njegovo arhiviranje, nekatere razloge naštevata Van den Bulckova in Moe (2016, 30–32), ki sta preučevala teletekst v Belgiji (natančneje Flandriji) in na Norveškem. Prav tako začetek teleteksta v bistvu ni pomenil nove industrije in ekonomije, ampak je bil le dodatek televiziji. Dolgo ni veljal za nekaj resnično prelomnega v razvoju tiska in televizije, obravnavan je bil kot del javnih radiotelevizij in ni bil nikoli prepoznan kot poseben medij. V Flandriji je na primer ves čas spadal pod uredništvo televizijskih novic. Njegov pojav tudi ni pomenil, da bi se zaradi njega lahko razvila neka popolnoma nova in potencialno dobičkonosna industrija. Zaradi svoje faktičnosti in rutinskosti novice na teletekstu v nasprotju s tiskanimi in avdio-vizualnimi novicami tudi niso mogle biti deležne večdimenzionalnih analiz. Novice na teletekstu so za raziskovalce "dolgočasne", sta "surovo" zapisala Van den Bulckova in Moe (2016, 32).

Za Slovenijo velja podobno kot za druge evropske države. Če je spletno novinarstvo tudi v slovenskem prostoru že kar izčrpno raziskana veja novinarstva, ki obstaja od sredine devetdesetih let prejšnjega stoletja – z njo so se ukvarjali tako strokovnjaki (npr. Oblak in Petrič 2005; Oblak Črnič 2007; Vobič 2007; 2008a; 2008b; 2013; Erjavec in Poler Kovačič 2012) kot študentje v diplomskih in magistrskih delih (npr. Trošt 2003; Jurišič 2007; Borko 2008; Štok 2010; Djordjevič 2011; Branc 2013; Jemec 2014) –, pa o zgodovinskem razvoju teleteksta v našem prostoru tako rekoč ni raziskav. V knjigi Ljerke Bizilj *Slikarji stvarnosti*, ki je izšla kot predelana in dopolnjena doktorska disertacija, v kateri Biziljeva raziskuje zgodovinski razvoj televizije na Slovenskem, je, denimo, teletekst omenjen le v enem odstavku (2008, 377–379). Klajdrova (2007) mu pri analizi spletnega mesta RTV Slovenija prav tako ne nameni veliko pozornosti.

Še največ zapisanega o teletekstu zasledimo v diplomskih nalogah o besediloslovnih in stilističnih vidikih teleteksta (Uršič 1990) in o konvergenci medijev na RTV Slovenija (Schmitzer 2005) ter v pripravniških oziroma seminarski nalogi štirih nekdanjih redaktorice na teletekstu TV Slovenija (Jocif 1987; Gerovac 1988; Žerjal 1988; Babič 1992). Nekateri o njem pišejo kot o enem izmed virov informacij za majhne medije, ki nimajo naročenega servisa Slovenske tiskovne agencije (Vezovnik 2006). Zanimiv je tudi tistim, ki preučujejo podnaslavljanje oddaj za gluhe in naglušne (Križman 2007; Virant 2009).

Zaradi pomanjkanja študij o organizaciji produkcije vsebin za teletekst želimo zapolniti raziskovalno vrzel na tem področju. V raziskavi želimo ugotoviti, kako sta se organizacija uredništva teleteksta in produkcija novic za ta medij spreminjali skozi 30-letni razvoj teleteksta na RTV Slovenija. Zgodovinska analiza uredniškega odločanja in delitve dela je družbeno relevantna, saj bomo z njo raziskali začetke in razvoj digitalnega novinarstva v Sloveniji, ki se ni pojavilo šele s prvimi novičarskimi spletnimi stranmi slovenskih medijev pred slabimi 20 leti, ampak že debelo desetletje prej.

Digitalno novinarstvo je raziskovalno področje, ki od raziskovalcev novinarstva zahteva upoštevanje družbenega in zgodovinskega konteksta pri proučevanju produkcijskih procesov in odnosov ter prepletanje različnih pristopov pri analiziranju, predvsem družbeno-organizacijskega in kulturnega (Vobič 2014, 241).

Hardt (2008) v svojem članku o pomenu pisanja zgodovine medijev zapiše, da je vsako pisanje zgodovine poskus osmiselitve človeških prizadevanj v sodobnih razmerah. Zgodovinska zavest je torej tudi na področju medijev pomemben pogoj za razumevanje sveta. Hardt poudarja pomen kontekstualizacije rekonstrukcije preteklosti in upoštevanja kompleksnosti odnosov med mediji, njihovih vzajemnih učinkov in vplivov na občinstva. Kot zapiše, je postal evolucijski model pri pisanju zgodovine precej neučinkovit zaradi svoje linearnosti in zelo predvidljiv zaradi svoje progresivne naracije, katere argumentacija je omejena zgolj na tehnološki razvoj. Razvoj novinarstva namreč ni takšen, temveč tok diskontinuitet in novih začetkov, ki so usmerjeni v prihodnost, a se hkrati ozirajo (tudi) v preteklost (Vobič 2012a, 73). V kontekstu dramatičnih sprememb, ki jih doživljajo mediji v sedanjem času, postaja pisanje zgodovine medijev izjemno pomembno (Hardt 2008, 5).

Carey (2007, 3) ugotavlja, da novinarji na splošno ne vedo veliko o zgodovini svojega poklica, čeprav bi jim bolj sistematično razumevanje tega gotovo koristilo. Van den Bulckova in Moe (2016, 34–36) poudarjata, da smo s poznavanjem razvoja tehnologij in medijskih politik skozi zgodovino bolj opremljeni za odgovore na vprašanja, ki jih postavlja sedanost.

Prav kombinacija vpogledov v zgodovino in analize aktualnih vprašanj nam lahko ponudi uporabne odgovore na ta vprašanja in lahko nanje odločneje odgovorimo. Če želimo poznati današnji internet, moramo pogledati v zgodovino že pred njegovim pojavom, del te pa predstavlja tudi teletekst. Znanje o razvoju te starejše tehnologije lahko pomembno pripomore k našemu razumevanju aktualnih tematik v povezavi z digitalnimi mediji.

Naša raziskava se bo osredotočila na produkcijski vidik razvoja teleteksta in zanemarila druga dva vidika znotraj "medijskega življenjskega kroga" (Boczowski 2011, 165) – tekstovnega in recepcijskega. Na produkcijski vidik teleteksta se osredotočamo, ker želimo v skladu z glavnim ciljem raziskave preiskati organizacijski razvoj produkcije novic za teletekst in odnose med tehnologijo in novinarskimi praksami.

Kot ugotavlja Schudson (1989), večini študij uredništev manjka zgodovinske perspektive in zanemarjajo procese sprememb v rutinah novinarske produkcije. Raziskave so se osredotočile na to, da izpostavijo homogenost in konstante, ne pa raznovrstnost in evolucijo (Cottle 2000). Tudi takšne, ki obravnavajo zgodovino internetnega novinarstva, torej spreminjanje organiziranosti uredništev od pojava svetovnega spleta dalje, so redke (glej Vobič 2013, 16). Primera sta Carlsonovo (2003) preučevanje evolucije različnih digitalnih oziroma "online" platform, ki jo začneja prav s teletekstem, in Vobičeva (2013) analiza prilagajanja slovenskih časopisov na izzive, ki jih prinaša internetno novinarstvo, predvsem skozi prizmo uredniškega odločanja in delitve dela.

Tema dvema vidikoma bomo na primeru teleteksta RTV Slovenija največ pozornosti posvetili tudi mi. Raziskati želimo zgodovinski razvoj uredniške organizacije in prepoznati transformacije uredniškega odločanja in delitve dela v specifičnem novinarskem okolju in družbenem kontekstu.

V teoretskem delu diplomske naloge bomo najprej zapisali nekaj o zgodovini digitalnega novinarstva in teletekstu s poudarkom na njegovih začetkih. Omejili se bomo na zgodovino

prvega teleteksta in raziskave, ki so nastale v okviru projekta "*The Teletext Research*" in bile predstavljene v zborniku "*Teletext in Europe: From the Analog to the Digital Era*" (Moe in Van den Bulck 2016). Nato bomo razložili, kaj za našo nalogo pomenita pojma družbena organizacija in konvergenca. V četrtem delu bomo konceptualno opredelili uredniško odločanje in ta pojem povezali s primerom teleteksta, čemur bo na enak način sledila obravnava delitve dela. V tem delu bomo opisali tudi raziskovalni subjekt, torej teletekst RTV Slovenija, zatem pa natančno razdelali še metodologijo tega dela. V petem delu bomo predstavili rezultate analize dokumentov in poglobljenih intervjujev, ki jih bomo pridobili s preučevanjem teleteksta slovenskega javnega servisa. V šestem delu bomo v razpravi rezultate raziskovalnega dela na primeru teleteksta RTV Slovenija primerjali s predelano strokovno literaturo s tega področja. V sedmem delu bomo v zaključku rezultate vpeli v širši medijski in družbeni kontekst.

2 Zgodovina digitalnega novinarstva in teletekst

”Da bo internet sčasoma povozil Ceefax, smo se prvič zavedli, ko se je o internetu začelo na veliko govoriti. Tedaj smo vsi globoko zajeli sapo, saj smo vedeli, da to pomeni smrt za teletekst. Bili so nam šteti dnevi.”

(Smith, 2012)

Teletekst je bil prva platforma, na kateri so radiotelevizije uporabnikom ponujale svoje vsebine poleg televizijske slike in radijskih valov. Bil je prvi *”on-demand”* servis informacij, ki je postal množični medij (Uršič 1990, 16). Kot takega ga imamo, kot smo omenili že v uvodu, za začetnika digitalnega novinarstva, saj se je pojavil prej kot drugi poskusi predstavitve novic na digitalnih platformah (videotex, elektronska oglasna deska (*”bulletin board system – BBS”*), potrošniške online storitve (*”consumer online service”*)) (Carlson 2003).

Najprej naj pojasnimo, kaj sploh je digitalno novinarstvo, da bomo lahko ta pojem ločili od pojma internetno novinarstvo. Kawamoto (2003, 4–5) predlaga naslednjo definicijo: digitalno novinarstvo je uporaba digitalnih tehnologij za preiskovanje, produkcijo in razširjanje novic in informacij ali omogočanje dostopa do njih vse bolj računalniško pismenemu občinstvu. Prejemniki digitalno posredovanih novic in informacij poskušajo biti več kot samo pasivni sprejemalci vsebine. Pravilneje bi jih opisali kot iskalce informacij.

Schmitzer (2005, 3–4), ki povzema Kawamota, za digitalno novinarstvo uporablja tudi izraz novinarstvo digitalne dobe. Poudari namreč, da *”v njegovi definiciji ni uporabe besede internet. To pa zato, ker tovrstno novinarstvo nanj ni omejeno. Pojem je širši – in čeprav je tovrstno novinarstvo najbolj prisotno na internetu, ni nujno, da se uporablja samo na tej platformi.”*

Eden izmed takšnih primerov digitalnega novinarstva je teletekst, ki je bil znanilec temeljitih sprememb v uredništvih radiotelevizijskih postaj od zgodnjih 90. let do danes. Večina jih je v tem obdobju hitro razširila svoje področje delovanja in se ukvarja s širokim naborom medijskih platform: tradicionalnima televiziji in radiu so se poleg teleteksta med drugim

pridružile še spletne strani in produkcija vsebin za mobilne telefone. Posledično so te radiotelevizije doletele spremembe v organizaciji in produkcijskih praksah (Erdal 2008, 93).

Pri javnih radiotelevizijah se je prav zaradi razširjenega delovanja na več platform namesto pojma javna radiotelevizija uveljavil termin javni medijski servis (Nissen v Žiberna 2006, 13). Kot piše Puijk (2008, 31), so zahodnoevropske javne servise spremembe v tehnologiji skupaj s konkurenco komercialnih televizijskih in radijskih postaj privedle do povečanega pritiska na produktivnost, sprememb v delitvi dela in pogostih reorganizacij. Glavni dejavnik je bil seveda pojav svetovnega spleta.

Na to področje je stopila večina medijskih organizacij in začela poleg svojih tradicionalnih vsebin proizvajati vsebine na internetu. Računalnik je posta(ja)l sestavni del življenja vse več ljudi, vse bolj računalniško pismeni ljudje so začeli na internetu iskati tudi novice, mediji pa so se podali v lov za novimi uporabniki svojih vsebin in posledično poskušali s tem tudi kaj zaslužiti. Carlson (2003, 49–52) omenja, da je 19. januarja 1994 kalifornijski Palo Alto Weekly postal prvi časopis, ki je redno objavljajal novice na internetu (dvakrat na teden), aprila 1996 je bilo po ocenah tam mogoče najti 775 časopisov z vsega sveta, leta 1999 pa že 14 tisoč. Leta 1995 je samo pet odstotkov Američanov vsaj enkrat na teden bralo novice na internetu, leta 2002 je ta odstotek že narasel na 35 odstotkov (Kawamoto 2003, ix–x).

Tudi televizijske postaje pri prehodu na internet niso veliko zaostajale. BBC je po poskusih z nekaj tematskimi spletnimi stranmi svoje prvo celostno spletno mesto z novicami postavil novembra 1997 (Allan in Thorsen 2011). Ponekod so bile javne radiotelevizije na čelu digitalne (r)evolucije v medijih, zato se jih je oprijel izraz "digitalne lokomotive" (Syvertsen in drugi 2014), čeprav so bile marsikje v teh organizacijah tudi diskusije o tem, ali strateško razvijati internet ali ne. S tem so si še okrepile svoj osrednji položaj na medijskem trgu.

Preoblikovanje javnih radiotelevizij v javne medijske servise ostaja tudi v drugem desetletju 21. stoletja najpomembnejše vprašanje, ki zadeva te organizacije. Ideja javnosti ponujati pozorno sestavljen program – kar je bila osnova radiotelevizij – preprosto ne zadostuje več, saj je medijska krajina postala bolj globalizirana, občinstvo pa fragmentirano (Syvertsen in drugi 2014). Vse izrazitejša postaja integracija spleta, televizije in radia (Syvertsen in drugi 2014). S pojavom spletnih medijev so medijske vsebine bolj raznolike, novice pa so ljudem

posredovane v različnih oblikah 24 ur na dan. Produkcija novic je zato kompleksnejša in diferencirana (Erdal 2008, 96).

Omenili smo že, da je teletekst napovedal takšen razvoj. Kot ugotavlja Carlson (2003, 31–32), se je digitalno novinarstvo najprej pojavilo na televizorjih, in ne na računalnikih, ker so izumitelji zgodnjih sistemov t. i. elektronskega publiciranja (Aumente 1985) pričakovali, da bodo ljudje informacije iskali na televizorjih, in ne na računalnikih. Šele okoli leta 1990 so novice in informacije začeli dostavljati predvsem prek računalnikov.

Nguyen (2007) zavzame radikalnejše stališče in gre celo tako daleč, da zapiše, da se je zgodovina "online" novinarstva začela že s pojavom telegrafov sredi 19. stoletja. Nato se je razširilo z razvojem telefona in telefaksa, preden je v 80. letih prejšnjega stoletja začelo temeljiti na računalnikih, v 90. letih pa na svetovnem spletu. Vse te tehnologije namreč predstavljajo komunikacijo od točke do točke (*"point-to-point communication"*) svojega časa, vključno s telegrafom, telefonom in telefaksom. Prav drugačna metoda distribucije vsebine je tista, ki "online" medije loči od radia in televizije, medtem ko jih od tiskanih medijev loči že zelo drugačen fizični videz. Radio in televizija temeljita namreč na komunikaciji od točke do več točk (*"point-to-multipoint communication"*). Nguyen še navaja ugotovitev Fidlerja (1997), da se je beseda "online" prvič pojavila kmalu za tem, ko so bili uvedeni prvi telefonski sistemi. Ker je moralo več ljudi deliti isto telefonsko linijo, je bila pri njih priljubljena uporaba sporočila *"I'm on (the) line."* ("Jaz sem na liniji.").

Tudi Martin Nisenholtz, ki je bil eden izmed prvih razvijalcev teleteksta v ZDA, danes pravi, da je bilo še leta 1981 oziroma 1982 splošno razširjeno razmišljanje, da sta edini primerni platformi za razvijanje interaktivnih medijev televizija in telefon, saj osebnih računalnikov še ni uporabljalo veliko ljudi. Televizija in telefon sta bila glavni tehnologiji tedanjega časa, zato ni presenetljivo, da sta se najprej razvila teletekst in videotex (Riptide – Shorestein Center on Media, Politics and Public Policy 2013).

V 70. letih so tako v elektronske medije z računalniško tehnologijo začeli uvajati elemente medosebne komunikacije in dokumentov. Teletekst je lahko predvajal strani z informacijami na televizijskem zaslonu, za kar sta bila na sprejemni strani potrebna poseben televizor z dekoderjem in daljinski upravljalnik (Fidler 1997, 40). Na oddajni strani pa je moral imeti tisti, ki je želel teletekst oddajati, ustrezno računalniško in drugo opremo (Babič 1992, 3).

Sistem se je sicer zdel interaktiven, a v resnici ni bil. Od uporabnika do tistega, ki upravlja teletekst, namreč ni bil poslan noben signal ali ukaz. Nasprotno pa je bil videotex, ki so ga razvili v približno istem času, predhodnik vseh današnjih interaktivnih "online" sistemov. Njegovi uporabniki so lahko komunicirali s tem sistemom ter pošiljali in sprejemali podatke (Carlson 2003).

Teletekst je seveda "otrok" analogne televizije. Televizijska "slika" je sestavljena iz horizontalnih vrstic, vendar je nekaj teh vrstic v televizijskem signalu neuporabljenih. To je t. i. vertikalni zatemnitveni interval ("*VBI - Vertical Blanking Interval*"). Prva ideja, kako izkoristiti ta neuporabljen "prostor" za prenos slike v analognem televizijskem signalu, se je pojavila sredi 60. let prejšnjega stoletja, ko je RCA (*Radio Corporation of America*) v ZDA razvil sistem Homefax (1967) za prenos podatkov v analogni obliki. Prejemnik jih je torej prejel izpisane na papirju (Graziplene 2000, 22). Te nove storitve pa RCA nikoli ni pripeljal na trg (Bretz in Schmidbauer 1983, 143). Na začetku 70. let je bila opuščena zaradi napredka tehnologije in pomanjkanja zadostnega povpraševanja po njej (Graziplene 2000).

Podobne eksperimente so pozneje nadaljevali inženirji britanskih televizij BBC in ITV. Osnovna motivacija oziroma ena izmed zasnov je bila omogočiti podnaslavljanje programov za slušno prizadete, toda hitro so ugotovili, da se na tak način lahko oddaja določeno število strani, ki vsebujejo uporabne informacije, namenjene vsem gledalcem televizije (King 2010).

Kar je bilo najprej mišljeno kot rešitev za podnaslavljanje, se je razvilo v nekaj veliko večjega – popolnoma nov medij (McIntyre 1980, 26–27). Teletekst je omogočil oddajanje besedila in grafike v barvah simultano z običajnim televizijskim programom (Graziplene 2000, 17). V primerjavi s Homefaxom je bil napredek v tem, da je naslovnik informacijo, ki mu je bila poslana, sprejel v digitalni obliki, torej zapisano na zaslonu (Graziplene 2000, 22).

BBC-jev teletekst, ki se je sprva imenoval Teledata, so kmalu preimenovali v *Ceefax*, pri čemer gre za besedno igro z angleško besedno zvezo "*See facts*" – gledati dejstva (Carlson 2003, 33). ITV-jev sistem se je imenoval *Oracle (Optional Reception of Announcements by Coded Line Electronics)*. Generični izraz za identifikacijo sistema je postal "*Teletext*". Leta 1976 sta bila standarda obeh sistemov poenotena oziroma združena, s čimer so ustvarili mednarodni standard za teletekst. Stran teleteksta je bila sestavljena iz 24 vrstic po 40 znakov (King 2010).

Prve testne strani Ceefaxa so se pojavile sredi leta 1973 (Brown 2012). Na njih so si sporočila resda izmenjevali inženirji, toda razvoj od laboratorija do polnega "on-air" oddajanja prek mreže je bil presenetljivo hiter. Direktor inženiringa je postal prepričan, da bo kmalu zaživel javni servis. Našel je potrební denar in BBC-jevo vodstvo prepričal o začetku omejenega eksperimenta z resničnimi novicami in informacijami. Kot dolgoletni novinar na BBC-ju je bil za prvega programskega človeka, ki se je ukvarjal s tem projektom, imenovan Colin McIntyre. Vse skupaj se je tedaj še vedno dogajalo v inženirskem oddelku BBC-ja. V nekaj dneh so ustvarili prvi magazin in ga predstavili vodilnim ljudem v hiši. Dobili so zeleno luč, McIntyre pa je k sebi zvalil ekipo osmih sodelavcev – štiri pomočnike urednika in štiri mlade pomočnike raziskovalce oziroma novinarske praktikante. 23. septembra 1974, pet dni za tem, ko je vlada odobrila dveletno eksperimentalno oddajanje, je Ceefax nato začel oddajati (McIntyre 1980, 27–28). Ta datum so izbrali, ker se je na ta dan v Londonu začelo mednarodno srečanje televizij. Imeli so samo en računalniški zaslon, Ceefax pa je ponujal informacije na 30 straneh. Posamezni uporabnik je do njega dostopal, če je imel primeren televizor z dekoderjem za sprejem teleteksta in daljinski upravljalnik, na katerem je pritisnil ustrezno tipko za sprejem teletekstovih strani (Graziplene 2000, 17).

V zgodnjem obdobju prvega teleteksta na svetu so novinarji v uredništvu BBC-ja spremljali novice, ki so prihajale v redakcijo prek agencij, in novice osveževali tako, da so v enega izmed dveh produkcijskih terminalov vpisali besedilo in na ta način ustvarili teletekstovo stran. Potem so morali narediti približno meter dolg luknjani trak, steči po stopnicah dve nadstropji nižje v BBC-jevo osrednjo tehnično sobo in ga vstaviti v bralnik, ki je v resnici oddajal teletekstove strani. Potem ko se je vrnil v redakcijo, je novinar preveril morebitne napake. Če je bila ugotovljena kakšna napaka, je moral znova ponoviti ves proces, zato je moral biti med pisanjem zelo pozoren, če si ni želel nakopati dodatnega dela (McIntyre 1980).

Mort Smith (2012), član prve ekipe Ceefaxa, se dela spominja takole:

Bil sem prvi polno zaposleni novinar na Ceefaxu. To je bil popolnoma nov svet. Predtem sem delal na lokalnih časopisih v jugozahodnem Londonu. Videl sem oglas v UK Press Gazette, si mislil, da bi bila dobra ideja, in se prijavil za delo na Ceefaxu. Imel sem dovolj sreče in ponudili so mi službo. Spomnim se prvega dne, ko sem vstopil v televizijsko središče, razmišljal sem, da je to popolnoma drug svet. Res je bilo tako, ko sem prvič videl Ceefax, me je povsem prevzelo, to je

bila absolutno revolucija v medijih. To je bila neverjetno visoka tehnologija (smeh). Povsem na začetku, to je bilo novembra 1974, smo oddajali le 24 strani. Na terminalu v šestem nadstropju televizijskega središča si moral ustvariti stran. Ko si to naredil, takrat še ni bilo grafik, si pritisnil gumb in ustvaril luknjani trak. Zvil si ga, se po stopnicah spustil dve nadstropji nižje v osrednjo tehnično sobo, trak vstavil v bralnik in pritisnil še en gumb. Potem si se vrnil v redakcijo in pogledal, kako je stran videti na televiziji. Če si seveda naredil kakšno napako, si moral celoten postopek opraviti še enkrat. Ko si pisal, si torej moral biti kar osredotočen.

Ko smo začeli, so bili v vsej Veliki Britaniji samo štirje televizorji s teletekstdekoderji. Eden v pisarni generalnega direktorja BBC-ja, eden v pisarni tehničnega direktorja, eden v razvojnem oddelku v Kingswood Warrenu, kjer so razvili teletekst, eden pa pri prvem uredniku Colinu McIntyru doma. Prek teleteksta je celo sporočal ženi, kdaj se bo iz službe odpravil domov. Bil je servis za prenašanje osebnih sporočil (smeh). Mislim, da se v tistem času nismo zavedali, kako velika stvar bo iz vsega skupaj nastala. Na začetku smo rastle zelo počasi, dokler niso izdelovalci televizijskih sprejemnikov začeli proizvajati televizorjev z že vgrajenimi teletekstdekoderji. Potem je bil razvoj neverjetno hiter. Sami smo imeli možnost dodati servisu veliko več strani in povečali število novic. Colin si zasluži veliko priznanje za razvoj teleteksta. Imel je vizijo, ekipa, ki je delala z njim, pa je bila enako zavzeta. On je bil zaslužen za veliko dobrih stvari na Ceefaxu.

Povezanost Ceefaxa z radiem in televizijo je bila samoumevna. Niso se trudili iskati novih in radikalno drugačnih vsebin za Ceefax, ampak poskušali prepoznati tiste vsebine, ki jih lahko Ceefax ponudi najboljše oziroma bolje kot obstoječi mediji (McIntyre 1980, 35–38).

Viri novic so bile glavne mednarodne tiskovne agencije, britanska agencija *Press Association* in dve agenciji, do katerih je imel dostop samo BBC: *General News Service* (v nadaljevanju *GNS*), ki je iskal informacije na drugih zunanjih agencijskih servisih in več kot tridesetih BBC-jevih uredništvih po vsej državi, in *BBC Monitoring Service*, ki je spremljal vse radijske postaje po svetu. Ceefax se je pri pridobivanju informacij lahko zanesel tudi na vse BBC-jeve

specializirane enote in dopisnike po vsej državi ter približno dva ducata dopisnikov v glavnih prestolnicah po svetu (McIntyre 1980, 38–39).

Novičarsko ekipo je vodil dnevni urednik ("*chief sub editor*"), število pomočnikov, ki so delali z njim, pa je bilo odvisno od dneva in tudi dela dneva. Tako je bila športna ekipa okrepljena ob sobotah in nekoliko zmanjšana ob nedeljah, glavna novičarska ekipa pa je bila številčnejša podnevi in v času, ko je zasedal parlament, kot pozno zvečer (McIntyre 1980, 39).

Novinar je potreboval zelo malo minut, da je napisal potrebnih od 50 do 80 besed za novico na Ceefaxu, še posebej če jo je ustvarjal iz že pripravljenega materiala, ki ga je dobil iz uredništva radia in mu ga je dostavil *GNS*. Vpisal jo je neposredno v svoj terminal, ki mu je omogočal uporabo barv, da je ustvaril vizualno privlačne strani. Te je lahko spremljal vnaprej na televiziji. Ko je bil novinar zadovoljen s stranjo in pregledal besedilo, da ne bi bilo napak, je vpisal ustrezen ukaz in pritisnil gumb za oddajanje, tako da je bila stran vključena v računalnik. Novico je lahko objavil takoj ali pa jo shranil za uporabo pozneje (McIntyre 1980, 41–42).

Aprila 1975 so v uredništvu Ceefaxa začeli uporabljati miniračunalnik, ki so ga zaradi nezanesljivosti (nekoč so morali sistem v enem dnevu ponovno zagnati kar 240-krat) klicali Esmeralda. Uporabljali so šest računalniških zaslonov, enega tudi zunaj televizijskega središča v *Broadcasting Housu*, osem kilometrov stran, ki je bil prav tako povezan z glavnim računalnikom. Uporabljali so surov material običajnih virov: agencijskih teleprinterjev, *GNS-ja*, televizije, radia in telefona. Potem ko so obliko novic prilagodili Ceefaxovemu formatu, so z njimi napolnili računalnik, ki je hranil teletekstove strani in vsako oddajal vsakih 25 sekund (Brown 2012).

Že do jeseni leta 1977 so Ceefaxovo redakcijo obiskali predstavniki več kot 80 držav, ki so se pozanimali, kako teletekst deluje, in razmišljali, kako ta servis vzpostaviti v svojih domovinah. Prva, ki je izvajala resne poskuse v tej smeri, je bila Švedska s poudarkom na razvoju za podnaslavljanje oddaj za gluhe in naglušne. Teletekst je uvedla leta 1979 (McIntyre 1980; Ala-Fossi 2016, 112).

Ceefax na BBC-jevem prvem programu je kmalu postal novičarski servis s svežimi informacijami ("*hard news*" po kategorizaciji Tuchmanove (1973)) na več kot 200 straneh,

teletekstservis, ki so ga oddajali na drugem programu, pa so nadeli ime *Orbit* (1980). Ta je imel nekoliko drugačno zasnovo, saj je ponujal predvsem ozadje novic ("*soft news*" po kategorizaciji Tuchmanove (prav tam)) in nekatere servisne informacije, ki niso potrebovale sprotnega obnavljanja, so pa bile strani *Orbita* obnovljene vsaj enkrat na teden. S podnapisi so televizijski program prvič podnaslavljali 2. septembra 1979 (Brown 2012).

Ob koncu 70. let je bil inštaliran nov računalniški sistem, ki je bil zanesljivejši kot prejšnji, uredniki Ceefaxa pa so z njim dobili izboljššan "servis". Viri informacij na Ceefaxu leta 1979 so bili tako poleg že omenjenih treh (*GNS* (zagotavljal je večino informacij), *Press Association* in *BBC Monitoring*) še *Reuters* in tri različne športne agencije. Sprva sta bila samo en ali dva človeka zadolžena za osveževanje novic, medtem ko se je preostali del 16-članske ekipe ukvarjal z recenzijami knjig, kuharskimi recepti in pripravo drugih strani (Broadcasting 1979, 30–35).

Leta 1980 so na BBC-jevem teletekstu uvedli nekaj zanimivih novosti. Med poletnimi olimpijskimi igrami v Moskvi so izide vpisovali neposredno s prizorišča iger, kar je počel eden izmed njihovih sodelavcev. Kmalu zatem so prvič uporabili podnapise za podnaslavljanje dogodka "v živo". To se je zgodilo ob inavguraciji Ronalda Reagana za 40. predsednika ZDA na začetku leta 1981. Gluhi in naglušni gledalci so tako lahko neposredno spremljali Reaganov govor (Brown 2012). Pozneje je Ceefax poslal svoje poročevalce na največja športna tekmovanja, kot so Wimbledon, Odprto prvenstvo v golfu in svetovno prvenstvo v snookerju. Ti so sveže izide vpisovali prek posebej prirejenih mikroračunalnikov (prav tam).

V naslednjih letih je za nadaljnji razvoj teleteksta postala pomembna avtomatizacija prenosov podatkov. Tako je bilo na primer tudi na Finskem, kjer so teletekst začeli redno oddajati 7. oktobra 1981 (Ala-Fossi 2016, 112). Pot razvoja na drugih področjih je utiralo objavljanje športnih izidov. Samodejni prenos podatkov je prvi uspeh dosegel med svetovnim prvenstvom v atletiki leta 1983 v Helsinkih, ko so bili izidi na teletekstu objavljeni istočasno kot na stadionu. Leta 1984 je šport dobil svojo posebno sekcijo na teletekstu. Leta 1988 so uvedli spremljanje v živo hokejskih tekem, postopoma pa se je to razširilo na vsa domača prvenstva v igrah z žogo in angleško nogometno ligo. To je predstavljalo model za sodelovanje tudi z drugimi zunanjimi ponudniki vsebin, leta 2003 je imel finski teletekst kar 25 takšnih zunanjih partnerjev (Ala-Fossi 2016, 113–114).

V neposredni sosesčini Slovenije se je teletekst prvič pojavil 21. januarja 1980, saj so ga začeli oddajati na avstrijski televiziji ORF (ORF 2015). Štirje uredniki so skrbeli za urejanje 64 strani (Wiener Zeitung 2000). Če je bilo po nekaterih podatkih ob njegovi uvedbi v Avstriji le približno 300 do 400 televizorjev, ki so lahko sprejemali teletekst, jih je bilo štiri leta pozneje že več kot 400.000 (Škoberne 1984b, 1). V Nemčiji sta televiziji ARD in ZDF skupni teletekst začeli oddajati 1. junija 1980, od leta 2000 pa imata vsaka svojega (ARD 2015).

V Italiji, kjer so teletekst uradno začeli oddajati leta 1984, so bile na začetku informacije organizirane bolj ali manj kot tiste v tiskanem časopisu. Čez dan so jih zbirali, objavili pa šele zvečer ali celo drugi dan zjutraj. Tudi kazalo je bilo precej statično. Ta rešitev se je kmalu izkazala za nezadostno, saj ni izkoriščala prednosti novega sistema, kot je možnost takojšnjega obnavljanja novic. Novic je bilo na začetku malo, starejše novice oziroma tiste manj pomembne so prepuščale mesto novim. Sčasoma se je z reorganizacijo strani število informacij povečalo (Peralta 2003, 82–83).

Leta 1987 so tehnologijo, ki sta jo razvila BBC in IBA (oziroma ITV) ("*World System Teletext*"), uporabljali že v 41 državah (Ala-Fossi 2016, 116). Vsaka televizijska postaja, ki je uvedla teletekst, je imela osebje, ki je redno obnavljalo domače in mednarodne novice večino dneva. Nekatere televizije so kot dopolnilo ponujale še regionalne servise (Graziplene 2000, 20). Ponekod so teletekst osveževali tudi ponoči, na Finskem so, denimo, to začeli leta 1995 (Ala-Fossi 2016, 114).

Pojav teleteksta je vznemiril predvsem založnike časopisov, ki so se zbal, da bi lahko pomenil konkurenco zanje. Strah je bil velikokrat pretiran, kar je pokazala tudi raziskava občinstva iz leta 1984 v Flandriji. Bralci so teletekst in časopise dojemali kot različna medija s svojimi specifičnimi karakteristikami, vključno s kratkostjo teletekstovih informacij, zato branost časopisov ni upadla oziroma ni bila prizadeta. Odnos med flamsko javno radiotelevizijo (zdaj VRT) in časopisi je ostal stabilen do uvedbe novičarske spletne strani VRT-ja, ki jo je tisk dojemal kot nepošteno konkurenco svojim spletnim iniciativam (Van den Bulck in Moe 2016, 33).

V Flandriji so teletekst leta 1980 najprej urejali prostovoljci poleg svojih rednih služb, šele leto pozneje je dobil svoje uredništvo in dodatno osebje, da je lahko zadostil naraščajočemu

povpraševanju po novih temah in hitrejšem poročanju. Pozneje je bil *Teletekst* prvi v javnem medijskem servisu, ki je digitaliziral svoj dostop do virov novic prek posebnega elektronskega sistema. Pomembna prelomnica se je zgodila 1. januarja 2003, ko sta se združili uredništvo teleteksta in uredništvo spletnih strani, kar je napovedalo konvergenco v celotnem podjetju. Novinarski del uredništva teleteksta se je preselil v spletno uredništvo, oddelek za podnaslavljanje pa je ostal pod televizijo. Ko bo število uporabnikov teleteksta doseglo število, ko se njegova produkcija ne bo več izplačala, ga verjetno čaka bridek konec. Nekoliko paradoksalno je, da ostaja oddelek za podnaslavljanje pomembnejši, leta 2014 je v njem delalo 25 ljudi (Van den Bulck in Moe 2016, 27–29).

Na Norveškem se je osebje v uredništvu teleteksta javne radiotelevizije NRK začelo krčiti po letu 2010, ko je število uporabnikov teleteksta začelo padati. Marca 2014 je bilo uredništvo nazadnje tudi razpuščeno, saj so uvedli nov način produkcije novic, kjer se novice za teletekst prenašajo iz drugih uredništev (Van den Bulck in Moe 2016, 29).

Ala-Fossi (2016, 125) je lepo strnil v nekaj ugotovitev enega izmed izzivov, s katerimi se trenutno srečuje teletekst. Čeprav uvedba digitalne televizije in interneta ni pomenila njegovega konca, je tranzicija v vsedigitalno televizijsko okolje fundamentalno spremenila interno ekonomiko produkcije in distribucije teleteksta. V analogni eri je teletekst potreboval posebno vlaganje v produkcijo vsebin za teletekst, a njegova distribucija ni povzročila dodatnih stroškov za radiotelevizije, saj so za njegovo oddajanje že imele kapacitete v obstoječem televizijskem signalu. V digitalni eri je prav nasprotno, saj so lahko vsebine za teletekst narejene kot stranski proizvod produkcije vsebin za internet, a njegovo oddajanje na kanalu digitalne prizemne televizije ("*DTT – Digital Terrestrial Television*") potrebuje določeno količino dodatnega "prostora", kar ima dodatno ceno. Ker število uporabnikov teleteksta že upada, bodo njegovi ponudniki resno premislili, kako dolgo bodo plačevali ta dodaten strošek (prav tam).

Pri norveški izkušnji s teletekstom je zanimiv še oglaševalski vidik, saj je prav teletekst leta 2000 odprl stranska vrata k oglaševanju na spletnih straneh tamkajšnjega javnega medijskega servisa, ki sicer velja za enega "najčistejših" v Evropi, kar zadeva financiranje, saj je tako rekoč brez oglasov in ima malo drugih komercialnih prilivov (Van den Bulck in Moe 2016, 34–35).

Švicarska analiza (Puppis in drugi 2016) ponuja pomembne vpoglede v regulacijo vloge javnega servisa v digitalni dobi. Zgodovina teleteksta ponuja lekcije za prihodnji razvoj javnih radiotelevizij v Švici (SRG) in drugod. Pri tem je v ospredju zapleteno razmerje med lastniki časopisov in javnimi radiotelevizijami. Zgodovina konfliktov med založniki časopisov in javnimi radiotelevizijami je zanimiva. Danes želijo časopisi zaščititi svoje projekte na spletu in se bojijo konkurence ter morebiti tudi manjšega oglaševanja na internetu za njih. V Švici že vrsto let potekajo razprave o (strožjih) omejitvah SRG-jevih spletnih servisov in prohibiciji spletnega oglaševanja na njegovih straneh, da bi preprečili neskladja na trgu. Tudi vsebina novic je omejena, objavljajo samo tisto, kar je povezano s televizijskimi in radijskimi programi.

Teletekst v številnih državah še živi, ponekod pa ne več in so ga zamenjali sodobnejši digitalni servisi. To se je med drugim zgodilo tudi v njegovi zibelki Veliki Britaniji, kjer se je BBC-jev Ceefax poslavljajal postopoma z ukinjanjem analognega televizijskega signala. Zadnji so brez njega ostali na Severnem Irskem 23. oktobra 2012 (Hand 2012). Ameriški CNN – v ZDA teletekst nikoli ni dosegel večjega uspeha – ga ne osvežuje več že vse od 31. oktobra 2006.

3 Produkcija novic in teletekst

Naša glavna moč je hitrost, s katero lahko objavljamo informacije. Življenje je danes zelo hitro, ljudje pa radi dobijo informacije najhitreje, kot je mogoče. Ko se zgodi nekaj pomembnega, lahko novico o tem dogodku ljudem ponudimo hitreje kot kdor koli drug. Tudi izredna poročila na radiu ali televiziji morajo počakati na primeren trenutek, preden jih dajo v program. Naša dodatna prednost je v tem, da so naši viri najboljši, saj se lahko zanesemo na vire celotnega BBC-jevega novičarskega sistema.

(Moreton v Radio Times, 1980)

Živimo v času, ko smo lahko vsak trenutek v stiku z najnovejšimi informacijami. Najsi gre za izid nogometne tekme v Madridu, potres v Nepal, napad na študente v Keniji, obisk princa Harryja v Avstraliji ali požar v Zalogu: o vsem tem lahko v realnem času, torej takoj, ko se neki dogodek zgodi, beremo, gledamo ali poslušamo v različnih medijih. Ne samo to, tudi o potovanju prijatelja po Češki, poroki sošolke iz osnovne šole ali o tem, kaj je za kosilo jedel bežni znanec, smo hitro seznanjeni.

Vsakdo, ki ima primerno napravo in dostop do interneta, ne le novinarji, lahko danes v sekundi od kjer koli in kadar koli prek različnih platform, med katerimi prednjačijo družbena omrežja, določeno informacijo pošlje v svet. Internet in digitalizacija sta spremenila svet. S konsolidacijo interneta v družbenem življenju smo priča neskončni in nepregledni množici razpršenih proizvajalcev in distributerjev novic. Še pred časom je bilo teh veliko veliko manj, produkcija novic rigidnejša in bolj zapletena, čas, ki ga je informacija potrebovala, da je dosegla naslovnika, pa običajno precej daljši.

Novinarska dejavnost se uvršča med dejavnosti, v katerih izginja ostra meja med proizvajalci in potrošniki in nastaja sloj "protošnikov" (ang. "prosumers") ali "prorabnikov" (ang. "producers") kot uporabnikov (npr. spleta), ki hkrati ustvarjajo (proizvajajo) in konzumirajo proizvode (kot so npr. spletne vsebine) (Splichal 2014, 59). Velja pa poudariti, da vsako javnosti dostopno pisanje in drugo širjenje informacij nista po definiciji medij, kakor tudi vsakdo, ki piše in kaj javno objavlja, ni novinar (Bašić Hrvatinić 2015). Zakaj je ob vseh drugih digitalnih možnostih sodobnega sveta teletekst še vedno tako uspešen? Uporabniki se

zavedajo, da teletekst še vedno ureja skupina sposobnih profesionalnih novinarjev, in ne algoritem, v odgovor ponuja Ala-Fossi (2016, 123).

Mediji so eden izmed treh glavnih elementov medijskega komunikacijskega sistema, poleg njih pa so tu še sporočila, ki jih te organizacije proizvajajo, in občinstva, ki ta sporočila uporabljajo oziroma sprejemajo. Od 60. let prejšnjega stoletja komunikacijske organizacije vzbujajo vse več zanimanja. Študije komunikacijskih organizacij prispevajo k razumevanju (1) odnosov med elementi komunikacijskega sistema (občinstvi, sporočili in sporočevalcem), (2) odnosa med komunikacijskim sistemom in družbo ter (3) procesa produkcije sporočil. Raziskovanje novinarskih organizacij vodijo različne teoretične in metodološke perspektive (Bantz 1985).

3.1 Družbena organizacija in teletekst

Digitalizacija, katere začetnik je bil teletekst, je pomenila pomembno prelomnico v zgodovini novinarstva, saj je v produkcijske procese novinarskih organizacij vnesla velike spremembe. Pomembno je vplivala tudi na odnos med t. i. strukturo in delovanjem novinarjev (*“structure and agency”*), o katerih bomo nekaj več napisali v tem poglavju.

Ta dva pojma bosta izhodišče naše razprave v nadaljevanju, saj želimo pokazati, kako je razvoj teleteksta vzpostavil osnovne mehanizme, ki zadevajo strukturo in delovanje v digitalnem novinarstvu. Temelj naše analize bodo artikulacije njunega medsebojnega vpliva v uredništvu teleteksta skozi zgodovinski razvoj. Raziskovali bomo odnos med organizacijsko strukturo, procesi produkcije in novinarskim delovanjem ter to, kako prestrukturiranja novinarskih oddelkov in reorganiziranja uredništev oblikujejo zbiranje informacij, njihovo selekcijo in upovedovanje novinarjev.

Poskusili bomo razkriti strukture, kako so novice na teletekstu narejene, in določiti način in stopnjo strukturnega vpliva na novinarsko delo z vključitvijo vzajemnega razumevanja med strukturo in delovanjem (Altmepfen 2008). Prepoznati želimo torej družbene dinamike med strukturnimi silami novinarskega dela in individualnim delovanjem novinarjev teleteksta. Z družbenoorganizacijskim pristopom, ki predstavlja produkcijo novic kot omejeno z organizacijskimi, tehnološkimi in poklicnimi silami (Vobič 2012a, 165), bomo prispevali svoj delež k historizaciji digitalnega novinarstva.

Produkcijo novic bomo konceptualizirali in preiskovali kot individualno in kolektivno akcijo v uredniških procesih, ki jo določa dinamika med strukturnimi predispozicijami kapitalistične logike sodelovanja med ljudmi in organizacijskimi omejitvami, ki jih spodbujajo medijski lastniki, menedžment in uredniški odločevalci (Vobič 2012a, 165).

Skozi prizmo strukture avtoritete in uredniškega odločanja v uredništvu teleteksta ter delitve dela med novinarji teleteksta želimo raziskati pojavljajoče se transformacije tradicionalnih uredništev in struktur in preiskati omejitve, ki jih postavljajo tradicionalne medijske organizacije, čeprav se hkrati pojavljajo individualni nameni novinarjev teleteksta. Ob tem bi radi poudarili neizogibnost družbene konstrukcije v procesih zbiranja, sestavljanja in ponujanja novic na teletekstu (Vobič 2012a, 109).

Kot ugotavljata Steensen in Ahva (2015, 1), je preiskovanje novinarstva v zadnjih 15 letih posvečalo veliko pozornosti temu, kako digitalizacija spreminja novinarske prakse, kulture in institucije. Vse več raziskovalcev (glej Boczkowski 2004a; 2004b; 2011; Domingo 2006; Paterson in Domingo 2008; Quinn 2009; Domingo in Paterson 2011) se zaveda kompleksne dinamike med strukturo in delovanjem v uredništvih (Vobič 2012a, 140). Družbenoorganizacijske študije novinarske produkcije so pomembne za razlago in razumevanje kompleksnosti v sodobnih medijih (Cottle 2007), ki se med drugim soočajo s spremembami v uredniškem odločanju in delitvi dela. Kakšne izzive za delovne procese, zaposlene v medijskih organizacijah in novinarske izdelke predstavljajo nove tehnologije, je danes eno izmed osrednjih vprašanj, na katera poskušajo odgovoriti študije novinarske produkcije.

Te so tradicija v medijskih in novinarskih študijah, ki se osredotočajo na razmere, v katerih ta produkcija nastaja. Pogosto jih imenujejo tudi študije novinarskih uredništev oziroma novinarska etnografija. Zаметke imajo že v funkcionalističnih študijah iz 50. let prejšnjega stoletja, v zadnjih 20 letih pa so v ospredju zanimanja prav zaradi skokovitega tehnološkega napredka (glej Erdal 2008, 5–7). Večina študij se ukvarja s prilagajanjem tiskanih medijev na nove izzive, medtem ko je o radiotelevizijah in njihovem prilagajanju na digitalno okolje napisanega precej manj (Erdal 2008, 101). Vobič (2014, 240) piše, da prerez novinarskih študij kaže, da se avtorji s transformacijami novinarske produkcije skozi artikulacije interneta ukvarjajo v dveh vejah razprav – prva analizira novinarski produkcijski proces za internet, druga pa proučuje procese konvergence novinarskih uredništev.

Tudi v Sloveniji je v zadnjih letih nastalo nekaj del, ki se v celoti ali deloma ukvarjajo z novinarsko produkcijo na spletu (Schmitzer 2005; Borko 2008; Gačar 2009; Gole 2010; Maučec 2010; Djordjevič 2011; Jekovec 2012; Branc 2013; Rašl 2013; Vobič 2013; Jemec 2014), vendar se večina izmed njih ne posveča zgodovinskemu razvoju digitalnega novinarstva in zato teleteksta ne omenjajo. Z družbenoorganizacijskim pristopom k novinarski produkciji se je veliko ukvarjal Vobič, ki je proučeval začetke procesov povezovanja različnih oddelkov časopisnih hiš (2009), obrise različnih modelov integriranih uredništev v kontekstu tradicij organiziranja novinarskih delovnih okolij v Sloveniji (2012b) in diahroni razvoj družbene organizacije internetnih novinarskih oddelkov in njihovega umeščanja v slovensko časopisno produkcijo (2015) (2014, 241).

Naša študija bo raziskovala vzajemni vpliv strukture oziroma institucionalizirane ureditve uredništva in delovanja oziroma zmožnosti posameznih novinarjev za delo (Vobič 2015, 176). Raziskali bomo transformacije uredništva teleteksta RTV Slovenija, omejitve, ki jim je bilo izpostavljeno, in družbeno konstrukcijo procesov produkcije novic za teletekst.

Spremembe so danes del medijskega vsakdana. Medijski trgi so zelo dinamični, zato se morajo medijske organizacije redno prilagajati spreminjajoči se konkurenci, novim tehnologijam in spreminjajočim se potrebam svojih občinstev. Pravi odziv na spremembe je zaradi vsega omenjenega prioriteta medijskih organizacij, organiziranje novinarstva pa proces, ki stalno poteka, in ne nekaj statičnega (Altmeppen 2008, 57–58).

Skozi večji del zgodovine raziskovanja novinarstva je imela struktura primat nad delovanjem, najočitneje v organizacijskih študijah novinarske produkcije. Akademsko preučevanje novinarstva je bilo vedno osnovano na predpostavki, da novinarji pomagajo ohranjati novičarski sistem skozi svoje prakse. Vedno se je porajalo vprašanje, do katere mere novinarji sledijo profesionalnim normam in pravilom na slepo in ali imajo sploh kaj vpliva na pravila, ki konstituirajo njihovo prakso (Sjovaag 2013, 162).

Wahl-Jorgensen in Hanitzsch (v Steensen in Ahva 2015, 3–4) zgodovino preiskovanja novinarstva delita na štiri obdobja: normativno, empirično, sociološko in globalno-primerjalno. Za normativno obdobje je značilno, da se je ukvarjalo predvsem z novinarjem kot posameznikom. V empiričnem obdobju se je pozornost preusmerila s posameznika na organizacijo. Predstavnik tega obdobja je, denimo, White s svojo teorijo "odbiranja"

(*"gatekeeping"*) iz 50. let prejšnjega stoletja. Sociološko obdobje preiskovanja novinarstva je utrdilo poudarek na organizacijskem vidiku, Breed (1955) je tako z etnografskim preučevanjem opisal "družbeni nadzor v uredništvu". Zgodnje študije uredništev so torej temeljile na funkcionalno-sistemskem pristopu, ki je zanemarjal vpliv novinarjev na organizacijo. Skupna značilnost teh pristopov je odkrivanje "splošnih zakonov", ki vladajo organizacijskim dejstvom, zanemarjajo pa preiskovanje "pomena", ki ga k akcijam v organizaciji, v kateri sodelujejo, prispevajo akterji s svojimi nameni (Albano in drugi 2010, 5). V 70. in 80. letih prejšnjega stoletja se je preiskovanje struktur v novinarski produkciji še bolj razmahnilo. Sociološki pristopi so pod vplivom kulturnih (v Veliki Britaniji in ZDA) in sistemskih teorij (v Nemčiji) postali bolj kritični in raznovrstnejši.

Globalno-primerjalno obdobje trenutno razširja nabor teoretičnih pristopov k preučevanju novinarstva. Tesno je povezano z "digitalno dobo", v kateri teorije, ki so prej obravnavale vzpostavljene strukture in novinarske prakse, niso več tako relevantne. Zanj je značilno predvsem brisanje mej: med nacionalnimi državami, nacionalnimi trgi, lokalnim in globalnim, javnim in zasebnim, množično komunikacijo in interaktivno komunikacijo, profesionalci in amaterji, produkcijo in potrošnjo, med poklici in tako naprej.

Vse te spremembe so povzročile potrebo po ponovnem razmisleku, kaj novinarstvo je, in posledično prilagoditev novinarskih teorij. Ena izmed uporabnih teorij pri preučevanju sprememb, ki jih je digitalizacija prinesla v novinarstvo, je tudi strukturacijska teorija, ki spada med t. i. integrativne družbene teorije (Löffelholz v Steensen in Ahva 2015, 4).

Strukturacijska teorija Anthonyja Giddensa (1984) ponuja dragoceno perspektivo pri preučevanju številnih dogajanj v družbi predvsem zaradi tega, ker pomaga zajeti dinamiko organizacijskega ponavljanja in sprememb (Albano in drugi 2010, 1). Je ena izmed socioloških teorij, ki jih najpogosteje uporabljajo pri preiskovanju organizacij. Zgrajena je na epistemološkem pogledu, ki dovoljuje, da presežemo dilemo med objektivizmom in subjektivizmom (Albano in drugi 2010, uvod).

Tradicionalni pristopi pri preučevanju organizacij so namreč bodisi objektivistični bodisi subjektivistični. Objektivistični pristopi usmerjajo pozornost k organizacijskim strukturam, ki so oblikovane kot formalne konfiguracije aktivnosti, in oblikujejo akcijo kot podrejeno

strukturnim omejitvam. Subjektivistični pristopi se na drugi strani osredotočajo na motivacije, osebne izkušnje in pomene, ki jih ustvarjajo delujoči v interakciji (Albano in drugi 2010, 2).

Seveda tako objektivistični kot subjektivistični pristopi poudarjajo pomembne vidike organizacij, pri čemer pa gre v osnovi za poudarjanje nasprotij med strukturacijskimi elementi in nameni agentov. Struktura je po navadi dojeta kot zunanja realnost, razmeroma fiksna in vzdržljiva. V objektivistični koncepciji ima(jo) struktura oziroma strukture premoč nad akcijo. Strukturno razume kot niz formaliziranih priporočenih vlog, procedur, nalog in hierarhičnih odnosov ter kot stvar, ki je pred delovanjem posameznikov. Na drugi strani subjektivistični pristopi izpostavljajo primat akcije. Strukturno dojemajo kot pravila in procese interakcije. Z drugimi besedami: struktura je nenameren (stranski) proizvod, ki nastane z nešteti vsakodnevnimi interakcijami, kot nekaj, kar strogo omejuje in proti čemur akter, ki se zaveda, da je to družbeno konstruirano, poskuša ohraniti svojo avtonomijo (Albano in drugi 2010, 6).

Giddens poskuša z izpostavljanjem dualnosti strukture razrešiti ta temeljni razkorak znotraj družbenih ved, ki zadeva klasično dihotomijo agent-struktura. Če ponovimo še enkrat: t. i. "strukturalisti" obravnavajo družbene fenomene kot nekaj, kar določajo zunanje družbene strukture. V njihovem pogledu strukture ne dopuščajo vpliva človekovega delovanja in obstajajo ločeno od njega. Kljub temu določajo družbeno življenje. Na drugi strani fenomenološke in hermenevtične tradicije gledajo na družbene fenomene kot na produkt akcij človeških "agentov" in tako poudarjajo sposobnost posamezno in skupinsko delujočih akterjev, da dejavno prispevajo k oblikovanju družbenega (Ashuri 2016, 303).

Giddens predlaga, da na strukture in delovanja ne bi smeli gledati kot na samostojne in konfliktne elemente, ampak kot na vzajemno interaktivno dualnost, kjer so družbene strukture rezultat človeških dejavnosti. Strukture ima "tako za medij kot za rezultat praks, ki konstituirajo družbeni sistem". Strukture oblikujejo delovanje ljudi, prav tako pa delovanje ljudi konstituirajo (in reproducirajo) strukture. Zato struktur ne smemo obravnavati samo kot nekaj, kar omejuje delovanje, temveč kot nekaj, kar tudi omogoča delovanje (Ashuri 2016, 303). Giddens z dualnostjo strukture pokaže, da se strukturalistične in hermenevtične šole v bistvu vzajemno ne izključujejo, ampak v resnici medsebojno hranijo. Družbeni igralci vedno igrajo v strukturi, ki simultano zavira in omogoča njihovo delovanje. Struktura pa je hkrati odvisna od družbenega delovanja, nad katerim vlada (Larsson 2012, 7).

Kot smo nakazali že zgoraj, tudi za novinarske študije velja enako. Etnografske študije iz 70. let prejšnjega stoletja so večji poudarek dajale organizacijski dinamiki kot individualnim procesom in zanemarjale to, kako se lahko posamezniki zoperstavijo omejitvam, ki jih srečujejo pri svojem delu (Usher 2013, 807). Poudarjale so, da so novinarji podrejeni organizacijskim zahtevam in preveč zavezani tem pričakovanjem (birokratizaciji, časovnim rokom, dostopnosti virov ...), da bi delovali v skladu s svojo voljo. Uredništvo so primerjali tudi s tovarno (Usher 2013, 809).

Te pomanjkljivosti je poskušal popraviti t. i. drugi val novinarske etnografije, ki seveda ni mogel mimo velikih tehnoloških sprememb, ki so se medtem zgodile. Nekaj študij iz tega drugega vala se tako ukvarja tudi z odnosom med individualnim delovanjem in organizacijsko strukturo pri novinarskem delu. Ryfe (2009a; 2009b) je na primer ugotovil, da so bile strukture veliko močnejše kot posameznik, ki je želel spremeniti organizacijsko kulturo (Usher 2013, 807–808).

Alternativa tradicionalnim pristopom mora vključevati strukturo in delovanje v enem teoretskem okviru, da bi razložili, kako se organizacijske strukture spreminjajo skozi čas (Albano in drugi 2010, 2). Giddensova strukturacijska teorija je takšna alternativa konvencionalnim sociološkim pogledom, ki ločijo strukturo in delovanje in "poudarjajo strukturne sile kot nekaj, kar od zunaj omejuje delovanje". Britanski sociolog strukturo definira kot pravila in resurse ("*rules and resources*"), ki vzajemno vplivajo na reprodukcijo družbenega sistema. Strukture tako krepijo kot omejujejo družbeno akcijo in težijo k temu, da so v tem procesu reproducirane. Z družbeno akcijo so tako podprte kot transformirane (Erdal 2008, 18–19).

Pravila in resursi so definirani kot tehnike posplošenih procedur, ki jih agenti aplicirajo pri svoji uzakonitvi ("*enactment*") družbene strukture. Pravila lahko opišemo kot eksplicitne ali implicitne formule delovanja, medtem ko so resursi definirani kot tisto, kar agenti prinesejo v delovanje (znanje, sposobnosti itd.) (Andersson v Larsson 2012, 7). Agenti imajo znanje in so sposobni refleksije svoje uporabe pravil in resursov v vsakodnevnem delovanju. Kot taka struktura igralce usmerja k načinu, kako delati stvari v splošnejšem smislu, oziroma jim daje znanje, kako iti naprej v življenju, kot zapiše Giddens (1984). Zanj se dualnost strukture nanaša na to, da je struktura hkrati tako medij kot produkt reprodukcije družbenih praks (Larsson 2012, 7).

Trajanje strukture je odvisno od tega, kako jo uzakonijo družbeni igralci. Struktura je proizvod razvijajoče se človeške akcije, ne obstaja pa "per se". Razumemo jo kot kolektivni spomin uveljavljenih načinov nekaj početi, kot "instantno v (reproduciranih družbenih) praksah in kot sledi spomina, ki usmerjajo delovanje z znanjem oboroženih družbenih igralcev" (Giddens 1984). Struktura ni vidna, ampak je "vsa v naših glavah" – individualno in kolektivno (Andersson v Larsson 2012, 7). Seveda pa lahko prepoznamo rezultate strukture, torej njene instantnosti v vsakodnevem življenju (Larsson 2012, 7).

Ker so strukture odvisne od refleksirajočih agentov, ki jih reproducirajo, sledi, da imajo agenti potencial, da transformirajo strukture s tem, da zaposlijo pravila in resurse drugače – z reuzakontivijo strukture na nove načine. Ta sposobnost za delanje razlik izvira iz pogleda, ki ga podaja Giddens, da so ljudje z znanjem oboroženi in reflektivni agentje. Bolj kot da so popolnoma odvisni od hegemonskih strukturnih lastnosti, so agenti sposobni vsaj potencialno delovati na drugačen način, kot predlaga struktura (Larsson 2012, 7–8). To "sposobnost transformacije" (Giddens 1984) razumemo bolj na filozofski ravni, kar pomeni, da ima v bistvu "celo najnepomembnejša oseba na svetu nekaj sposobnosti, da naredi razliko" (Andersson v Larsson 2012, 8).

Na analitični ravni strukturo sestavljajo tri glavne dimenzije: signifikacija, dominacija in legitimacija. Vsaka ima ustrežajočo dimenzijo delovanja: komunikacijo, moč in sankcijo. Modalnost je to, kjer se struktura in delovanje srečata in kjer je v bistvu vidna dualnost strukture kot medsebojna povezanost in reprodukcija strukture in delovanja. Signifikacija se nanaša na pomen, dominacija na moč, ki je uveljavljana skozi nadzor resursov, legitimacija pa na moralna navodila, kot so norme, standardi ali pravila. Te dimenzije so med seboj prepletajoče in ločene le zaradi analize (Larsson 2012, 8–9).

Čeprav strukturacijska teorija ni brez svojih šibkih točk in je bila zaradi tega deležna kar veliko kritik, prinaša številna konceptualna orodja, s katerimi lahko analiziramo empirične situacije. Med kritiki teorije sta bila, denimo, Stephen R. Barley in Pamela S. Tolbert, ki sta Giddensu očitala, da je v strukturacijski teoriji težko preučevati strukturo ločeno od delovanja. Po mnenju Johna B. Thompsona je Giddensova konceptualizacija struktur in institucij kot kolektivnih mentalnih konstruktov ohlapna in abstraktna, tudi drugi kritiki so menili, da je zaradi "nekonkretnosti" struktur te težko analizirati (Larsson 2012, 10–11). Margaret Archer je kritizirala koncept strukture kot produkta samo zdajšnjih praks, ki obstajajo samo tukaj in

zdaj. Spraševala se je, kako lahko ugotovimo vplive preteklih družbenih praks na zdajšnjo akcijo. Rob Stones je te kritike zavrnil, češ da Giddensova strukturacija vključuje tako virtualne notranje strukture kot objektivne zunanje strukture (Jones in Karsten 2008, 132).

Strukturacijska teorija ne trdi, da struktura določa prakse oziroma delovanje akterjev, ampak da omogoča njihovo delovanje, hkrati pa imajo tudi akterji vpliv na strukturo. Struktura in delovanje delujeta vzajemno drug na drugega. To velja tudi za medijska podjetja. Njihova organizacija, profesionalne norme in uredniške prakse vplivajo na prakse in delovanje novinarjev, hkrati pa te iste prakse in delovanje novinarjev vplivajo na organizacijo, profesionalne norme in uredniške prakse medijskega podjetja. Z digitalizacijo in konvergenco so strukture v novinarstvu postale kompleksnejše (Erdal 2008, 19).

Prav tehnološke spremembe so, kot ugotavlja Usherjeva (2013, 817), tiste, ki omogočajo agentom, da ustvarjajo nove strukture v uredništvih, saj pravila o tem, kako uporabljati novo tehnologijo, tedaj še ne obstajajo, res pa je, da na nova pravila vplivajo obstoječe strukture.

Usherjeva (2013, 808) še piše, da sta strukturi, ki najbolj omejujeta novinarsko produkcijo, organizacijska identiteta in čas, medtem ko lahko posamezniki strukturo najlažje spremenijo, če lahko v novinarsko delo uvedejo nove rutine skozi novo tehnologijo. Tako kot Giddens je ugotovila delovanje agentov in strukture drug na drugega. Čeprav strukture omejujejo novinarje, so ti danes verjetno "svobodnejši" kot nekoč. Pravila in rutine so namreč s pojavom svetovnega spleta postali veliko bolj fleksibilni, zato novinarji lažje vplivajo na strukture, saj imajo več manevrskega prostora za inovacije, improvizacijo in vpeljavo svojih individualnih preferenc v svoje delo (Usher 2013, 818). Nove tehnologije spravijo organizacijo v položaj s spreminjajočimi se zahtevami, ki od obstoječe strukture zahteva nove načine poteka dela (Altmeppen 2008, 54).

Pričakujemo torej, da je teletekst kot nova tehnologija omogočil pojav novih struktur v novinarstvu, ki jih prej niso poznali, oziroma je prinesel nekaj novega v medije, kar zadeva organizacijo uredništev. Ena najpomembnejših stvari, ki jih je povzročila digitalizacija, je bila ta, da so novinarji pri produkciji novic postali podvrženi vse pogostejšim "deadlinom" (skrajnim rokom) (Erdal 2008, 18).

Poglejmo to na primeru BBC-jevega Ceefaxa. Njegove strani so bile kmalu po ustanovitvi osveževane 17 ur na dan – od 7.00 do 24.00, sedem dni na teden, 365 dni na leto. Uredništvo v BBC-jevem televizijskem središču v zahodnem Londonu je bilo zelo podobno običajnim radijskim ali televizijskim uredništvom, v delovanju pa je bilo bližje uredništvu tiskovne agencije, kjer prav tako niso imeli specifičnih skrajnih rokov in so si prizadevali objavljati novice čim hitreje (McIntyre 1980, 38).

"*Deadlini*" so tako kot urniki, dnevne delovne rutine, organizacijske strukture, uredniške prakse, arhitektura uredništva, organizacijska in profesionalna kultura itd. eden izmed dejavnikov strukturacijskega okvira in igrajo pomembno vlogo s tem, da omogočajo ali omejujejo delo novinarjev (Erdal 2008, 19). Vse pogostejši "*deadlini*" so tesno povezani s konceptom "ciklona novic", kot je zapisal Klinenberg (2005, 54). S tem je izpostavil vključenost novinarjev v nonstop multimedijски svet produkcije, v katerem se številni novinarji počutijo nemočne, da bi naredili kaj, da bi to ustavili.

V primerjavi s tiskom, ki je novice ponudil bralcem enkrat na dan, je internet prinesel pojav t. i. "*breaking news*", ukinil urnik na podlagi ure oziroma navadnega delovnega dne in vzpostavil novo koncepcijo časa, ki jo lahko označimo kot "*event time*" (Jones in drugi 2008). To pomeni, da novinarji niso podvrženi enemu kolektivnemu "*deadlinu*" (na dan, teden, mesec, odvisno od medija), ampak številnim posameznim individualnim "*deadlinom*", ki so vezani na določen dogodek. Ker novinarji lahko obnavljajo novice v vsakem trenutku, je seveda cilj takšnih medijev, da v najkrajšem mogočem času objavijo in nadgrajujejo vesti o nekem dogodku.

Kot je ugotovila Ashurijeva (2016) pri analizi uvajanja spletne strani najbolj priljubljenega izraelskega časopisa *Yedioth Ahronoth*, so se pri takšnem poročanju sčasoma pojavile nove norme oziroma drugače povedano razrahljale stare. Pri čim hitrejšem obnavljanju novic in nizanju novih informacij se tako novinarji niso več obremenjevali s tem, ali so te informacije vselej popolnoma točne. Prioriteta je bila hitrost (Ashuri 2016, 311).

Manuel Castells je leta 1996 vpeljal koncept "brezčasnega časa" ("*timeless time*"), ki ga lahko povežemo tudi z digitalnim novinarstvom, za katerega tradicionalne kategorije časa ne veljajo več (glej Jones in drugi 2008).

3.2 Konvergenca in teletekst

Ithiel de Sola Pool je prvi uporabil pojem konvergenca, ko je leta 1983 napovedal, da bo "elektronska tehnologija povezala vse načine komuniciranja v en sam nadsistem" (Schmitzer 2005, 2). Tedaj je že lahko opazoval razvoj teleteksta in njemu sorodnih projektov. Toda na to, da je konvergenca postala eden osrednjih pojmov v medijih, je bilo treba počakati še celo desetletje, ko je digitalizacija začela resno pretresati medijsko krajino (Van den Bulck in Moe 2016, 26).

Schmitzer (2005, 8) ima tehnologijo teleteksta za pionirja konvergence medijev, saj gre pri njej za posredovanje besedila in preprostih grafik na zaslon televizijskih sprejemnikov, pri čemer sta združeni časopisno podajanje novic in gledanje televizije. Tudi Bardoel (2007, 41) zapiše, da se je proces konvergence postopoma razvil v zadnjih treh desetletjih, začeni s pojavom kableske in satelitske televizije ter teleteksta in videotexa na začetku 80. let prejšnjega stoletja. Po drugi strani Borkova (2008, 27) meni, da bi se lahko konvergenca začela že, ko so prvi časopisi (prvi medij) objavili fotografije (drugi medij).

Uvedba teleteksta je spremenila razmerja v medijskem ekosistemu in vplivala na druge igralce v njem, tako medije kot uporabnike. Spremembe so pospešile medijske inovacije in konvergenca, ki je pomenila vse večjo povezanost in interakcije med medijskimi aktivnostmi ter erozijo nekoč jasnih meja med mediji na ravni produkcije, organizacije, vsebine, distribucije in potrošnje. Van den Bulckova in Moe pišeta, da je bil teletekst "poskusni zajček" za digitalno prihodnost, saj so radiotelevizije z njim na neki način lahko opazovale, kakšna bo konvergenca med radiotelevizijami in internetom (2016, 23–27).

V osnovi ločimo tehnološko in medijsko konvergenco (Borko 2008, 27–30). Tehnološka konvergenca je "zlitje vseh načinov posredovanja komuniciranja v elektronsko, digitalno obliko, ki jo podpirajo računalniki" (Pavlik v Oblak in Petrič 2005, 57), oziroma največkrat na zlitje predhodno ločenih kanalov posredovanja informacij v en kanal na eni platformi. Tehnološka konvergenca ni omejena le na novinarstvo, ampak tudi na druge prenose informacij (Borko 2008, 27). V tem smislu razumemo tudi teletekst kot "časopis na televiziji" – kot zблиževanje in stapljanje dveh različnih medijev v enega.

Medijsko konvergenco pa Borkova (2008, 27), ki povzema ugotovitve Mika Gasherja in Marka Deuzeja, definira predvsem kot ekonomsko strategijo pri združevanju komunikacijskih podjetij oziroma zблиževanje in sodelovanje med sprva različnimi medijskimi redakcijami in drugimi deli modernih medijev. Podobno izpostavi Vobič (2013, 43–44), ki uporablja izraz konvergenca uredništev. Kot zapiše, jo običajno opredeljujejo kot prostorsko združevanje, tehnološko prepletanje in procesno integriranje v medijskih organizacijah tradicionalno ločenih novinarskih oddelkov. Ne gre za uniformen in tehnično pogojen proces, temveč za specifično družbeno in kulturno dinamiko, ki odslikava kompleksno artikulacijo med tehnologijo in novinarstvom ter pogosto konfliktna razmerja med novinarskimi in poslovnimi cilji v določenem mediju – tj. izboljšati kakovost novinarstva in hkrati pripravljati novice kar se da poceni. Ključno pri tem pojmu je, da ne gre za stanje, ampak za proces (Bašić in Kučić 2007; Gole 2010, 21).

Konvergenca medijev prinaša nove možnosti pri dostopu uporabnikov do medijskih vsebin in omogoča ponujanje iste medijske storitve prek različnih platform in tudi obratno, na isti platformi omogoča predstavitev različnih storitev, ki so bile pred pojavom tega procesa lastnost posameznega medija. Tako so presežene omejitve, ki so bile med tradicionalnimi in novimi mediji pred pojavom računalniške obdelave vsebin večinoma tehnično pogojene (Schmitzer 2005, 1–2).

V prejšnjem poglavju smo z opisom prvih eksperimentov oziroma zgodnjega obdobja razvoja teleteksta spoznali, kako je sploh nastalo zlitje časopisnega podajanja novic in gledanja televizije. Pri tem smo deloma že ugotovili, kaj novega za produkcijo novic je pomenil njegov pojav. Med drugim smo videli, da so bila tudi uredništva teleteksta tako kot pozneje prvi spletni oddelki časopisov večinoma postavljena v ločen delovni prostor oziroma pisarno s svojim osebjem in z novinarsko produkcijo, ki je procesno le deloma povezana s televizijskim oziroma radijskim delom medijske organizacije, torej z ločenimi odločevalskimi procesi pri zbiranju, selekciji in upovedovanju novic (Vobič 2013, 47).

Prostorska ureditev je ena izmed pomembnih tem, ki jih obravnavajo študije uredništev. Hatcheva (1997) piše, da se tovrstne raziskave ukvarjajo z dvema vidikoma. Nekatere se osredotočajo na to, kakšen pomen ima prostorska ureditev za dejavnosti zaposlenih v neki medijski organizaciji, druge pa se posvečajo simbolni perspektivi oziroma temu, kakšen simbolni pomen ima položaj prostorov posameznega uredništva znotraj določene organizacije

(glej Vobič 2013). V času nezadržnega razvoja digitalnega novinarstva so raziskovalci svojo pozornost še posebej usmerili k vlogi prostorske ureditve v uredništvih (prav tam). Nekateri so, denimo, ugotovili, da je fizična oddaljenost med oddelki v časopisni hiši, ki se ukvarja z digitalnimi in tiskanimi izdajami, dojeta kot negativna okoliščina za sodelovanje med omenjenimi oddelki (Hjeltnes in drugi v Erdal 2008, 55). Komunikacija je boljša, ko so novinarji blizu drug drugemu, da se lahko pogovarjajo brez elektronskih pomagal in da se redno srečujejo. Neposredna bližina zmanjšuje zmešnjavo, novinarji si lažje izmenjujejo informacije, prihranijo čas, rodijo se nove ideje in zaupanje (Quinn 2009, 57).

4 Raziskovalna vprašanja, raziskovalni subjekt in metodologija

”Če se na Ceefaxu pojavi kakšna napaka, kakšen gledalec gotovo pokliče že v štirih ali petih minutah. Gledalec ve, da za napako stoji novinar. Zaveda se, da je še vedno tam in lahko napako popravi. Sprememba se nato zgodi pred njegovimi očmi. Če to ni dvosmerna interakcija, kaj je?”

(McIntyre, 1980)

4.1 Uredniško odločanje in teletekst

Koordiniranje dela, sodelovanje in motiviranje drug drugega za doseganje ciljev so temelj vsake organizacije, kar velja tudi za medije (Altmeyden 2008). Znotraj vsakega novinarskega oddelka namreč obstaja določena organizacijska kultura, torej niz sporazumov o načinu dela (McManus 1994). Novinarska uredništva so kompleksne družbene strukture z različnimi kulturami, rutinami in normami (Singer 2004). Organizacija uredništva ustvarja načine dela, odnose na podlagi avtoritete, določa organizacijska pravila in vedenje, prav tako pa načine odločanja oziroma sprejemanja odločitev in komunikacije (Donaldson 1996).

Strukturo organizacije lahko definiramo kot ”skupek načinov, kako organizacija deli delo na različne naloge in nato doseže koordinacijo med njimi” (Mintzberg 1979, 2). Organizacije morajo ohranjati prilagoditev med njihovo strategijo in strukturo, v nasprotnem primeru bo izvajanje njihovih nalog trpelo (Donaldson 1996).

Kot piše Vobič (2013, 45–46), so se novinarska uredništva v zadnjem stoletju razvila v delovna okolja z linearno hierarhijo in jasno delitvijo dela z namenom standardizacije produkcije novic, homogenizacije posameznih novinarskih publikacij in ohranjanja nadzora nad delom v spreminjajočem se kontekstu. Prepoznavanje industrijske organizacije in strukture novičarskega dela je nekatere avtorje vodilo, da so sodobna uredništva poimenovali kot ”manufakture novic” (Tuchman 1978) oziroma ”tovarne novic” (Bantz in drugi 1980).

V primerjavi s študijami uredništev iz sedemdesetih let, ki so prepoznavale ”nenavadno homogenost” organiziranja in strukturiranja uredništev, raziskave v zadnjem desetletju

nakazujejo, da so novinarska uredništva kljub organizacijski in strukturalni trdnosti nenehno spreminjajoče se okolje, ki ga zaznamujeta predvsem družbena artikulacija med delom in tehnologijo ter pogosto konfliktna dinamika med novinarskimi in poslovnimi cilji (Vobič 2013, 47–48).

Razvoj digitalnega novinarstva je predvsem z zahtevami po hitrosti in kontinuirani produkciji novic pomenil pomembne spremembe za uredniško odločanje v medijih. Kot smo že omenili, so strukturalne in organizacijske spremembe novinarskih uredništev ter transformacije novinarskega dela in uredniške kulture v zadnjem desetletju v središču razprav v novinarskih študijah (Gade 2009), se pa v večini osredotočajo na konvergenco oziroma prostorsko, tehnološko in procesno integracijo prej ločenih časopisnih, radijskih, televizijskih in spletnih uredništev (glej Vobič 2009).

V Sloveniji je tak primer, denimo, diplomsko delo o spremembah produkcijske prakse v integriranem uredništvu Dela (Gole 2010), v katerem avtor raziskuje tudi spremembe uredniškega nadzora. Vobič (2013), ki poleg spletnega uredništva Dela analizira še uredništvo Dnevnika, ugotavlja, da imata šibek uredniški nadzor, saj zaradi nujnosti sprejemanja hitrih odločitev v njih ni jasne vertikalne odločevalske strukture.

Vobič (2013, 46–47) v svoji študiji med drugim razčleni razliko med anglo-ameriško in srednjeevropsko tradicijo organizacije časopisnih uredništev. Medtem ko sta za prvo značilni centralizirana organizacija in strukturalna z visoko delitvijo dela, sta pri drugi tako prostor kot moč decentralizirana. V anglo-ameriških uredništvih je stopnja uredniškega nadzora visoka, komuniciranje med novinarji in odgovornim urednikom pa učinkovitejše, saj poteka tudi mimo formalne odločevalske strukture, kar omogoča prožnost ob morebitni časovni stiski. V srednjeevropskih uredništvih je uredniški nadzor običajno šibkejši, novinarji pa z odgovornim urednikom komunicirajo tako rekoč samo po formalni strukturalni odločanja, kar v odločanje prinaša določeno mero togosti.

Tehnologija novih medijev omogoča popolno prestrukturiranje uredništva, kar sicer otežuje uredniška tradicija, novinarski sindikati in kultura, hkrati pa vpliva tudi na številne odnose med medijsko organizacijo in občinstvom. Spletna komunikacija "rahlja" hierarhične vezi znotraj uredništva (Pavlik 1999; 2000).

Šibak uredniški nadzor, sploščena vertikalna struktura odločanja, sprejemanje odločitev brez uredniškega posvetovanja oziroma nesodelovanje urednikov v procesih odločanja, pojav decentraliziranega urednikovanja, saj je avtoriteta odločanja razpršena, institucionalna marginalnost ter razpetost urednika med menedžerske in uredniške naloge so nekatere značilnosti spletnih uredništev časopisov, kot jih opiše Vobič (2013, 59–61).

Enako so opazili že redki raziskovalci teleteksta kot začetnika digitalnega novinarstva (glej Jacobsson in drugi 1990; Schmitzer 2005). Urednik zaradi narave medija težko nadzira vse, kar je objavljeno, kar zahteva razvejan sistem odgovornosti (Jacobsson in drugi 1990). Nejasna delitev odgovornosti je včasih tudi vzrok za nezadovoljstvo (Schmitzer 2005).

V poročilu z naslovom "Teletekst v 90. letih" (*"Teletext in the Nineties"*), ki ga je aprila 1990 spisalo pet vodilnih mož švedskega, finskega, norveškega, švedskega in danskega teleteksta, najdemo nekaj koristnih ugotovitev oziroma iztočnic za preučevanje uredniškega odločanja v primeru urejanja teleteksta. V njem so analizirali obstoječe stanje in poskušali napovedati oziroma ugotoviti, kako se bo ta tedaj še razmeroma nov medij razvijal skozi prihodnje desetletje.

Novost, ki jo je prinesel teletekst, je bilo stalno in ponavljajoče se oddajanje novic, kar pa je bilo tudi vzrok za težave urednikov, saj praktično ni bilo mogoče vzpostaviti organizacije, kjer odgovorni urednik nenehno nadzoruje, kaj je objavljeno (Jacobsson in drugi 1990). Zato je to zahtevalo veliko širši delegatski sistem odgovornosti. Istočasno je bila tu večja potreba po nekem splošnem pregledu nad celotnim servisom. Izkušnje so pokazale, da je potreben urednik koordinator v uredniški pisarni, ki lahko prevzame tudi iniciativo, da "vzpostavi dnevno agendo". Kako je bila ta težava rešena, se je razlikovalo od države do države. Neomejen čas oddajanja in pomanjkanje vmesnih uredniških posegov sta hkrati pomenila, da je teletekst pogosto prvi objavil novico, kar je bilo zelo vznemirljivo za vsakega novinarja, hkrati pa tako izziv kot odgovornost zaradi večjih zahtev po natančnosti in integriteti (Jacobsson in drugi 1990, 26–27).

Zaradi razpršenega sistema odgovornosti ni uredniških sestankov, kot jih poznamo iz tradicionalnih medijev. Največ komunikacije je ob predaji dela ob izmenah. Pogostejši so pogovori med novinarji, ki se ukvarjajo z isto temo, o programu dela čez dan oziroma

selekciji glavnih dogodkov, ki jih morajo pokriti. Seveda pri tem ne izključujejo, da bodo morali napisati tudi kaj, česar niso pričakovali (Peralta 2003, 88).

Dnevni urednik je bil odgovoren za kopiranje oziroma urejanje kopij novic, napotke sodelavcem in nadzor nad zgodbami, ki so jih napisali, prav tako pa za splošen videz dnevnega servisa. Pogosto je sam pisal zadnje novice, naslove na kazalu in tako postavljaj seznam prioritete, pa tudi glavno ali večino kompleksnih zgodb. Sčasoma so vzpostavili še delovno mesto "duty editor" (delal je od ponedeljka do petka), ki je imel oddaljen od zvoka teleprinterjev in računalniških zaslonov boljši pregled in se je osredotočal tudi na organiziranje in načrtovanje novinarskega pokrivanja vseh večjih dogodkov v prihodnosti (McIntyre 1980, 39–41).

Če imamo uredništva teleteksta za prvo vrsto uredništev digitalnega novinarstva, nas zanima, ali je šel tudi razvoj bolj sofisticiranih oblik tega tipa novinarstva v to smer. Že na slovenskem primeru dobimo potrditev. Z analizo intervjujev z zaposlenimi in podatkov, pridobljenih z opazovanjem dela v uredništvih spletnih strani časopisov Delo in Dnevnik, so ugotovili, da imata šibek uredniški nadzor, saj zaradi nujnosti sprejemanja hitrih odločitev v njih ni jasne vertikalne odločevalske strukture. Spletni novinarji sprejemajo pomembne odločitve, ne da bi se posebej menili za urednike. Po jutranjih uredniških sestankih so (odgovorni) uredniki le redko udeleženi pri sprejemanju odločitev na kraju samem. V obeh uredništvih lahko identificiramo decentralizirano uredniško odločanje in razpršeno avtoriteto med vse spletne novinarje, saj so (odgovorni) uredniki preobremenjeni z drugimi nalogami (Vobič 2013, 59–60).

To diplomsko delo bo usmerjeno v spremembe v organizaciji uredništva, ki so od ustanovitve leta 1984 do danes doletele ustvarjalce teleteksta na RTV Slovenija. Še posebej nas bo zanimalo obdobje, v katerem je ta medij doživel ključen prelom. Če je namreč od ustanovitve leta 1984 do leta 2001 užival status samostojnega medija znotraj bolj ali manj samostojnega uredništva na RTV Ljubljana oziroma RTV Slovenija, je zdaj del Multimedijskega centra RTV Slovenija (MMC). Med drugim želimo raziskati, kdo je bil odgovoren za vsebine na teletekstu, zadolžitve oziroma naloge urednikov v posameznih obdobjih in spremembe v avtonomnosti uredništva ter njegovi kadrovski sestavi. **Prvo raziskovalno vprašanje** je zato: *Kako se je v tridesetih letih spreminjalo uredniško odločanje v novinarski produkciji za teletekst RTV Slovenija?*

4.2 Delitev dela in teletekst

Živimo v času poznomodernih sprememb dela v novinarstvu, kot je te poimenovala Pažin Martinovičeva (2014, 9). Za ta čas je značilno, da so organizacijski pritiski, ki spodbujajo rutinizacijo in standardizacijo novinarstva, močnejši kakor kadar koli prej (Manning 2001, 54).

Časovni pritisk na novinarje je morda najpomembnejši dejavnik za nujnost rutinizacije. Ker so novinarji pod pritiskom, da oddajo prispevek vsakih 24 ur ali še pogosteje, so odvisni od zanesljivih rutin, navad, konvencij in domnev o tem, kako, zakaj in kje dobiti informacijo (Schudson 2003). "Nujnost in hitrost" sta "bistvo novice" (Tuchman 1973). To, kako hitro je treba objavljati novice, v veliki meri določa delitev dela v posamezni medijski organizaciji.

Če je le mogoče, organizacije rutinizirajo naloge, kar jim omogoča lažji nadzor nad delom. Ljudje imajo na delovnem mestu vedno preveč dela. Da se lažje spopadajo s tem, poskušajo nadzirati potek in količino dela, ki mora biti opravljeno (Tuchman 1973, 110). Rutinizacija torej olajša delovanje v razmerah "nujnosti", da se novinarji med svojim delom lažje rutini(zi)rano srečujejo s široko paleto nepričakovanih dogodkov.

Že prej smo ugotovili, da so produkcijski procesi pomembna tema študij novinarskih organizacij (Cottle in Ashton 1999; Küng-Shankleman 2000; Ursell 2001; Boczkowski 2004a; 2004b; Hemmingway 2004; 2008). Digitalizacija produkcije v medijskih organizacijah je omogočila spremembe v organizaciji novinarstva in novinarskih praksah. Tehnološka konvergenca, medijska konvergenca in organizacijska konvergenca so spremenile način, na katerega je novica narejena (Erdal 2008, 93).

Tako kot številni drugi avtorji tudi Deuze (2007) v svoji analizi uporablja koncept "medijske logike", pri čemer misli na specifične oblike in procese, s katerimi se znotraj določenega medija organizira delo. Poudarja, da je lahko medijska logika za določen medij povsem specifična, saj se nanaša na načine produkcije znotraj določenega tehnološkega in organizacijskega konteksta. Boczkowski (2002) v raziskavi o razvoju digitalnih časopisov omenja ugotovitve Weaverja (1983), da se novinarji, ki delajo za teletekst v Veliki Britaniji in na Nizozemskem, ne poslužujejo skoraj nikakršnega samostojnega poročanja. Predvsem gre za prilagajanje oziroma urejanje novic iz drugih virov za zapis na zaslonu.

Tehnološki in ekonomski razvoj sta spremenila dnevne novinarske prakse kot tudi delitev dela v medijskih podjetjih. Ena izmed smernic je ta, da zaposleni opravlja več vlog oziroma nalog, prav tako pa povečano "recikliranje" vsebin za različne platforme istega medija (Witschge in Nygren 2009). Ursellova (2001) ugotavlja, da se je z uvedbo novih tehnologij pritisk na novinarje povečal, jih spravil v časovne stiske in imel neobhodne vplive na novinarsko izvedbo. Posledica zahtev po hitrosti in kontinuirani produkciji novic so skrajno rutinizirani procesi – preoblikovanje agencijskih novic, prevajanje že objavljenih vsebin drugih medijev in "razmah mimikrije" v novinarstvu (Boczkowski 2009).

Za novinarja ni nujno le, da zna uporabljati številne nove tehnologije, temveč tudi, da v svoji novinarski kulturi sprejme multimedijevost. Novinar mora v konvergenčnem procesu spremeniti mišljenje in med drugim osvojiti nov odnos do časa in rokov, osvojiti prilagodljiv odnos do lastne novinarske vloge, pripravljen mora biti na spremembe, odprt za učenje ter pripravljen sodelovati z drugimi novinarji (Quinn 2009).

Vobič (2013, 57–59) pri svojem preučevanju spletnih uredništev Dela in Dnevnika ugotavlja, da v spletnih oddelkih časopisov prevladujejo decentralizirana horizontalna struktura odločanja ter uniformnost in standardizacija novinarskega dela. Pri zbiranju, selekciji in produkciji novic ter tudi njihovem uvrščanju na spletno stran spletni novinarji pogosto nimajo navodil urednika za splet in dnevnih urednikov, čeprav bi formalno uredniki to morali početi. Pri tem novinarji prevzemajo odgovornost tudi za odločitve, ki jih formalno ne morejo. Sicer pa morajo spletni novinarji "primarno zagotavljati hitrost produkcije", zato člankom časopisnih kolegov dodajajo fotografije in hiperbesedilne povezave ter jih objavljajo na spletu. Ob tem minimalno preoblikujejo oziroma tako rekoč kopirajo na spletno stran še novice Slovenske tiskovne agencije (STA) in prevajajo novice tujih medijev, pri čemer uporabljajo tudi prevajalska orodja, kot je Google Prevajalnik. Ob koncih tedna je večino dneva za urejanje spletne strani zadolžen le en spletni novinar, ki je pod velikim pritiskom.

Že zgodnje izkušnje ponudnikov teleteksta so pokazale, da uporabniki na teletekstu pričakujejo čim bolj sveže novice. V nekaterih primerih so uporabniki nerealno pričakovali preveč. Spomniti jih je bilo treba, da morajo novinarji še vedno najprej zbrati, napisati in razširiti novice, preden pridejo do uporabnika. Kakor koli že, uredniki so spoznali, da morajo stalno osveževati in obnavljati svoje novice (Aumente 1985, 198).

Tehnološki napredek in družbeni dejavniki so vplivali na način, kako so novice in informacije zbrane, obdelane in razširjene. Način, kako novinarji in uredniki delajo, o čem poročajo in kako predstavljajo novice, je bil vedno preplet standardov, tradicij, virov in tehnologij, ki so bile v posameznem obdobju na voljo (Aumente 1985, 200).

Teletekst ni sklenjen proizvod, njegove strani morajo biti obnovljene in prenovljene večkrat na dan, tudi ko ni neverjetnih ali nenačrtovanih novic (Peralta 2003, 88).

Teletekst je v oddajanju neprenehoma. Tu ni skrajnih rokov ("*deadlinov*"), ni določenih oddajnih terminov in ni konca produkcije novic. To je stalno, neprekinjeno oddajanje. To je pomembna kvalitativna razlika med teletekstom in radiem/televizijo in ima posledice za nadzor, ovrednotenje dela, upravljanje itd. Potencial, da lahko neposredno sporočaš novice gledalcem, je velik izziv. Največja slabost za novinarja je seveda format strani. Novica mora "sesti" v 12–16 vrstic. Znotraj tega okvira mora biti novinar sposoben napisati novico. V teoriji sicer nič ne prepoveduje nekomu, da napiše še kakšno naslednjo stran, toda ko gledalec izbere eno stran, mora biti vedno enovita celota. Na splošno gledano se vsa teletekstova uredništva odločajo za delo na osnovi modela ena novica na eno stran. To ni samo slabost. Avtorja spodbudi, da dejavno prilagaja jezik, izbiro zornega kota itd. Presenetljivo je, koliko informacij lahko stisnemo v teh nekaj vrstic. Toda še vedno je omejitev in zaznaven dejavnik v proizvodnji novic. Skoraj tako pomembne za delo so tudi omejitve, ki zadevajo dostop do virov in sam način dela oziroma njegove organizacijske oblike. Teletekst absolutno ni medij za preiskovalno novinarstvo niti za čustveno zgodbo z družbenokritično vsebino. Naloga je ponuditi bralcem najnovejše novice. Skromen format in na splošno omejeni viri skupaj rezultirajo v novičarski proizvodnji, ki skoraj ekskluzivno poteka v pisarni, z viri, kot so printer, telefaks, telefon itd. Strani z novicami iz ozadja omogočajo uredništvu, da preseže omejitve, ki jih vzpostavi format strani, da lahko napišejo kaj daljšega, bolj poglobljenega na določeno aktualno temo. Normalna dolžina takšnih novic je 4–8 strani (Jacobsson in drugi 1990, 24–28).

Teletekst ni primeren samo za hitre novice in podnaslavljanje oddaj za gluhe in naglušne, ampak tudi za servisne informacije. Najprej so jih urejali novinarji, nato pa se je zaradi večjega obsega njihovo urejanje razvijalo samostojno. Razlog za to je bil, da so visoko kvalificirani novinarji opravljali rutinsko pretipkavanje novic, kar je veljalo za neučinkovito izrabo zaposlenih, hkrati pa je med novinarji tlel odpor proti nenovinarskim nalogam. To so

med drugim rešili z avtomatizacijo čim več delovnih nalog in z delegiranjem teh nalog zunanjim informacijskim agencijam, prav tako pa s strukturalizacijo delovnega procesa v več izmen (Jacobsson in drugi 1990, 51).

Teletekst mora svoje omejeno število strani kompenzirati s procesom stalnega osveževanja novic. Ameriški *Keycom* je tako na primer do dvatisočkrat na dan obnovil novice. Izredno novico je lahko bralcu ponudil v nekaj minutah od takrat, ko se je dogodek zgodil (Aumente 1985, 197). Britanski *Oracle* je sredi 80. let prejšnjega stoletja na dan novice obnovil približno pettisočkrat oziroma vsako stran v povprečju vsakih 15 minut (Graziplene 2000, 33).

Tiskovne agencije predstavljajo glavni vir informacij. V bistvu večji del dela redakcije bolj kot zbiranje novic sestavljata predelava in kombiniranje materiala, ki v redakcijo teleteksta pride prek agencij. Te so postale pomemben vir informacij za vse medije, še toliko bolj pa to velja za teletekst, saj si ta z agencijami deli veliko vidikov: stalno je obnovljen, dosegljiv je v vsakem trenutku in objavlja novice, ki so kratke in jasne ter spominjajo bolj na sporočila kot članke v časopisu (Peralta 2003, 89).

Ni pa teletekst odvisen samo od agencij. V nekaterih primerih na kraj nekega dogodka pošljejo svojega novinarja, da tam neposredno zbira informacije. To se dogaja v večini primerov pri poročanju z različnih sestankov ali konvencij, za katere je vnaprej znano, kdaj se bodo zgodili. Za teletekst delata tudi dva informatorja iz parlamenta. Delo se bolj približa tistemu v časopisu, ko nekdo napiše kakšno bolj poglobljeno besedilo za teletekst, komentar ali intervju. Čas za nastanek takšnih vsebin je daljši kot pri pisanju za normalne novice. Takšne vsebine ostanejo objavljene več dni. Več je prostora tudi za eksperimentiranje, saj objavljene stvari ne vplivajo oziroma ne ovirajo preostalih že objavljenih. Prostor je tudi za interpretativne vsebine, npr. recenzije filmov (Peralta 2003, 89–90).

Raziskati želimo, kako se je skozi leta spreminjal način zbiranja, ustvarjanja in razširjanja novic na teletekstu RTV Slovenija, kako se je povečeval obseg dela in kako je to vplivalo na organiziranost in kakovost medija. **Drugo raziskovalno vprašanje** je zato: *Kako se je spreminjala delitev dela v uredništvu teleteksta na RTV Slovenija?*

4.3 Teletekst in RTV Slovenija

Študija primera je teletekst RTV Slovenija, ki je leta 2014 praznoval 30 let (Svenšek 2014). Kot ugotavlja Ravnikar (2005), je osnovna dejavnost RTV Slovenija produkcija televizijskih in radijskih programov, njen vse pomembnejši podaljšek je tudi multimedija. Teletekst lahko pojmuje kot neke vrste začetnika digitalnega novinarstva in multimedijske produkcije na RTV Slovenija. To dokazuje tudi to, da je zdajšnje uredništvo Multimedijskega centra (MMC) zraslo prav na temeljih uredništva teleteksta, saj so novinarji, ki so urejali novice za objavo na teletekstu, leta 2002 začeli novice uvrščati tudi na spletno stran (www.rtv slo.si). MMC je RTV Slovenija ustanovila konec leta 2001 v skladu s smernicami Evropske radiodifuzne zveze (EBU), da naj se javne radiotelevizije razvijajo iz mono- v multimedijske organizacije. Pričakujemo, da se bo pokazalo, da sta imela ustanovitev MMC-ja in s tem pojav novičarske spletne strani RTV Slovenija pomembne posledice za nadaljnji razvoj teleteksta.

Kako se odnosi med upravo, uredništvom in individualnimi novinarji odražajo v uredniškem odločanju in delitvi dela v določenem mediju, želimo ugotoviti z družbenoorganizacijskim pristopom k proučevanju novinarskega uredništva (glej Altmeppen 2008). Z upoštevanjem zgodovinsko in družbeno specifičnega razvoja bomo raziskovali reorganiziranje in prestrukturiranje uredništva teleteksta RTV Slovenija.

Na raziskovalni vprašanji bomo odgovorili z uporabo naslednjih metod: 1) analizo dokumentov o nastanku in razvoju uredništva teleteksta, ki so zbrani v Arhivu Republike Slovenije, in z analizo drugih aktov, ki urejajo organiziranost uredništva; 2) poglobljenimi polstrukturiranimi intervjuji z ustvarjalci oziroma novinarji in uredniki teleteksta od njegove ustanovitve dalje. Obe metodi sta pogosto uporabljeni v študijah novinarske produkcije. Te so del medijskih študij, ki se osredotočajo na razmere, v katerih novinarska produkcija poteka, in procese, ki so v ozadju določene medijske vsebine oziroma medijske organizacije (glej npr. Boczkowski 2004a; 2004b; Erdal 2008; Vobič 2013).

Raziskovalni vprašanji, ki sta izpeljani iz prvega dela naloge, sta naslednji:

1. RV1: *Kako se je v tridesetih letih spreminjalo uredniško odločanje v novinarski produkciji za teletekst RTV Slovenija?*
2. RV2: *Kako se je spreminjala delitev dela v uredništvu teleteksta na RTV Slovenija?*

Z analizo dokumentov (glej Lindlof in Taylor 2002) bomo poskušali spoznati delovne protokole in strategije, s katerimi so bili vzpostavljeni uredniško odločanje in produkcijske prakse skozi posamezna obdobja razvoja teleteksta na RTV Slovenija. Intervjuji z ljudmi, ki so ustvarjali oziroma še ustvarjajo teletekst, nam bodo ponudili širšo dimenzijo pri iskanju odgovorov na naši raziskovalni vprašanji, saj bomo z njimi zbirali informacije o stališčih, vedenju in motivih (Burns 2000), ki so vedno znova vodili ustvarjalce teleteksta pri delu za ta medij.

Pristop, ki ga uporabljajo številni sodobni raziskovalci internetnega novinarstva, je pogosto označen kot "institucionalna etnografija" (Smith 2002), kar pomeni, da fenomen preučujejo na treh različnih ravneh: prvič, preučujejo odnos med posameznimi novinarji in uredništvom, od rutin pri produkciji novic, sprejemanja odločitev in delovnih odnosov do zadovoljstva pri delu; drugič, preučujejo odnos med uredništvom in družbenimi igralci zunaj medijske organizacije, kot so druge medijske organizacije, viri informacij in ljudje, ki so vpleteni v novice; in tretjič, odnos med uredništvom in družbo, ko so analizirani nekateri vplivi družbe na novinarstvo in obratno (Altmeyden 2008, 53).

Z osredotočanjem ne toliko na opisovanja dnevnih procesov, temveč na primere načinov dinamike uredništev, odnosov in njihove institucionalizacije v razmerju z individualnimi novinarji poskušajo te študije "razkriti omejitve, naključja in kompleksnosti 'na delu' in tako ponuditi sredstva za ustrežnejšo teoretizacijo operacij medijev in produkcije diskurzov 'na delu' v medijskih reprezentacijah" (Cottle 2007, 2).

Teletekst predstavlja del dejavnosti RTV Slovenija, ki so zakonsko določene. Omembo teleteksta tako najdemo v 1. odstavku 3. člena *Zakona o Radioteleviziji Slovenija*. V njem je zapisano, da "javna služba po tem zakonu obsega ustvarjanje, pripravljanje, arhiviranje in oddajanje dveh nacionalnih televizijskih programov, treh nacionalnih radijskih programov, radijskih in televizijskih programov regionalnih centrov v Kopru in Mariboru, po en radijski in televizijski program za avtohtono italijansko in madžarsko narodno skupnost ter radijske in televizijske oddaje za romsko etnično skupnost, radijskih in televizijskih programov za slovenske narodne manjšine v sosednjih državah ter za slovenske izseljenke in izseljence in zdomce, radijskih in televizijskih programov za tujo javnost ter **teleteksta**, internetnega in mobilnega portala".

V *Zakonu o medijih* je jasno zapisano, da je teletekst medij, v 1. odstavku 2. člena, kjer je opredeljeno, kaj so mediji: "Mediji po tem zakonu so časopisi in revije, radijski in televizijski programi, elektronske publikacije, **teletekst** ter druge oblike dnevnega ali periodičnega objavljavanja uredniško oblikovanih programskih vsebin s prenosom zapisa, glasu, zvoka ali slike na način, ki je dostopen javnosti."

Za urejanje teleteksta skrbijo zaposleni v Multimedijem centru RTV Slovenija (MMC) oziroma uredništvo za nove medije, ki deluje v tej programsko-produkcijski enoti (PPE). Naloge, organizacijo in vodenje MMC-ja določa *Statut RTV Slovenija* v 79. členu. Po trenutni ureditvi so "za programske vsebine multimedije, **teleteksta**, internetnega in mobilnega portala odgovorni odgovorni uredniki radijskih, televizijskih, regionalnih in narodnostnih programov, usklajuje pa jih urednik uredništva za nove medije".

Statut v istem členu še določa, da "programsko-produkcijsko enoto MMC vodi in usklajuje vodja MMC. Mandat vodje MMC je vezan na mandat generalnega direktorja, kar pomeni, da ob morebitni razrešitvi generalnega direktorja nadaljuje svoje delo kot vršilec dolžnosti z vsemi dotedanjimi pristojnostmi". Prav tako je v njem zapisano, da MMC "ustvarja in oddaja multimedijske besedilne, slikovne vsebine, avdio- in videovsebine za nove medije ter podnaslavlja oddaje za ljudi z okvaro sluha".

Organizacija in način delovanja MMC-ja sta podrobneje določena z *Izvedbenim aktom o delovanju Multimedijskega centra* (RTV Slovenija 2012a). V njem piše, da MMC sestavljajo uredništvo za nove medije, tehnika, avdio/video (ava), infokanal, podnaslavljanje ter trženje oglasnega prostora MMC-ja in skupne službe. Uredništvo za nove medije vodi urednik uredništva za nove medije, uredništvo pa sestavljajo sekcije za vsebinska področja: novice, šport, zabava, kultura in druge. Ob soglasju odgovornega urednika Informativnega in razvojno-eksperimentalnega programa Radia Slovenija ga imenuje in razrešuje odgovorni urednik Informativnega programa Televizije Slovenija. Vodje sekcij po navodilih urednika uredništva za nove medije usklajujejo tematike in vsebine za objavo na novih medijih (mobilni, hibridna TV, **teletekst**, infokanal, družbena omrežja in drugi) z odgovornimi uredniki UPE Radia in Televizije ter koordinirajo novinarje MMC-ja. Turnusni urednik po navodilih urednika uredništva za nove medije načrtuje, usklajuje in dnevno koordinira objavo vsebin na novih medijih.

Raziskava agencije Mediana ob 30-letnici teleteksta RTV Slovenija maja 2014 je pokazala, da teletekst uporablja skoraj 60 odstotkov Slovencev (N=978). Večkrat dnevno išče informacije na teletekstu 10,9 odstotka vprašanih, enkrat dnevno 7,9 odstotka, nekajkrat na teden 9,8 odstotka, enkrat na teden ali manj pa 28,1 odstotka – skupaj torej 56,7 odstotka anketiranih. 40,7 odstotka Slovencev ne uporablja teleteksta, 2,6 odstotka pa ga nima. Če potegnemo črto, ugotovimo, da skoraj petina Slovencev, natančneje 18,8 odstotka, uporablja teletekst vsak dan (Mediana 2014).

Ocene o tem, koliko televizorjev, ki so imeli dekoder za sprejem teleteksta, je bilo v Sloveniji ob začetku oddajanja teleteksta na RTV Ljubljana leta 1984, se nekoliko razlikujejo. Nekateri podatki navajajo število pet tisoč (Orehovec 1990a, 2), drugi od 10 do 12 tisoč (Škoberne 1984b, 2), nekateri celo, da "je v najboljšem primeru obstajalo le približno 2.000 televizijskih sprejemnikov z dekoderjem za sprejem teleteksta" (Kričič 1994, 4). Kot zanimivost naj omenimo še, da je po podatkih iz raziskave, ki so jo opravili novembra 1991 in maja 1992, teletekst tedaj v Sloveniji spremljalo 240.000 ljudi, kar je predstavljalo 15 odstotkov vseh gledalcev televizije. V državi je bilo takrat 85.900 televizorjev, ki so lahko sprejemali teletekst, kar pomeni 17 odstotkov vseh televizorjev (Nastran 1992).

Izmed tistih, ki teletekst uporabljajo danes, jih 85 odstotkov informacije išče na teletekstu RTV Slovenija, slabih 13 odstotkov pa tudi na teletekstih tujih televizijskih postaj. Najbolj brana rubrika na teletekstu je vreme, ki zanima kar 81,1 odstotka uporabnikov teleteksta. Sledijo dnevne novice (73,5), šport (72,4), RTV-sporedi (71,9) in prometne informacije (46,5). Izmed uporabnikov teleteksta jih 32,4 odstotka do tega servisa dostopa prek spletne strani www.rtvsl.si. Kot kaže statistika obiskanosti, je teletekst med štirimi najbolj branimi podportali te strani. 10,8 odstotka uporabnikov teleteksta RTV Slovenija uporablja tudi podnaslavljanje oddaj s pomočjo teleteksta na straneh 771 in 772, ki je namenjeno predvsem gluhih in naglušnim gledalcem (Mediana 2014).

Kot dokaz, da je teletekst še vedno priljubljen tudi drugod po Evropi, navedimo še izsledke raziskav, ki jih vsako leto opravijo v Nemčiji. V letu 2013 je v tej državi samo teletekst javne televizije ARD, ki je najbolj bran, vsaj enkrat uporabilo 44 milijonov ljudi, dnevno pa več kot štiri milijone. Različne teletekste nemških televizijskih postaj je na dan v povprečju obiskalo 12,37 milijona gledalcev, skozi vse leto pa približno 60 milijonov (ARD 2014). Leta 2015 je

teletekst ARD-ja dnevno spremljalo približno 3,8 milijona uporabnikov, v vsem letu pa več kot 41 milijonov različnih ljudi, kar kaže na manjši padec (ARD 2016).

4.4 Analiza dokumentov

Dostop do dokumentov, njihovo zbiranje in analiza so sestavni del etnografskih raziskav, kaže pregled etnografskih študij uredništev v zadnjem obdobju (Vobič 2012a, 154).

Med našo raziskavo smo med januarjem in marcem 2014 večkrat obiskali Arhiv Republike Slovenije v Ljubljani in preiskali arhivsko gradivo o teletekstu, ki ga tam hranijo. RTV Slovenija je namreč vse gradivo predala arhivu, kjer je shranjeno v škatlah RTV 505–513. Arhivsko gradivo obsega številne dokumente iz obdobja vzpostavljanja prvega uredništva teleteksta leta 1984, članke iz časopisov in revij ter tudi nekaj tujih publikacij o teletekstu. Gradivo nudi odličen vpogled v prvo desetletje delovanja teleteksta, novejših dokumentov od leta 1995 dalje pa v njem ni. To ni presenetljivo, saj so prav v tem času računalniki začeli postajati vse pomembnejši, zato večina dokumentov ni bila več natipkana s pisalnim strojem in tudi ne skrbno shranjena v enotni bazi uredništva. Z leti je primat pri komuniciranju med uredniki, novinarji in drugimi sodelavci v uredništvu prevzela elektronska pošta. Domnevamo, da je bilo arhiviranje različnih dokumentov slabše urejeno tudi zaradi tega, ker to ni bila več nova dejavnost, kot je veljalo na začetku delovanja uredništva teleteksta. Pri raziskovanju organizacije in strukture novinarskega delovnega okolja v zadnjih dveh desetletjih ter iskanju odgovorov na naši raziskovalni vprašanji smo se tako morali opreti bolj na drugo metodo, torej poglobljene intervjuje, ki jih bomo predstavili v naslednjem podpoglavju.

Kot ugotavljata Puijk (2008) in Deuze (2008), se je analiza dokumentov v etnografiji uredništev z uvedbo računalnikov, računalniških omrežij za prenos informacij in podatkov znotraj določene organizacije (t. i. intranetov), interneta ter drugih digitalnih orodij pomembno spremenila, saj so se notranja komunikacija v medijskih organizacijah ("osrednji element organizacij" (Puijk 2008, 34)), procesi koordinacije sodelavcev, arhiviranje dokumentov ter vzpostavitev in uporaba različnih vrst baz podatkov z omenjenimi dejavniki bistveno preoblikovali. Zaradi tega je za zunanjega raziskovalca dostop do vrste podatkov veliko težji kot nekoč, ker je vse manj dokumentov natisnjenih na papir, do pregleda

izmenjave informacij po osebni elektronski pošti zaposlenih pa razumljivo največkrat nima dostopa.

Nekaj časopisnih člankov o teletekstu iz različnih obdobjih smo našli tudi v dokumentaciji Radia Slovenija, ob tem pa smo pregledali še približno 20 prispevkov o teletekstu v televizijskem arhivu. Tam hranijo tudi fotografije iz prvih dni delovanja teleteksta. Hkrati smo prebrali javno dostopne letne načrte (2007–2016) in letna poročila RTV Slovenija (2003–2015).

Z zbranimi podatki in informacijami iz vseh omenjenih virov smo spoznavali formalno strukturo uredništva in organizacijo procesov v njem. Dokumente smo po vzoru Vobiča (2012a, 156) analizirali kot "sredstva konstruiranja specifičnih različic realnosti" (Flick 2006) in "odseve komuniciranja" (Yin 2003) znotraj organizacije ter pri tem prepoznavali dinamiko v uredniškem odločanju in delitvi dela v uredništvu teleteksta RTV Slovenija. Dokumenti nam služijo kot dokazi, ki odslikavajo komunikacijo različnih akterjev v organizaciji, da bi dosegli svoje cilje.

4.5 Poglobljeni intervjuji

Poglobljeni intervjuji so v zadnjem desetletju in pol pogosto uporabljeni v študijah uredništev, tudi pri preučevanju produkcije spletnega novinarstva in odnosa med strukturo in delovanjem (glej Vobič 2012a, 157–161).

Med januarjem 2014 in avgustom 2015 smo opravili 16 poglobljenih intervjujev z nekdanjimi in zdajšnjimi zaposlenimi v uredništvu teleteksta oziroma MMC-ja. Izbrali smo jih glede na formalno strukturo odločanja in med drugim ugotavljali, kako interpretirajo z analizo dokumentov prepoznane pojave.

Intervjuvali smo sedem novinarjev oziroma redaktorjev teleteksta (v uredništvu sta se uveljavila oba izraza in med njima ni bistvene razlike) z različnih sekcij (Slovenija, svet, šport, kultura, zabava), med katerimi dva opravljata (tudi) delo dnevnega urednika. Dva izmed sedmerice novinarjev sta del uredništva že več kot dve desetletji, preostalih pet pa desetletje ali več. Poleg njih smo se pogovarjali še z nekdanjima urednikoma teleteksta, nekdanjim dnevnim urednikom, nekdanjim redaktorjem teleteksta, nekdanjo grafično

oblikovalko, sistemskim inženirjem, nekdanjim in zdajšnjim vodjo MMC-ja ter urednico uredništva za nove medije.

Zaradi zagotavljanja anonimnosti v nasprotju z uredniki (Luka Škoberne, Brane Nastran, Kaja Jakopič), vodjama (Zvezdan Martič, Luka Zebec), grafično oblikovalko (Metka Božič) in sistemskim inženirjem (Bernard Vrh) drugih intervjuvancev nismo imenovali z imenom in priimkom ter spolom, ampak samo s funkcijo v moškem spolu, pri čemer smo navedli še obdobje, v katerem so (bili) zaposleni v uredništvu teleteksta. Z različnima črkama smo označili, če sta imela v enakem obdobju dva isto funkcijo (primer: redaktor/novinar teleteksta 2003– A). Pri tem se zavedamo, da se lahko identiteta intervjuvancev z natančnim poznavanjem konteksta tudi razkrije. Zaupnost intervjuvancev ni tako redka v družbenih vedah (Vobič 2012a, 159). Tako smo ravnali, da bi čim bolj zmanjšali mogoče negativne posledice za posameznike v preučevani organizaciji.

Na podlagi treh meril (glej Flick 2006) – "problemske osredinjenosti", "usmerjenosti k subjektu" in "usmerjenosti k procesu raziskovanja" – smo oblikovali okvirni seznam vprašanj, vendar smo bili med intervjuji fleksibilni in se nismo strogo držali vprašalnika, ampak smo se prilagajali kontekstu, v katerega so nas s svojimi odgovori pripeljali intervjuvanci, hkrati pa pri tem nismo pozabili na teoretsko osnovo, iz katere smo izhajali.

Za t. i. "polstrukturirane intervjuje" so poleg okvirnega seznama vprašanj namreč značilni trije tipi vprašanj: 1) odprta vprašanja, na katera intervjuvanci odgovarjajo na podlagi svojega znanja in izkušenj v povezavi z določeno temo; 2) vprašanja, ki jih avtor postavlja na osnovi predelane strokovne literature in teoretičnih izhodišč študije; in 3) t. i. konfrontacijska vprašanja, s katerimi želi avtor ob poznavanju drugih alternativ kritično preveriti, kar mu določeni intervjuvanec do tedaj navede.

Po opravljenih intervjujih smo jih prepisali in zbrane podatke v njih na podlagi raziskovalnih vprašanj, predelane strokovne literature in dokumentov analizirali v naslednjem poglavju diplomskega dela.

5 Rezultati

”Že nekaj let na teletekst popolnoma pozabljam, potisnili smo ga na stranski tir. Večina novinarjev nanj pozablja, vnosi novic so nam odveč in temu primerno z naglico opravljeni. Če se med uporabniki teletekstu še uspe zoperstavljanju udarcu novih tehnologij, pa smo verjetno novinarji tisti, ki smo prvi obupali nad njim.”

(redaktor/novinar teleteksta 2003– B, 2015)

Ugotovitve raziskovanja uredniškega delovanja in delitve dela v novinarski produkciji za teletekst RTV Slovenija v 32 letih njegovega obstoja predstavljamo v štirih podpoglavjih, ki smo jih razdelili po časovnih obdobjih: 1) obdobje pred uvedbo teleteksta na RTV Ljubljana (1982–1984); 2) obdobje eksperimentalnega oddajanja teleteksta (1984–1989); 3) obdobje prehoda na nov sistem teleteksta (1989–2002); in 4) obdobje teleteksta in Multimedijskega centra RTV Slovenija (2002–).

5.1 Pred uvedbo teleteksta na RTV Ljubljana (1982–1984)

Iz analize dokumentov in poglobljenih intervjujev razberemo, da je bila uvedba teleteksta na ljubljanski radioteleviziji plod sodelovanja podjetja Gorenje in skupine ljudi na televiziji, ki se je pod vodstvom nekdanjega dopisnika iz Bejruta in Kaira Luke Škoberneta s tem projektom pospešeno ukvarjala od pomladi leta 1983 (Škoberne 1984a, 2). V Velenju so se dela lotili že leta 1979, potem ko so leto prej kupili nemško podjetje Körting, ki je moralo v stečaj (Vrabl in Šrot 1983, 2), tesno sodelovanje s televizijo pa se je začelo dve leti pozneje (Zupanič 1984, 3). Oktobra leta 1981 je bila namreč v okviru Jugoslovanske radiotelevizije (JRT) sprejeta pobuda o uvedbi teleteksta v njen program, prve poskuse pa so v letih 1982 in 1983 začeli izvajati na TV Zagreb, TV Sarajevo in TV Beograd (Škoberne 1984a, 1). Kljub temu je bila RTV Ljubljana tista, ki je 7. maja 1984 na področju takratne Jugoslavije začela prva redno, a še vedno eksperimentalno oddajati teletekst. Na Hrvaškem jim je to uspelo šele 28. aprila 1990 (Brautović in Perišin 2016, 193).

Leta 1983 je Gorenje ukinilo del proizvodnje Körtinga v Nemčiji in nato celotno proizvodnjo barvnih televizorjev iz Grassaua na Bavarskem preneslo v Velenje (Vrabl in Šrot 1983, 1–2).

Značilnost teh sodobnih televizorjev Körtinga je bila, da so imeli dekoderje za teletekst. Vodja skupine za razvoj teleteksta v Gorenju je bil inženir Marjan Borovšak, na RTV Ljubljana pa sta pomembno vlogo imela inženirja Jože Vesel in Lojze Željko. Gorenje je svoj sistem teleteksta prvič preizkusilo med zimskimi olimpijskimi igrami v Sarajevu februarja 1984, nato pa so njegovi tehniki naprave, ki so jih za oddajanje teleteksta uporabljali v Sarajevu, pripeljali v Ljubljano. Namestili so jih v prostorih v tretjem nadstropju televizije, kjer je prej delovala marketinška služba (Škoberne 2014).

Uvedba teleteksta je bila za RTV Ljubljana pomembna prelomnica oziroma "zelo pomemben korak, s katerim so vstopili v proces sodobnega elektronskega komuniciranja, ki je gledalcem omogočil izbor informacij po njihovih potrebah in v času, ki je zanje najprimernejši" (Škoberne 1984a, 4). Nov način sporočanja novic je bil veliko presenečenje za marsikoga v hiši" (Škoberne 2014), za tiste, ki ga niso sprejemali, pa "nekakšen 'nebodigatreba', ki je v ustaljene predstave o medijih vnašal nekaj novega" (prav tam).

Škoberne, vodja projekta in pozneje prvi urednik teleteksta, je maja 1983 zapisal, da je "zaradi določenega konservatizma in nepoznavanja vprašanja treba na RTV Ljubljana računati na določeno nezaupanje oziroma celo odpor uvedbi (vsaj) poskusnega oddajanja teleteksta" (Škoberne 1983č, 4). Deloma tudi zaradi tega, ker so se na televiziji in radiu lahko že zavedali, da bo teletekst zanje pomenil tudi določeno konkurenco, zaradi katere bodo morali spremeniti način svojega dela. Ali z besedami Škoberneta: "Z uvajanjem teleteksta bo treba informativno dejavnost tako na radiu kakor tudi na televiziji prilagoditi obstoju tega novega medija. Nikakor ne bo za poslušalca ali gledalca zanimivo poslušati popoldne ali celo zvečer vesti, ki jo bo že zjutraj prebral na teletekstu" (prav tam). Po drugi strani so pionirji slovenskega teleteksta kolegom s televizije poskušali razložiti, da "teletekst vsekakor ni konkurenca ali nadomestilo informativnih oddaj, temveč njihovo dopolnilo in da se z njim možnosti informativne dejavnosti televizije še povečujejo" (Škoberne 1983a, 1).

Skupino za postavitev teleteksta so na RTV Ljubljana ustanovili "tako rekoč čez noč" na pobudo tedanjega predsednika skupščine RTV Ljubljana Jožeta Smoleta, ki se je na Japonskem, kjer je bil predtem jugoslovanski veleposlanik, zelo navdušil nad računalniki (Škoberne 2014). Delovanje teleteksta pa so prvič spoznali oktobra 1982, ko so obiskali zagrebško in sarajevsko televizijo, kjer so prvi v Jugoslaviji poskusno oddajali teletekst. Sprva je bil začetek poskusnega oddajanja teleteksta na RTV Ljubljana predviden že za 1.

januar 1983, a so se začetni načrti nekoliko pokvarili. Zaradi vrste organizacijskih, prostorskih, finančnih in tudi kadrovskih težav so morali začetek oddajanja teleteksta pozneje še nekajkrat odložiti (Škoberne 1984a, 1–2). Škoberne je bil po svojih besedah pri ustanavljanju teleteksta "bolj ali manj prepuščen lastni iznajdljivosti" (1984c, 5), imel pa je tudi "težave dobiti celotno ekipo, saj je kar dolgo iskal sodelavce" (Božič 2014).

V televizijskih središčih v Zagrebu in Sarajevu (ter tudi v Beogradu (Škoberne 1983č, 9)) je bila redakcija teleteksta v posebnem prostoru (Dervišič 1982, 3), kar nakazuje pomembno značilnost tovrstnih uredništev, da so bila od vsega začetka bolj ali manj samostojna pri svojem delu. Tudi Škoberne je septembra 1983 tako predlagal, da bi bila redakcija teleteksta na RTV Ljubljana v organizacijskem pogledu ustanovljena kot samostojna enota združenega dela in v programskem kot odgovorno uredništvo, ki pa mora hkrati tesno in vsestransko sodelovati z redakcijami radia in televizije, ki pripravljajo političnoinformativne oddaje (Škoberne in Meden 1983, 2). "Vsekakor bo potrebno zelo trdno in plodno sodelovanje radia in televizije, če želimo, da bo teletekst izpolnil funkcijo novega in učinkovitega medija. Poleg tega bo treba takšno sodelovanje uveljaviti tudi z drugimi novinarskimi hišami" (Škoberne 1983č, 5). Že Ibrica Dervišič, novinar v notranjepolitični in gospodarski redakciji TV Ljubljana, je med obiskom v Zagrebu in Sarajevu opazil, da je uredništvo teleteksta "večino informacij dobivalo iz dnevnoinformativnih programov in imelo še razmeroma malo svojih lastnih virov" (1982, 3).

Kljub nekaterim zadržkom se je ob uvedbi teleteksta na RTV Ljubljana "vsa hiša čutila del projekta" (Škoberne 2014), kar formalno kaže samoupravni sporazum o uvedbi in razvoju teleteksta, ki so ga novembra 1983 sklenili TOZD (temeljna organizacija združenega dela) Televizija Ljubljana, TOZD Radio Ljubljana in TOZD Oddajniki in zveze Ljubljana. S tem sporazumom so med drugim (v 6. členu) dokončno definirali sestavo prvega uredništva. Sestavljali so ga urednik uredništva teleteksta, dva dnevna urednika, dva novinarja (področna urednika), oblikovalec, lektor, komercialist in tajnica. Dva novinarja je prispeval Radio Ljubljana, druge člane uredništva pa je zagotovila TV Ljubljana (RTV Slovenija 1983, 2–3). Škoberne se je ves čas zavzemal, da "v največji mogoči meri zagotovijo potrebne delavce iz vrst že zaposlenih na RTV Ljubljana" (Škoberne in Meden 1983, 4), hkrati pa poudarjal, da "bo treba pritegniti predvsem tiste novinarje, ki so se pripravljene in voljni spoprijeti s tehnično dokaj zapletenim medijem, ki je v bistvu nekakšna agencija" (1983č, 6).

V omenjenem sporazumu je bilo opredeljeno tudi, da TV Ljubljana teletekstu "zagotovi kopije prispevkov v dnevnoinformativnih oddajah in neposredno sodelovanje dopisnikov pri oblikovanju sporočil v servisu teleteksta, organiziranje in oblikovanje komercialnih sporočil", Radio Ljubljana pa "zagotavlja kopije političnoinformativnih sporočil v dnevnoinformativnih oddajah in daje besedila oz. posnetke informacij, ki jih pošiljajo dopisniki Radia Ljubljana, vsakodnevno odstopi zbrano gradivo za oblikovanje servisnih informacij o turizmu, prometu, vremenu in kulturnih prireditvah ter odstopa kopije gradiv o poročanju tujih radijskih postaj" (RTV Slovenija 1983, 3).

Škoberne, ki je z inženirjem Veselom maja 1983 obiskal uredništvo teleteksta na avstrijski televiziji ORF (Škoberne 1983c), se je zavedal, da bo delo v uredništvu teleteksta "zahtevno in ga bodo mogli opravljati le taki delavci, ki dobro poznajo novinarsko 'obrt'" (1983b, 2), "pod nenehnim časovnim pritiskom in dodatno obremenjujoče zaradi dela na računalniškem terminalu" (1983č, 6) ter "izrazito agencijsko, kjer je močno zaostrena zahteva po kratki in vsebinski informaciji in je še najbolj podobno tistemu, ki ga opravljajo v uredništvu poročil na radiu" (1983d, 1–2). Predvidevali so, da bo delo potekalo v turnusih in da bodo vsakodnevno sproducirali približno 350 informacij, pri čemer bi se enkrat dnevno aktualiziralo okoli 40 odstotkov novic. "Ne gre tudi prezreti, da bo porabnik sprejel novi medij le takrat, ko bodo informacije zares aktualne (nemogoče je na primer objavljati 24 ur staro vremensko napoved)," je še poudaril Škoberne (1984a, 4). Presodili so, da smejo začeti servis teleteksta, tudi če takratna tehnologija ni omogočala uporabe šumnikov (Škoberne 1984a).

5.2 Eksperimentalno oddajanje teleteksta (1984–1989)

9. aprila 1984 se je uredništvo teleteksta, ki je bilo sestavni del informativnega programa TV Ljubljana, in ne samostojno odgovorno uredništvo, kot so najprej načrtovali, sešlo na prvem sestanku. Prvo uredništvo je, kot že omenjeno zgoraj, sestavljalo osem ljudi: urednik uredništva, dva dnevna urednika, dva novinarja (področna urednika), oblikovalka, lektorica in tajnica. Pomagalo jim je še nekaj zunanjih sodelavcev oziroma honorarnih novinarjev in dva tehnika. "Bili smo mlada ekipa, polni entuziazma in radovednosti. Počutili smo se kot pionirji, saj smo utirali pot novemu mediju, novi tehnologiji, novemu načinu dela" (redaktor/novinar teleteksta in pozneje dnevni urednik 1984–1986, 1990–, 2014). Kot smo že zapisali, so zlasti pri novinarjih poskušali kadrovske potrebe zadovoljiti z notranjimi rezervami na RTV

Ljubljana, a ti prej večinoma "niso delali v uredništvih, kjer je treba zares hitro oblikovati in vnašati informacije" (Škoberne 1984c, 1).

7. maja je ekipa tudi uradno začela delo. Gledalci so lahko nov medij sprva spremljali med 16.30 in 22.30, samo ob sobotah, nedeljah in praznikih je bil čas oddajanja nekoliko daljši, saj je bil vezan na televizijski signal. Sistem za generiranje teleteksta so poleg treh urejevalnih terminalov za teletekst z monitorjem (od teh treh je bil eden za rezervo (Miklič 1984)) sestavljali še mikroročunalnik z disketnim pogonom, delovni pomnilnik za 100 strani in kodirnik z izhodno enoto (RTV Slovenija 1984b, 1). V začetnem obdobju torej vsak sodelavec ni imel svojega terminala za vpisovanje podatkov v sistem. "Več ljudi je delalo na istem terminalu in so se menjali. Eden je zbiral informacije in sestavljal novico, drugi jo je že postavljali v sistem, lektorica je pregledovala besedilo" (Škoberne 2014).

Na vrhu odločevalske strukture je bil urednik teleteksta, ki pa ni bil toliko navzoč pri dnevni produkciji novic. "Urednik se je ukvarjal bolj s splošnimi stvarmi, veliko je bilo treba skrbeti tudi za trženje. Luka (Škoberne, op. a.) se je pogovarjal z drugimi vodji o hišni politiki in take stvari. Imel je tudi največ predlogov in idej, ko smo se na sestankih redakcije pogovarjali o izboljšavah" (dnevni urednik teleteksta 1984–2000, 2014). "Veliko stika z urednikom nismo imeli, sploh popoldne, ker je on delal dopoldne in ob 15.00, 16.00 že odšel domov" (redaktor/novinar teleteksta 1984–85, 2014).

Glavni odbiralec novic je bil tako dnevni urednik. "Dnevni urednik je moral priti v službo malo prej kot drugi, da je pregledal novice na Tanjugu, prelistal časopise in ugotovil, kaj bo treba objaviti. Zelo hitro si ugotovil, kaj je novega oziroma kaj je za objavo. Ko so začeli prihajati drugi sodelavci, si jim razdelil naloge" (dnevni urednik teleteksta 1984–2000, 2014).

Ker je bilo število strani omejeno, je bila selekcija novic zelo pomembna. "Ko je prišla nova novica, si tisto najmanj pomembno oziroma najstarejšo izbrisal" (redaktor/novinar teleteksta 1984–85, 2014). A pomembnejša od hitre zamenjave vesti je bila sprotna aktualizacija pomembnih novic. "Dnevni urednik lahko skoraj takoj, ko Tanjug neko informacijo pošlje, to posreduje bralcem teleteksta. V uredništvu to možnost upoštevamo le ob najpomembnejših vesteh, sicer pa jih vpisujemo trikrat dnevno – zjutraj, opoldne in zvečer. To omogoča, da uredniki opravijo selekcijo vesti" (Žerjal 1988, 10–11).

Na začetku oddajanja je dnevni urednik pomagal tudi novinarjem (redaktorjem) pri pisanju novic, pozneje pa je to počel le, ko je ostal sam v uredništvu. "Njegovo delo se je povsem usmerilo v selekcijo novic, koordinacijo dela in nadzor napisanih vsebin" (redaktor/novinar teleteksta in pozneje dnevni urednik 1984–1986, 1990–, 2014). Da je na začetku tudi sam pisal novice, ne preseneča, če vemo, da sta bila poleg dnevnega urednika istočasno v uredništvu samo še dva človeka, ki sta obnavljala 100 strani, kolikor jih je na začetku imel teletekst RTV Ljubljana. "Dnevni urednik je razdelil delo in po navadi je vsakdo vedel, kaj je njegova naloga. Včasih pa so nastale izredne razmere in je dnevni urednik to urejal" (redaktor/novinar teleteksta 1984–85, 2014).

Je pa s prvega kazala teleteksta jasno razvidno, da so kar 80 strani zavzemale t. i. servisne informacije (vreme, RTV-programi, prireditve, obvestila, razvedrilo ...), medtem ko je bilo le približno 20 strani namenjenih aktualnim novicam, ki so bile razdeljene na sklope "dnevne novice" (strani 102–114), "zanimivost" (115) ter "šport in rekreacija" (116–121) (RTV Slovenija 1984a).

Delo novinarja je bilo pisanje "dnevni novic", ki so "vsebovale šest domačih in šest tujih vesti, pretežno o političnem, delno pa tudi gospodarskem in najmanj o kulturnem dogajanju" (Žerjal 1988, 11). Delo je bilo v osnovi razdeljeno na dve t. i. "polnjenji".

Po navadi je bilo za eno "polnjenje" pripravljanih šest domačih in šest tujih novic, količina športa pa je bila odvisna od dogajanja. Poleg tega je bilo treba dodati servisne informacije (vreme, promet ...). Ko je bilo to naloženo, se je dalo še spreminjati oziroma posodabljeni strani z novejšimi informacijami. Nekatere pomembnejše stvari smo ves čas sproti posodabljali. Ko smo naložili strani, smo imeli odmor, čeprav je moral biti ves čas nekdo v uredništvu. Ko smo se vrnili, je dnevni urednik spet razdelil naloge, zvečer okrog osrednje informativne oddaje Dnevnik pa smo imeli nove informacije za drugo "polnjenje". Program teleteksta se je končal ob polnoči in dnevni urednik je takrat lahko šel domov. Gledalcem smo napisali sporočilo, da je redakcija končala delo in da lahko sveže novice znova pričakujejo zjutraj (dnevni urednik teleteksta 1984–2000, 2014).

Servisne informacije so vpisovali drugi redaktorji, novinar, ki je pisal dnevne novice, le izjemoma. "Mogoče je bilo tako samo ob sobotah in nedeljah, ko smo morali tudi mi

telefonirati in poizvedeti o prometnih informacijah in podobnih zadevah. Imeli smo dogovorjen termin s temi službami, kdaj smo lahko poklicali" (redaktor/novinar teleteksta 1984–85, 2014).

Če je bil vpisovalec dnevnik novic, ki so imele razpon od političnih do kulturnih novic, t. i. "all-rounder", kar pomeni, da je pisal novice z različno tematiko, pa je zanimivo, da so se obrisi bolj avtonomne sekcije najprej pojavili pri vpisovanju športnih dogodkov. "Tisti, ki je delal šport, ni delal drugih novic. Šport je bil specializacija. Pri športu je bila posebnost, da je športni redaktor, ko je bila na primer neka tekma, gledal prenos tekme in sproti vpisoval rezultat. Poleg te tekme je bilo še veliko drugih dogodkov, ki jih je moral spremljati in urejati (rezultati, lestvica ...), zato ni mogel početi drugega" (prav tam).

Pri športu je bilo tako postopoma zaznati šibkejši uredniški nadzor. "Redaktorji za šport so počasi kar sami začeli delati selekcijo, ker smo imeli vedno dobre redaktorje. Bili so samoiniciativni, hitri, znali so najti kanale, kako prej priti do informacij. Vedno so dobro delali in postali pomemben vir informacij tudi za druge medije" (dnevni urednik teleteksta 1984–2000, 2014).

Pomembno vlogo v začetnem obdobju je imela tudi grafična oblikovalka, ki je pravzaprav postavila strani in za vsako posebej naredila svojo podobo. "V bistvu smo začeli iz nič, šele potem pa smo videli, kaj je to. Nisi se imel kje pozanimati" (Božič 2014). Na začetku je imela delno tudi sama "uredniško" vlogo. "Najprej je bil trend, da se napiše kar cela stran, kakor natipkano na papir. Sama sem redaktorjem rekla, da morajo pisati stavek, največ dva skupaj, potem pa presledek – zaradi boljše berljivosti za gledalca. Ne sme biti preveč nabasano. Mora biti opazno, da lahko z očmi 'slikaš'. Šlo je za nizanje dejstev. Informacija mora biti hitra, udarna in lahko berljiva. Zato sem tudi uvedla vmes presledke" (prav tam).

Teletekst je postal "najbolj osvežen medij v Sloveniji" (Škoberne 2014). "Pomembno je bilo, da smo upoštevali osnovno dejstvo: teletekst je uspešen, če so informacije na njem redno obnovljene, torej aktualne in sveže. Od vsega začetka je bilo naše vodilo, da ima teletekst smisel, če je ažuriran in hiter. Še posebej servisne informacije morajo biti vsakič znova natančno obnovljene. Sam sem bil zoprn do svojih sodelavcev, če niso vsako uro obnavljali teh informacij" (prav tam). "Novice smo osveževali bolj sproti kot radio. Če je na radio prišla

neka novica 10 minut čez 11.00, jo je radio objavil šele ob 12.00, teletekst pa takoj” (redaktor/novinar teleteksta 1984–1985, 2014).

Radio je bil sicer poleg Tanjuga najpomembnejši vir informacij za teletekst. ”Domače informacije smo tako najprej dobivali prav z radia, ki je imel že takrat fenomenalno dopisniško mrežo. Vse informacije, ki so jih prejeli radijci, smo vključili v sistem teleteksta. Vsako uro, ko so bila radijska poročila, je bila ena kopija teh poročil pripravljena tudi za nas in so nam jo prinesli v uredništvo. Ob tem smo ves čas poslušali radio” (Škoberne 2014).

Sodelovanje je bilo obojestransko, saj je tudi radio s teleteksta ”jemal tiste mednarodne novice, o katerih ni poročala takratna nacionalna tiskovna agencija Tanjug” (prav tam). Na teletekstu so imeli namreč tudi informacije z BBC-ja in ORF-a. Še posebej so ”poslušali BBC ali pa brali avstrijski teletekst, ko so bili kakšni izredni dogodki” (redaktor/novinar teleteksta 1984–1985, 2014). ”Ta dogovor nam je omogočal, da smo lahko delovali mimo ustaljenih informacijskih poti oziroma nacionalne agencije, zlasti ko je šlo za mednarodne dogodke. Informacije smo dobivali neposredno z BBC-ja in ORF-a. Spremljali smo oba njihova teleteksta in njihove informacije prenašali v naš teletekst. Tanjugove in Reutersove novice smo prejemali prek teleprinterja, nekatere tudi prek telefaksa” (Škoberne 2014). ”Tisto smo trgali ter potem prevajali in krajšali” (dnevni urednik teleteksta 1984–2000, 2014). ”Imeli smo dva teleprinterja. Dva sta bila zato, da če se je en pokvaril, je drugi delal, ker tu ni smelo biti prekinitve” (redaktor/novinar teleteksta 1984–85, 2014). Viri informacij so bili še nekateri drugi.

Od televizije smo dobivali neke napovedi, kaj bo v posameznem prispevku, tako kot velja še danes. Podatke so pošiljale tudi druge ustanove (hidrometeorološki zavod, banke, turistične agencije, politične stranke, vladne službe, društva ...), iskali smo razne strokovnjake (zdravnika za zdravniške nasvete, vrtnarje ...). Imeli smo tudi mapo, v kateri smo dobivali pošto. Lahko smo se pohvalili z razmeroma bogatim spektrom informacij za tisti čas. Luka je želel, da poslušamo tudi radio BBC in povzemamo stvari. To je bil čas socializma in meni je bilo kar malo nerodno tiste vestičke jemati. Takšnih sem napisal zelo zelo malo, saj nisem bil prepričan, kako daleč lahko grem. Luka je imel veliko inovativnih idej, kot zunanjepolitični novinar je bil navajen povzemati tudi tuje medije. To je poskušal

doseči tudi pri nas, a ni bilo prevelikega odziva, ostajali smo kar pri Tanjugu in slovenskih virih (dnevni urednik teleteksta 1984–2000, 2014).

Že tedaj je bilo jasno, da bodo tako rekoč vse delo opravljali v samem uredništvu, kar je bila pomembna razlika v primerjavi s televizijo in radiem, kjer je seveda veliko novinarjev delalo na terenu.

Kadrovske razmere v uredništvu teleteksta so terjale od nas nekatere organizacijske ukrepe, ki so – mislim vsaj – nenavadni glede na siceršnje razvade na RTV Ljubljana. Tako smo od vseh delavcev zahtevali (in pri tem mislimo tudi vztrajati), da dosledno izpolnjujejo delovne obveznosti v uredništvu in da smejo biti odsotni le v skladu z veljavnimi določili statuta in zakona (30-minutni odmor). Število delavcev nam je tudi narekovalo prilagoditev njihovega delovnega časa naravi dela in potrebam uredništva. Večino dela je treba opraviti v popoldanskem času (Škoberne 1984c, 2).

Položaj teleteksta na RTV Ljubljana ni bil tak, kot bi si njegovi ustvarjalci želeli. "Malo hudo mi je bilo, da smo bili kot peto kolo televizije, niso se nas veliko spomnili. Mislim pa, da smo izobrazili kar dobre novinarje, ker so dobili zelo širok pregled nad dogajanjem, naučili so se pisati jedrnato in kratko, kar je zelo dobro tudi za druge medije. Tisti, ki so postali dobri teletekstovci, bi bili lahko zelo dobri tudi na drugih novinarskih položajih, a tega ta hiša ni prav dobro prepoznala" (dnevni urednik teleteksta 1984–2000, 2014). "Ob uvedbi videostrani je bil izrečen marsikateri dvom, ali bo uredništvo teleteksta sposobno pripraviti dovolj kakovostne informacije. Ti dvomi so pokazali, kako podcenjevan je še vedno teletekst in kako se je zanimanje zanj pojavilo šele, ko je izbor njegovih strani prišel na prvi program. Videostrani so gledalce posredno seznanile s teletekstom, nanj pa so opozorile tudi delavce v TV-hiši" (Žerjal 1988, 7).

Nekateri stari zgledi oziroma navajenost na star način dela so bili včasih tudi napačni, kar pa se je hitro spremenilo. Tako je eden izmed sodelavcev opozoril na nepotrebno podvajanje dela pri pisanju novic najprej na pisalni stroj in nato prepisovanje teh istih lektoriranih novic še v sistem teleteksta.

Ker ni bilo izkušenj in vzorov, so takrat, ko so začeli, novinarji novico najprej natipkali na pisalni stroj. Mislim, da celo original in kopijo, potem pa je lektorica to popravila. Kopija je šla v fascikel v omaro, ti pa si potem to novico pretipkal še v teletekstov sistem. Takoj sem opazil, da je to težava, ker ima teletekst omejen prostor (40 vrstic po 24 znakov) in moraš novico pripraviti glede na to omejitvev. Ko tipkaš na pisalni stroj, pa imaš 65 znakov v vrstici in je to drugače. Rekel sem, da je neumno, da to tipkamo in pretipkavamo, pa so rekli: je treba. Uspelo nam je, da smo ob sobotah in nedeljah, ko nas je bilo precej manj in se je mudilo, začeli novice neposredno vpisovati v sistem teleteksta. In potem se je nekega dne zgodilo, da smo dali pisalne stroje stran. Postalo je normalno, da se vpisuje neposredno (redaktor/novinar teleteksta 1984–1985, 2014).

Tudi lektorji so na začetku novinarjem besedila popravljali na listku, šele pozneje kar na zaslonu. "To je bilo zato, ker so bili vajeni tako delati od prej. Potem so ugotovili, da to ni smiselno in da je bolje, če popravljajo na zaslonu" (Božič 2014). "Na terminalu si napisal novico, jo shranil in obvestil lektorico, da je narejeno. Lektorica je to potem na svojem terminalu pregledala. Včasih je že lektorica dala novico v 'run' oziroma oddajanje, drugače pa dnevni urednik. Na nadzornem monitorju si si lahko pomagal tako, da si spremljal kazalo" (dnevni urednik teleteksta 1984–2000, 2014).

Jeseni 1987 so začeli ob prehodu na celodnevno oddajanje pripravljati še videostrani in na ta način ponudili novice s teleteksta tudi tistim, ki do tega medija zaradi neustreznega televizijskega sprejemnika niso mogli dostopati. Za ustvarjalce teleteksta je to pomenilo, da morajo urejati še en medij. "Ekipa se je na nov način dela hitro privadila, vendar je delo v uredništvu intenzivnejše in utrudljivejše, kar velja zlasti za dnevne urednike," je 5. novembra 1987 sporočila nova urednica Darja Orehovec (1987, 1), ki je Škoberneta zamenjala sredi leta 1986 (Škoberne 2014). "Zaradi podaljšanega oddajanja sta bili namesto ene potrebni dve 'delovni ekipi', dopoldanska in popoldanska. Ves dan ob teletekstu ostaja le dnevni urednik, ki je poleg nadzora nad potekom dela prevzel še pripravo videostrani" (Žerjal 1988, 6).

Nov zagon je teletekst dobil konec leta 1989, ko so pridobili nov, zmogljivejši sistem in ko so število strani s 100 povečali na več kot 400. Ta sistem je omogočal tudi podstrani, hkrati pa se je uredništvo preselilo v nove prostore. Z izdelavo t. i. podatkovnega mostu, izdelal ga je

inženir Bernard Vrh s fakultete za elektrotehniko in računalništvo, so lahko teletekst oddajali tudi na drugem programu TV Ljubljana (Vrh 2014).

5.3 Prehod na nov sistem teleteksta (1989–2002)

Prehod na delo z novim in zmogljivejšim računalniškim sistemom decembra 1989 je uredništvu teleteksta RTV Ljubljana "omogočil velik tehnološki, vsebinski, poslovni in tudi organizacijski preskok" (Orehovec 1990b, 1). Sistem nemškega proizvajalca FAB iz Bad Tölza na Bavarskem, ki pa je bil tako kot Gorenjev plod slovenskega znanja, saj so ga razvili trije člani družine Sokolov (Rijavec 2014), so sestavljali osrednji računalnik z vzporednim rezervnim računalnikom, sedem terminalskih postaj, računalnik PC za grafično oblikovanje in kontrolni TV-sprejemnik (Orehovec 1990b, 6).

Že na začetku leta 1989 so se v uredništvu zavedali, da bo zaradi novega računalniškega sistema treba nekoliko drugače razdeliti delo oziroma razporediti delovni čas. "Nova razporeditev je nujna zaradi boljše izrabe delovnega časa oziroma povečanega obsega dela, ki ga zahteva uvedba novega računalniškega sistema" (RTV Slovenija 1989).

Maja 1989 je urednica Orehovčeva po naročilu TOZD-a TV Ljubljana napisala osnutek predlogov reorganizacije uredništva teleteksta ob napovedanem prehodu na nov sistem z 2,5-krat večjim obsegom strani oziroma vsebin, kar bo "bistveno povečalo obseg in zahtevnost dela".

Med priprave na nov način dela, ki ga bo od uredništva terjala uvedba zmogljivejšega računalniškega sistema za teletekst, sodita tudi notranja reorganizacija z vzpostavitvijo nove delitve del in nalog, delovnega časa in ustrezno vrednotenje. Uvedba zahtevnejših delovnih nalog bo od zaposlenih zahtevala več kreativnosti, inovativnosti in večjo delovno obremenitev, k čemur bo prispevala tudi prerazporeditev delovnega časa, ki bo zagotavljala njegovo optimalno izrabo (Orehovec 1989a, 1). Na obsežnejšo vsebino se vežejo tudi kadrovske okrepitve, uvedba drugačne razporeditve časa in večina marketinških akcij (Orehovec 1989b, 1).

Vzpostavljene neposredne modemske povezave z letališčem Brnik (avgusta 1990), železnicami, hidrometeorološkim zavodom (od 1. maja 1990 so podatke dobivali prek telefaksa) in v času volitev s tiskovnim središčem v Cankarjevem domu so obogatile teletekst, prav tako dogovori s številnimi podjetji o objavi poslovnih informacij. Pod vodstvom novega urednika Braneta Nastrana (položaj je prevzel sredi leta 1991) je servis postajal vse pomembnejši vir informacij za številne Slovence, saj je vse širši krog ljudi spoznaval, kako priročen je dostop do novic in drugih vsebin v vsakem trenutku. S tem je teletekst napovedal prihajajočo informacijsko revolucijo, ki jo je prinesel svetovni splet. Po raziskavah iz novembra 1991 in maja 1992 je bilo v Sloveniji v tistem času 85.900 televizorjev z dekoderjem za teletekst, kar je predstavljalo 17 odstotkov vseh televizijskih sprejemnikov v državi. Spremljalo pa ga je 240.000 gledalcev oziroma 15 odstotkov vseh gledalcev televizije (Nastran 1992). Decembra 1994 je imelo dostop do teleteksta 28 odstotkov slovenskih gospodinjstev. V tem času se je začel teletekst sam tržiti oziroma zbirati finančna sredstva. Uredništvo je sklenilo dogovor z zunanjo agencijo Publikum, ki jo je vodil Darko Klarič.

Za koliko se je povečalo število vsebin, najnazorneje vidimo v zapisu, ki so ga pripravili ob 10-letnici teleteksta na RTV Slovenija 7. maja 1994. "Dnevno objavijo približno 1.500 strani (1 stran = televizijski zaslon) najrazličnejših informacij in vsebin v okviru skoraj 350 rubrik, od 80 do 100 političnih novic, od tega od 30 do 50 iz tujine. Najbolj aktualne novice obnovijo tudi do 20-krat na dan. To goro podatkov zagotavljajo povezave s tujimi in domačimi agencijami. V arhivu se tedensko nabere tudi do 7.000 strani informacij" (Kričič 1994, 5).

Kako je večje število strani vplivalo na delo dnevnega urednika? "Bolj kot obseg dela se je povečevala odgovornost. Teletekst se je kot medij uveljavil, gledanost je naraščala, z njo pa tudi odzivnost in kritičnost gledalcev. Dnevni urednik, odgovoren za vsebine, napisane v njegovem turnusu, je postal naslovnik gledalčevih pripomb, pritožb in seveda tudi pohval. Z večanjem obsega strani se je večala tudi količina vsebin, ki jih je moral pregledati" (redaktor/novinar teleteksta in pozneje dnevni urednik 1984–1986, 1990–, 2014). Sodelovanje dnevnega urednika z glavnim urednikom je potekalo "po formalni poti (prek uredniških sestankov enkrat na teden) in neformalno (prek vsakodnevnih stikov v uredništvu, saj so bili vsi zaposleni v enem prostoru, kar je olajšalo sodelovanje)" (prav tam).

Nov sistem je povzročil tudi spremembe pri delitvi dela. Stopnja delitve dela je postala višja. "Z novim sistemom smo dobili več prostora za novice. Takrat smo razdelili pisanje novic na

zunanjo in notranjo politiko, prej jih je urejal isti urednik. Tu so bili še urednik za šport, lektor in t. i. mlajši dežurni, ki je urejal predvsem servisne informacije. Urednika, ki je urejal kulturne novice, smo uvedli nekoliko pozneje, ko smo začeli zbirati podatke o vseh gledališčih in kinematografih v Sloveniji" (Nastran 2014). "Ob velikih športnih tekmovanjih smo okrepili ekipo, prilagodili delovnik, delali ponoči, pomagali so nam tudi z drugih sekcij" (urednik/novinar teleteksta 1994–, 2014).

Sčasoma so uvedli tudi vodje posameznih sekcij, ki so koordinirali delo znotraj sekcije. Vsaka sekcija je imela redne mesečne sestanke, na katerih so sestavili načrt dela za en mesec vnaprej in si po svojih željah razdelili termine, kateri dan bo kdo delal. Predtem je termine zaposlenim določal urednik (Nastran 2014). Uredniški nadzor je bil še naprej bolj kot ne ohlapen, še posebej v športnem delu uredništva. "Športni urednik je bil precej avtonomen. Zelo redko so bile kakšne pripombe. Navsezadnje smo bolj kot ne le vpisovali izide. Poročil tekem sprva ni bilo. Urednik je le nekajkrat na mesec kaj pripomnil" (urednik/novinar teleteksta 1994–, 2014). Koliko je bilo sodelovanja s televizijo in radiem? "Skoraj nič. Le če je bila kakšna večja napaka, so poklicali" (prav tam).

Ves čas smo težili k temu, da bi bili čim bolj samostojni in čim manj odvisni od drugih uredništev, ker se je vsako uredništvo s sabo ukvarjalo, mi pa smo imeli potem težave kar koli doseči. Bolj ko smo bili brez nekoga nad sabo, lažje smo funkcionirali. Na začetku ni bilo tako rekoč nobenega stika z informativci, nismo vedeli drug za drugega. Potem smo počasi prodrli s tem, da smo mogoče kakšno stvar dobili od televizijskih dopisnikov. Ti so bili le malo bolj ozaveščen del, da to je nekaj pametnega in se da uporabiti. Prepričati smo jih morali, da smo jim lahko v pomoč, ne pa v težavo. Uredniki informativnega programa se niso prav veliko ubadali s teletekstom. Logično – oddaja Dnevnik ali teletekst, težko si je bilo zamisliti, da bi se jim pri teletekstu zdelo sploh kaj pomembnega. Tudi vedeli niso veliko o teletekstu. Spomnim se, da sem jim razlagal, kaj teletekst sploh je, kaj je 625 vrstic in kaj je interval VBI (Nastran 2014).

Sredi 90. let je bil eden izmed virov še vedno Tanjug. "Tisti tiskalnik (teleprinter) je nonstop brnel. Bilo je tako, da nisi mogel sam izbrati, kaj boš tiskal, ampak je bilo prav vse natisnjeno. Mlajši dežurni je moral potem razvrščati novice in jih dati v poseben predal po sekcijah. Ko si

recimo prišel z malice, si pogledal v predal in videl, ali je kaj koristnega" (redaktor/novinar teleteksta 1994–, 2014).

"Potem je prišel STA (Slovenska tiskovna agencija), nekaj časa je novice dostavljala tudi agencija Morel. STA-jeve novice smo prav tako prejeli prek teleprinterja, nato so se digitalizirali in je bilo lažje" (dnevni urednik teleteksta 1984–2000, 2014). Kmalu so v uredništvu dobili tudi prvo povezavo s svetovnim spletom. "Na začetku to kaj dosti ni vplivalo na delo, šele po nekaj letih pa je internet zasenčil agencije" (redaktor/novinar teleteksta 1994–, 2014).

Teletekst RTV Slovenija je bilo po zaslugi inženirja Vrha že junija 1995 mogoče spremljati tudi na medmrežju, s čimer je postal za nizozemskim in singapurskim tretji teletekst na svetovnem spletu: "Ob tem sem naredil števec klikov. Nekoč smo jih imeli v enem dnevu 150.000, sicer pa mesečno nekje do 300.000" (Vrh 2014). Do teleteksta prek spleta še danes dostopa veliko ljudi, na mobilnih telefonih pa smo lahko s pomočjo tehnologije WAP njegove novice prvič brali leta 2000. Pomembno prelomnico je prav tako pomenila uvedba podnaslavljanja oddaj za gluhe in naglušne s pomočjo teleteksta leta 1996.

V drugi polovici 90. let, torej v obdobju, ko je vse več medijev po svetu začelo svoje vsebine objavljati tudi na spletu, teletekst veliko sprememb ni doživel. "Teletekst je bil v 90. letih, kot sem vedno govoril, slepo črevo RTV Slovenija. Deloval je po inerciji, brez ambicij in brez perspektiv. Njegov položaj ilustrirajo tudi namigi, ki smo jih bili konec 90. let kar pogosto deležni, in sicer da nas bodo ukinili. Verjetno mu je prav takšen anonimni status omogočil organizacijsko, kadrovsko, vsebinsko in tehnološko zamrznjenost skozi vse desetletje" (redaktor/novinar teleteksta in pozneje dnevni urednik 1984–1986, 1990–, 2014).

Konec leta 1995 je po pobudi prvega urednika in prvega spletnega administratorja Marka Prpiča zaživela prva spletna stran RTV Slovenija, ki pa še ni bila klasična novičarska stran, kot jo poznamo danes. Nekatere ideje, da bi novice začeli pisati tudi na splet, so se sicer pojavljale že v tistem obdobju.

Novinarji in drugi sodelavci teleteksta smo v prvem obdobju krepko sodelovali pri oblikovanju programa in servisa, ki ga je teletekst nudil gledalcem. Predlagali in oblikovali smo celo vrsto rubrik, od katerih so se nekatere obdržale dolgo časa.

Hkrati je teletekst ves čas doživljal najrazličnejše tehnične izboljšave. Zagotovo sta bili zelo pomembni izboljšavi uvedba videostrani in nov sistem, ki sta ga v času urednikovanja Braneta Nastrana uvedla brata Sokolov. Imel pa sem občutek, da je Brane premalo pozornosti namenjal izboljšavam samega programa in servisa gledalcem. Zdelo se mi je, kot da nima vizije, da ne želi sprememb, ki bi vsaj na začetku terjale večje napore. Raje je imel mir. Bil je ubogljiv in "neproblematičen". Jaz pa sem se v tistem času zavedal potencialov, ki so bili v nas. Zagotovo smo bili v tistem času računalniško najbolj usposobljena redakcija v Sloveniji. Ves čas smo delali z računalniki, poznali smo jih in vedeli, za kaj pri delu z računalniki gre, znali pa smo tudi po računalniških povezavah priti do informacij. Spominjam se obiska v novogoriškem Hitu. Za nas je bilo zanimivo, ko so nam kazali svoje programe, mi pa smo lahko na računalnikih preizkušali njihove osnovne funkcije. Takratni generalni direktor Aleks Štakul nas je opazoval in se čudil, kako zadeve "obvladamo". Računalništvo takrat ni bilo tako razširjeno in razvito in tudi za marsikaterega od šefov je bilo to še neodkrito področje. Že takrat pa sem vedel, da v razvitem svetu že obstajajo nekakšni spletni portali in želel sem si, da bi tudi pri nas naredili kaj takega. Pravzaprav sem si želel nekaj takega, kot je zdaj MMC. Imeli smo dober potencial, da bi naša hiša v tem postala vodilna, vendar smo zamudili takratno priložnost. Brane je govoril, da ima vizijo, vendar dvomim, da je razmišljal v tej smeri. Bolj ga je zanimal tehnični pristop. Ko sem odšel s teleteksta, so se pojavili takšni portali pri Delu in Dnevniku. Druge medijske hiše so nas prehitele, mi pa smo zamudili priložnost, da bi bili prvi (dnevni urednik teleteksta 1984–2000, 2014).

5.4 Teletekst in Multimedijški center RTV Slovenija (2002–)

Uredništvo teleteksta je pomembno prelomnico doživelo leta 2002. Konec leta 2001 je namreč RTV Slovenija ustanovila Multimedijški center, da okrepi svojo navzočnost na svetovnem spletu. RTV Slovenija je spletno stran sicer imela že vse od konca leta 1995, toda brez t. i. novičarskega dela, kjer bi zainteresirani javnosti ponujali novice o aktualnem dogajanju doma in po svetu. Pod taktirko Zvezdana Martiča, ki je postal vodja MMC-ja, je za novičarski del spletne strani RTV Slovenija začelo skrbeti prav uredništvo teleteksta.

Takratni generalni direktor RTV-ja Aleks Štakul mi je na sestanku predstavil svojo idejo o MMC-ju. Vprašal sem ga, kje imam pisarno, pa je rekel, da je nimam. Koliko imam denarja? "Nič." Koliko imam ljudi? "Nič." Kje imam pa računalnik? "Ja, a nimaš računalnika spodaj?" Rešitev je bila, da smo pod okrilje MMC-ja vzeli uredništvo teleteksta. S tem smo dobili stroškovna mesta, prostore, nekaj denarja in nekaj ljudi. Tako smo lahko začeli kombinirati in delati nekaj novega (Martič 2014).

Teletekst je še naprej imel urednika, ki je bil odgovoren tudi za novičarski del spletnega portala. Na tej funkciji je do januarja 2005 ostal Nastran.

Pametno je bilo, da so pustili delovno mesto urednika teleteksta, na katerem sem ostal jaz, dolgo pa to ne bi moglo delovati. Urednik spleta je bil bolj Martič, imel je tudi ekipo štirih ljudi, ki so mu tehnično in oblikovno postavili spletno stran, uredništvo teleteksta pa je delalo vsebino za to stran. Martič ni mogel kar prevzeti uredništva, moral je imeti nekoga ob sebi. Počasi se je vse skupaj razvilo tako, da je bil on vodja MMC-ja, nekdo drug pa vodja celotnega vsebinskega dela, tako novic na spletu kot na teletekstu. Tako je bilo logično (Nastran 2014).

Ali povedano z drugimi besedami: "MMC je izpeljal, karikirano rečeno, prijateljski prevzem teleteksta. Na podlagi organizacijske in kadrovske strukture teleteksta je Martič začel graditi nov medij, teletekst pa je bil in ostal zamrznjen v času. Po njegovem prihodu se je fokus dela usmeril na medij, ki je sicer imel veliko manj uporabnikov kot teletekst, vendar pa je v nasprotju s teletekstom imel prihodnost" (redaktor/novinar teleteksta in pozneje dnevni urednik 1984–1986, 1990–, 2014).

Leta 2006 je na podlagi novega zakona o RTV Slovenija nastal novi statut javnega zavoda, po katerem so dejavnosti na področju novih medijev organizirali v samostojno programsko-produkcijsko enoto MMC, s čimer so izoblikovali "formalen in zakonit okvir za delo", pomenil pa je "tudi spodbudo za prihodnje dejavnosti" (RTV Slovenija 2006, 54). Mesto urednika teleteksta so ukinili, vse programske dejavnosti MMC-ja je vodil in usklajeval odgovorni urednik MMC-ja (Statut javnega zavoda RTV Slovenija 2006, 79. čl.). Prva je to vlogo prevzela Milena Kalcun Lapajne. Za svoje delo je bil odgovorni urednik odgovoren vodji MMC-ja in direktorjema Radia in Televizije. Skrbel je za snovanje in produkcijo

programov multimedije oziroma teleteksta, internetnega in mobilnega portala. Hkrati je bil finančno, programsko, kadrovsko in produkcijsko odgovoren za njihovo realizacijo. Odgovoren je bil tudi za uresničevanje uredniške politike in porabo finančnih sredstev skladno s programskimi zasnovami in sprejetim programsko-produkcijskim načrtom (Statut javnega zavoda RTV Slovenija 2006, 62. čl.). Vodja MMC-ja je vodil in usklajeval produkcijsko-programsko enoto (Statut javnega zavoda RTV Slovenija 2006, 79. čl.).

To je ostalo v veljavi do leta 2012, ko so se zgodile spremembe in dopolnitve statuta, s katerimi so "ukinili samostojno uredništvo MMC" (RTV Slovenija 2012b, 17) in po katerih so postali "za programske vsebine multimedije, teleteksta, internetnega in mobilnega portala odgovorni odgovorni uredniki radijskih, televizijskih, regionalnih in narodnostnih programov, usklajuje pa jih urednik uredništva za nove medije" (Statut javnega zavoda RTV Slovenija, 79. čl.).

Podrobneje sta organizacija in način delovanja MMC-ja določena z Izvedbenim aktom o delovanju Multimedijskega centra (RTV Slovenija 2012a), v katerem je zapisano, da urednik vodi uredništvo za nove medije, ki ga sestavljajo sekcije za vsebinska področja: novice, šport, zabava, kultura in druge. Ob soglasju odgovornega urednika Informativnega in razvojno-eksperimentalnega programa Radia Slovenija ga imenuje in razrešuje odgovorni urednik Informativnega programa Televizije Slovenija.

Vodje sekcij po navodilih urednika uredništva za nove medije usklajujejo tematike in vsebine za objavo na novih medijih (mobilni, hibridna TV, teletekst, infokanal, družbena omrežja in drugi) z odgovornimi uredniki radia in televizije in koordinirajo novinarje MMC-ja.

Turnusni urednik po navodilih urednika uredništva za nove medije načrtuje, usklajuje in dnevno koordinira objavo vsebin na novih medijih. "Zanimivo je, da se pristojnosti dnevnega urednika od leta 1990 do danes niso bistveno spremenile. Še vedno smo organizatorji dela, koordinatorji med posameznimi področji, supervizorji in selektorji novic" (redaktor/novinar teleteksta in pozneje dnevni urednik 1984–1986, 1990–, 2014). Poleg uredništva za nove medije MMC sestavljajo še tehnika, avdio/video (ava), infokanal, podnaslavljanje ter trženje oglasnega prostora MMC-ja in skupne službe.

Uredniški nadzor nad delom na teletekstu je zaradi drugih dejavnosti, s katerimi se ukvarjajo novinarji uredništva za nove medije, zelo ohlapen oziroma šibak. Tudi dnevni/turnusni uredniki mu ob obilici drugega dela ne posvečajo toliko časa kot nekoč.

Predvsem skrbim, da izpostavim najpomembnejše ali najnovejše vesti na vstopni strani 100, in prebiram vesti, ki jih napišejo novinarji, da so v teh kratkih treh odstavkih res podane bistvene informacije. Redaktorji so precej avtonomni, saj jih je večina že dalj časa v naši redakciji. V vsebino posežem predvsem v primerih, ko morda redaktor zaradi poglobljenega poznavanja tematike ne opazi, da povprečen bralec iz zapisanega ne bo razumel celotne zgodbe (redaktor/novinar teleteksta in pozneje dnevni urednik 2007–, 2015).

Tudi novinarji se zavedajo, da so, kar zadeva teletekst, pogosto "sami svoji šefi". "Opozarjanje na teletekst počasi usiha, saj ima glavno pozornost portal. Mogoče je več opozarjanja opaziti samo še pri dnevnem uredniku, ki prihaja iz 'starih časov', medtem ko pri 'mlajših' na tem mestu tega skoraj ni opaziti in tako včasih tudi spregledajo, da se kakšna za portal napisana novica sploh ne pojavi na teletekstu. Seveda pa vsekakor opozorijo novinarja, če je kaj napačno ali pomanjkljivo napisano" (redaktor/novinar teleteksta 2003– A, 2015).

Po mnenju večine novinarjev je navodil dnevnih urednikov z povezavi z delom na teletekstu zelo malo. "Turnusni urednik običajno večkrat na turnus spomni, naj damo kakšno novico na teletekst, to pa je tudi vse" (redaktor/novinar teleteksta 2004– A, 2015). "Po navadi se pogovarjamo le o novicah, ki naj bi bile uvrščene na glavno kazalo – stran 100" (redaktor/novinar teleteksta 2004– B, 2015). "Izbor novic je običajno prepuščen meni, tudi o tem, kako naj delamo za teletekst, ne debatiramo. Pomembna je zgolj objava" (redaktor/novinar teleteksta 2003– B, 2015). "S turnusnim urednikom je manj stikov, bolj gre za to, da ga obveščaš o res pomembnih dogodkih, da jih izpostavi, seveda pa je razumljivo, da tudi on kdaj predlaga kakšno novico, ki se je potem lotiš. Vpliv je zelo zelo majhen, skorajda neznaten. Morda le nekajkrat letno opozori na nekaj, česar ti sicer ne bi objavil, pa potem objaviš" (redaktor/novinar teleteksta 1994–, 2014).

Eno pomembnejših nalog dnevnega urednika je izpostavil eden izmed njih. "Dnevni urednik večkrat zahteva zamenjavo vrstnega reda prispevkov na teletekstu (npr. namesto na stran 115 na 111), pove, ali je kaj nejasno zapisano, ali predlaga razdelitev ene teme v več prispevkov

na teletekstu" (redaktor/novinar teleteksta in pozneje dnevni urednik 2007–, 2015). Nekateri novinarji so kritični do tega, da pravega uredniškega nadzora ni in je kakovost novic na teletekstu zaradi tega včasih slaba.

Zdi se, da tisti novinarji, ki so prišli v uredništvo v času, ko je imel splet že prednost pred teletekstom, niti nimajo pravega občutka za teletekst. Včasih so novice res napisane slabo, pod ravnjjo, ki bi jo pričakoval od novinarja. Razumem pa, da je pogosto stiska s časom in se novica na teletekst naredi preveč z levo roko. Težava bi bila kar hitro rešena, če bi dnevni urednik bolj kritično ocenjeval novice. Ko bi novinarja nekajkrat opozoril in zahteval popravek, bi se hitro vse uredilo (redaktor/novinar teleteksta 1994–, 2014).

"Nadrejeni ne posegajo pogosto v delo na teletekstu, ker je delo za teletekst vezano na delo za spletni portal. Že takrat so torej stvari dogovorjene. Preden jo objavim, moje novice skoraj nikoli ne pregledajo. Razen v primerih, ko sem v dilemi, ali je dovolj jasno napisana (zaradi zelo omejenega prostora)" (redaktor/novinar teleteksta in pozneje dnevni urednik 2007–, 2015).

"Verjetno je največja pomanjkljivost teletekst/internetnega novinarstva, da zaradi potrebe po hitrem delovanju pred objavo novice urednik (dnevni urednik, vodja sekcije ali odgovorni urednik) največkrat ne prebere. Na kulturi, ki se ji nadrejeni zaradi prednosti notranje- in zunanjepolitičnega dogajanja, ne posveča veliko, se to zgodi še bolj (izredno) redko. To lahko privede do objav novic, ki vsebujejo napake, površnost ali pa so celo neustrezne" (redaktor/novinar teleteksta 2003– B, 2015).

Vodje posameznih sekcij se prav tako ne ukvarjajo veliko s teletekstom, na rednih mesečnih sestankih se novinarji zelo malo pogovarjajo o delu za teletekst. "Vodja sekcije je pred leti zelo pozorno spremljal naše delo na teletekstu, zdaj pa je to obrobna stvar. Vse se vrti okoli dela na spletu" (redaktor/novinar teleteksta 2004– B, 2015). "Vse je že tako utečeno, da gre lahko vodja sekcije za tri mesece na dopust, pa bo moje delo na teletekstu točno takšno, kot če bi bil v službi. Na sestankih se o teletekstu bolj malo pogovarjamo, morda nekaj minut" (redaktor/novinar teleteksta 1994–, 2014). "Nobenih navodil ne dobivam za delo na teletekstu. Pred desetimi leti smo se o tem pogovarjali vsak dan, zdaj na nobenem sestanku beseda ne teče o teletekstu" (redaktor/novinar teleteksta 2004– B, 2015). "Le urednica nas občasno

opomni, da teletekst zanemarjamo in da se občasno uporabniki pritožujejo nad neosveženostjo novic" (redaktor/novinar teleteksta 2004– A, 2015). "Včasih odpremo temo o tem, kako se teletekstu posveča premalo pozornosti. O tem nekaj časa debatiramo, vendar pa se situacija bistveno ne spremeni. Na dnevnih sestankih redakcije se o teletekstu ne debatira" (redaktor/novinar teleteksta 2003– B, 2015). "Mislim, da na sekciji Svet še nikoli nismo na sestanku omenili teleteksta" (redaktor/novinar teleteksta 2004– A, 2015).

Še največ se z delom na teletekstu na sestankih ukvarjajo pred večjimi dogodki, kot je na primer spremljanje volitev, saj se je treba dogovoriti o strategiji objav. "Vodja sekcije na dnevno delo na teletekstu nima vpliva. Ima ga pa pred načrtovanjem spremljanja večjih dogodkov (volitve, kongresi, protesti, naravne nesreče, ki dalj časa trajajo ipd.)" (redaktor/novinar teleteksta in pozneje dnevni urednik 2007–, 2015). Pojavlja se decentralizirano urednikovanje, kar pomeni, da je avtoriteta odločanja pogosto razpršena kar med člane uredništva, torej novinarje.

Mislim, da je hierarhija jasna in spoštovana, je pa res, da nekateri novinarji delajo tako kot novinarji kot dnevni uredniki, zato so mogoče te razlike malce zabrisane. Dnevni urednik določa smernice dela, vendar pa tako ali tako vsak novinar pri sebi ve, kakšne so njegove naloge, tako da je vloga dnevnega urednika mogoče bolj nadzorna in usmerjevalna kot pa ukazovalna. Ker je tudi vodja sekcije novinar, ki opravlja isto delo kot preostali, lahko govorimo mogoče bolj o nekem skupnem medsebojnem vplivu (redaktor/novinar teleteksta 2003– A, 2015).

Kakšen je vpliv urednice uredništva za nove medije, vodje MMC-ja in odgovornih urednikov na delo na teletekstu? "Urednica uredništva je velika ljubiteljica Twitterja, teletekst je zanjo popolnoma odvečen" (redaktor/novinar teleteksta 2004– B, 2015).

Vpliv urednice na delo na teletekstu je majhen, gre predvsem za opozorilo na morebitne napake ali nedoslednosti. Vodja MMC-ja lahko vpliva na delo predvsem s tehnične plati – če torej načrtuje kakšne izboljšave/spremembe same tehnične plati pisanja in objavljanja novic na teletekstu. Odgovorni uredniki na radiu in televiziji, ki so po zdajšnji ureditvi odgovorni za programske vsebine teleteksta, pa nimajo vpliva oziroma si ne jemljejo pravice do vpliva na moje delo na teletekstu (redaktor/novinar teleteksta in pozneje dnevni urednik 2007–, 2015).

”Z vodjo je mogoče več stika pri teletekstu, ker gre velikokrat za kakšne tehnične napake, ki jih je treba odpraviti v dogovoru z njim. O vplivu odgovornih urednikov pa ne bi mogel govoriti, saj ni nobene konkretne komunikacije glede teleteksta” (redaktor/novinar teleteksta 2003– A, 2015).

Urednica uredništva za nove medije Kaja Jakopič (2015) takole opisuje svoje ukvarjanje s teletekstom: ”Aktualne smernice na trgu medijev, ki jim moramo slediti, in narava dela v uredništvu za nove medije prinašajo to, da se teletekstu ne posveča več tolikšne pozornosti kot nekoč, najbolj se kot urednica trudim, da so podatki na teletekstu čim bolj ažurni in raznovrstni oziroma da so novice na teletekstu čim hitreje osvežene in točne ter da je vstopna stran 100 usklajena.”

Da gre za sploščeno vertikalno strukturo odločanja, katere značilnost je sprejemanje pomembnih vsebinskih odločitev brez pravega uredniškega posvetovanja, priznava tudi sama, saj praviloma ne sodeluje v procesih odločanja oziroma ni tako pogosto navzoča pri vsebinskih odločitvah v novičarski produkciji za teletekst. ”Posebnega usklajevanja glede objave vsebin na teletekstu ni, saj so vse novičarske vsebine na njem vezane na vsebine, ki jih objavljamo na spletu, katere izmed novic bodo objavljene tudi na teletekstu, pa se sproti in dnevno odloča dnevni urednik v uredništvu za nove medije. Odgovornost za vsebine pa prevzemajo odgovorni uredniki” (prav tam).

In kakšen je pogled vodje MMC-ja Luke Zebca na teletekst?

Teletekst ima glede na odzive uporabnikov in raziskave javnega mnenja, ki smo jih opravili, med uporabniki precejšnjo veljavo, zato mu posvečam kar precej pozornosti v smislu spodbujanja sodelavcev MMC-ja k ažurnosti, preglednosti, stabilnemu delovanju ... Menim, da se je po pridobitvi podatkov o uporabnikih teleteksta spremenil tudi odnos določenih sodelavcev do teleteksta (marsikdo je ob vzponu spleta in mobilnih aplikacij menil, da teleteksta uporabniki ne spremljajo več toliko). Konkretnih zadolžitev v povezavi s teletekstom nimam, razen tega, da občasno sodelujem pri eventualnih spremembah glede organiziranosti vsebin in pri načrtovanju investicij v tehnologijo (npr. menjava iztrošene tehnologije) (Zebec 2015).

Teletekst je imel pri delu na MMC-ju sicer vse do leta 2006 še vedno prednost pred internetom. Tudi v letnem poročilu RTV Slovenija je bil v poglavju o MMC-ju teletekst omenjen pred internetom (RTV Slovenija 2006, 54). Naslednje leto se je to zamenjalo (RTV Slovenija 2007, 72). Martič je za revijo Stop avgusta 2005 tako povedal, da je teletekst še hitrejši od spleta (Suhadolnik 2005).

Kljub uvedbi spletne strani je imel teletekst torej še nekaj časa pomembno vlogo. "Ko sem sam prišel na MMC spomladi leta 2003, je bilo delo osredotočeno na pisanje novic za teletekst in je bil spletni portal v 'drugem planu'. Zaradi te usmerjenosti se je tudi vedno najprej napisala novica na teletekst in šele nato na portal. Nato pa ga je začel počasi izpodrivati portal in pozneje se je v tem duhu zamenjala tudi prioriteta pri pisanju novic – najprej portal in šele nato teletekst" (redaktor/novinar teleteksta 2003– A, 2015). "Z razvojem in poplavo spletnih portalov, s tem pa tudi konkurenco, se je to začelo hitro spreminjati in teletekst je postal skoraj 'nebodigatreba', na katerega se spomni novinar šele, ko je novica na portalu že urejena in dokončana" (redaktor/novinar teleteksta 2004– A, 2015). "Vsako leto je izgubljal veljavo, zdaj ima le še obrobno vlogo" (redaktor/novinar teleteksta 2004– B, 2015).

Teletekst smo novinarji sprejemali kot pomemben del naših delovnih obveznosti. Če je danes teletekst povsem potisnjen na stranski tir, je bil tedaj naš svet. Do njega smo gojili odgovorno držo, saj že med uvajanjem (ki je bilo pred desetletjem opazno daljše kot danes) ni bilo prostora za površen odnos do teleteksta. Vedeli smo, da je to izredno bran in cenjen medij, kar je s seboj prineslo ustrezen občutek odgovornosti. Danes je tekmovanje z drugimi spletnimi mediji seveda povsem razumljivo in smiselno, vendar verjamem, da bi ob ustrezni (re)organizaciji dela to želeno prednost in kondicijo lahko vzdrževali tudi z bolj urejenimi stranmi teleteksta (redaktor/novinar teleteksta 2003– B, 2015).

"Ob pomembnih dogodkih so se novice pisale v naglici, da so bile čim prej dostopne uporabnikom. Danes tega ni več in teletekst je sekundarnega ali pa celo nikakršnega pomena pri nekaterih, ki se mu celo posmehujejo in v pisanju novic zanj ne vidijo nobenega smisla" (redaktor/novinar teleteksta 2003– A, 2015).

Številni novinarji in uredniki nimajo več pravega odnosa do teleteksta, saj so prišli na MMC v zadnjih letih, ko se je poudarek dajalo izključno portalu. Poleg

tega pa velja miselnost, da teletekst nima konkurence, torej je vseeno, kdaj je novica objavljena, pomembno je, da je hitro objavljena na portalu. Teletekst je za večino novinarjev postal nujno zlo, nekakšen privesek, ki krade čas. Mislim, da so velika izjema pri tem novinarji športne redakcije, vsaj kolikor slišim iz njihovih pogovorov (redaktor/novinar teleteksta 2004– A, 2015).

”Že nekaj let na teletekst popolnoma pozabljamo, potisnili smo ga na stranski tir. Večina novinarjev nanj pozablja, vnosi novic so nam odveč in temu primerno z naglico opravljeni. Če se med uporabniki teletekstu še uspe zoperstavljeni udarcu novih tehnologij, pa smo verjetno novinarji tisti, ki smo prvi obupali nad njim” (redaktor/novinar teleteksta 2003– B, 2015). ”Pričakovanja uporabnikov teleteksta se mi ne zdijo drugačna od pričakovanj v preteklosti, saj glede na klice ljudje še vedno pričakujejo ažurne informacije o dogodkih, ki jih spremljajo ali pa se jim zdijo pomembni” (redaktor/novinar teleteksta 2003– A, 2015). ”Teletekst kot medij v slovenskem prostoru nima konkurence, zato se je na MMC-ju uveljavilo prepričanje, da lahko novice na teletekstu z objavo nekoliko počakajo, saj nas konkurenčni mediji ne morejo prehiteti” (redaktor/novinar teleteksta 2004– A, 2015).

Če je včasih ”mlajši dežurni vsaj polovico svojega delovnika posvetil teletekstu” (redaktor/novinar teleteksta 2004– A, 2015) in so se ”tudi lektorji najprej lotili objav na teletekstu” (redaktor/novinar teleteksta 2003– B, 2015), je danes precej drugače. ”Delu za teletekst namenim izredno majhen del svojega delovnika, recimo deset minut na delovnik” (redaktor/novinar teleteksta 2004– A, 2015). ”Odvisno od dneva, v ponedeljek največ, ker je treba napisati napovedi vseh športnih dogodkov tedna, preostale dni precej manj. V povprečju okoli 20 odstotkov vsega delovnega časa” (redaktor/novinar teleteksta 2004– B, 2015). ”Izredno malo. Če sem konkretnjši – v sklopu osemurnega turnusa največ 20 minut. Ampak pogosteje 10” (redaktor/novinar teleteksta 2003– B, 2015). ”Po grobi oceni bi rekel od 10 do 20 odstotkov” (redaktor/novinar teleteksta 1994–, 2014).

Ko se neki dogodek zgodi, koliko časa po navadi traja, da se novica o njem pojavi na teletekstu? ”Ko novica vsaj kolikor toliko 'stoji' na spletni strani in je nekajkrat osvežena, pride na vrsto teletekst. Recimo 20 minut za tem, ko se nekaj zgodi. Po prvi informaciji novico na spletu še kar nekaj časa tudi dopolnjujem, iščem dodatne informacije, fotografije, izboljšujem naslov, preden jo dam še na teletekst” (redaktor/novinar teleteksta 2004– A, 2015). ”Včasih je trajalo nekaj minut, zdaj včasih tudi celo uro, ker se prej 'izpili' novica na

spletu" (redaktor/novinar teleteksta 2004– B, 2015). "Preden je v ospredje našega dela prišel splet, bi bila novica na teletekstu objavljena v roku nekaj minut. Zdaj traja tudi pol ure ali več, saj ima prednost objava novice na spletu. Šele ko je tam objava popolnoma izpiljena (kar ob daljših novicah vzame precej časa), jo objavim na teletekstu. Včasih je bil postopek obraten" (redaktor/novinar teleteksta 2003– B, 2015). "Odvisno od pomembnosti dogodka – včasih je to nekaj minut po objavi na spletu, včasih tudi kakšno uro. Presodimo, kaj v tistem trenutku pretehta – več informacij, podanih na spletu, ali prekinitev procesa pisanje spletne novice s tem, da jo prirediš še za teletekst" (redaktor/novinar teleteksta in pozneje dnevni urednik 2007–, 2015). "Če je res vroča novica, bo na teletekstu približno 15 minut pozneje kot na spletu. Tam bo največ v petih minutah, še 15 minut torej v povprečju traja, da pride novica na teletekst" (redaktor/novinar teleteksta 1994–, 2014).

Tudi obnavljanje novic na teletekstu je počasnejše kot prej. "Obnavljam, vendar šele zatem, ko sem osvežil spletno objavo. V obdobju, ko je bil na prvem mestu teletekst, smo zvečer tudi osvežili čez dan narejene napovedi. Jih ustrezno zastarali, dali v preteklik in osvežili. Zdaj se na to pogosto pozabi" (redaktor/novinar teleteksta 2003– B, 2015). "Načeloma bi to moral početi, jasno pa je, da se bolj potrudiš pri spletni kot teletekstovi novici. Torej: zgodi se tudi to, da novice na teletekstu ne osvežuješ tako pridno, kot bi bralec pričakoval" (redaktor/novinar teleteksta 1994–, 2014). "Na kratko predstaviti bistvo bralcu na teletekstu je za številne mlajše sodelavce velika težava, ker so vajeni pisanja na dolgo in široko na spletu" (redaktor/novinar teleteksta 2004– B, 2015).

Kakšno je danes sodelovanje s televizijo in radiem? Institucionalna marginalnost MMC-ja znotraj RTV-ja je še vedno dokaj velika. "Novinarji MMC-ja smo še vedno izolirani in težko vzpostavimo stik s kolegi iz drugih uredništev. Dolgo se je na nas gledalo kot na prepisovalce, prevajalce in pisce napovednikov. Pravzaprav marsikdo znotraj RTV-ja še vedno tako razume našo vlogo, kljub temu pa se je situacija vendarle bistveno izboljšala in se druga uredništva bolj odpirajo v našo smer" (redaktor/novinar teleteksta 2003– B, 2015).

Nekateri se tudi nekoliko bojijo tesnejšega sodelovanja s preostalimi oddelki. "Za MMC bi bilo tesnejše sodelovanje s preostalimi oddelki (uredništvi) v hiši dvorezen meč, saj obstaja stalni strah, da bi nas ob tesnejšem sodelovanju radio in televizija 'požrla', in kot redakcija bi izginili" (redaktor/novinar teleteksta 2004– A, 2015).

6 Razprava

"Ali v dobi interneta Ceefax (*BBC-jev teletekst, op. a.*) ni več pomemben? Zakaj bi nekdo uporabljal luknjasto podeželsko cesto, ko imaš informacijsko avtocesto? Zato, ker je nekaj očarljivega na tej cesti."

(Wollaston, 2004)

V diplomski nalogi smo ugotavljali, kako sta se v tridesetih letih spreminjala uredniško odločanje v novinarski produkciji in delitev dela na teletekstu RTV Slovenija. Potrdimo lahko, kar so zaznali tudi drugi preiskovalci teleteksta po vsej Evropi – da je teletekst pravi "eksperimentalni laboratorij" (Carey in Elton v Van den Bulck 2016, 73), s pomočjo katerega ugotovimo, da marsikatero vprašanje, ki si ga danes postavljamo v povezavi z novinarstvom na spletu, ni od včeraj, ampak sega že v čas pred internetom. Teletekst je bil namreč "internet pred internetom" (Barra in Balbi 2016, 224) in "predhodnik zdajšnje 24-ur-na-dan-sedem-dni-v-tednu novičarske logike" (Mjös 2016, 163) tudi v Sloveniji, zato velja poudariti, da pri pojavu spletnega novinarstva v nasprotju s splošnim prepričanjem ne gre za neko dramatično spremembo, ampak bolj za kontinuiteto v medijskem razvoju.

V resnici je večjo revolucijo pomenil pojav teleteksta, saj je bil pionirski medij pri uporabi nove tehnologije za distribucijo vsebine in informacij javnega servisa ter pomemben znanilec podobnih dogajanj na spletu – tako glede novinarskih praks v multimedijem okolju, produkcije vsebine in njene distribucije kot tudi glede tehnološkega razvoja znotraj javne medijske organizacije (Mjös 2016, 156–157). "Pozabljeni medij" (Van den Bulck in Moe 2016, 9) so v preteklosti prevečkrat prezrli tako medijski strokovnjaki kot neposredni proizvajalci medijskih vsebin, tudi tisti v novih medijih. Nekateri avtorji tako ugotavljajo, da je delovanje novinarjev oziroma medijskih organizacij ob prelomu tisočletja vodilo razumevanje spreminjajočega se okolja, ki je nastalo ob prvih novičarskih spletnih straneh, čeprav se je prvo digitalno novinarstvo razvilo že v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja (Ashuri 2016, 312) in je bil teletekst pravzaprav "prva oblika novih medijev" (Barra in Balbi 2016, 214), od katerega bi se lahko marsikaj naučili. Neposredno poročanje oziroma pisanje pomembnih sporočil za teletekst TV Ljubljana leta 1986 s predzadnjega kongresa Zveze komunistov Jugoslavije iz Sava Centra v Beogradu, s katerim so prehiteli vsa televizijska in

radijska poročila (Škoberne 2014), zelo spominja na današnjo uporabo družbenega omrežja Twitter v novinarstvu.

Redaktorji teleteksta RTV Ljubljana so bili leta 1984 prvi digitalni novinarji v naši državi. Podobno kot pozneje prvi internetni oddelki časopisov so se od vsega začetka spopadali z iskanjem svojega pravega mesta v matičnem mediju, saj je bila ekipa sodelavcev maloštevilna in se je ukvarjala z nečim novim in za marsikoga nepotrebnim. Ne glede na različno formalno umeščenost v organigram javne radiotelevizije uredništvo teleteksta oziroma uredništvo za nove medije, ki se je iz njega razvilo, že 32 let ohranja razmeroma visoko avtonomnost znotraj RTV-ja. Tako je bilo na začetku, ko je spadalo pod informativni program TV Ljubljana, pred 25 leti, ko je imelo status samostojnega odgovornega uredništva, pred 10 leti, ko je bil Multimedijski center RTV Slovenija (MMC) samostojna programsko-produkcijska enota, in tako je tudi danes, ko so po 79. členu statuta za programske vsebine teleteksta odgovorni odgovorni uredniki radijskih, televizijskih, regionalnih in narodnostnih programov.

Različno urejen položaj na papirju z bolj ali manj izraženo željo po večji vpetosti teleteksta oziroma MMC-ja v delovanje radiotelevizije v praksi ni pomenil velikih sprememb. Še vedno je MMC "getoiziran" (Lasica 1998), čeprav večina naših intervjuvancev, katerih razmišljanja smo predstavili v prejšnjem poglavju, meni, da se sodelovanje izboljšuje, bi si pa želeli še večje povezanosti znotraj hiše, predvsem hitrejšega pretoka informacij in kdaj skupnega načrtovanja obdelave posamezne tematike, saj na televiziji in radiu dela veliko več novinarjev, ki so specialisti za svoja področja in večkrat pridobijo informacije, ki jih v MMC-ju nimajo. Sodelovanje je tako velikokrat odvisno od pobud posameznih novinarjev, ne pa institucionalizirana ustaljena praksa. Po drugi strani nekateri menijo, da se zdi, da so tudi sami glede sodelovanja malo sramežljivi in se držijo bolj zase ter težko vzpostavijo stik s kolegi iz drugih uredništev.

Že ob prvih korakih, ki so jih naredili sodelavci teleteksta, je bilo jasno, da je digitalno novinarstvo posebno novinarstvo, neprimerljivo s televizijskim in radijskim, zato sta "de facto" njihovo uredništvo in tudi njihov produkt v očeh uporabnikov oziroma bralcev predstavljala "tretji steber" RTV-ja. Formalno nadrejeni predstavniki iz televizijskega ali radijskega dela javnega servisa se s teletekstom nikdar niso veliko ukvarjali, saj je bilo uredništvo teleteksta marginalen del celotnega "mastodontskega" ustroja, pri čemer so televiziji in radiji podobno kot pozneje tiskani časopisi ob pojavu spletnih strani branili

svoje položaje. Na Islandiji, denimo, na teletekstu na začetku niso smeli objavljati informacij, preden so jih objavili na radiu ali televiziji. To se je spremenilo šele leta 1997 ob smrti princese Diane (Mjös 2016, 159). Ko je uredništvo teleteksta RTV Slovenija sodilo pod informativni program, s tem ne eni ne drugi niso bili zadovoljni. Novinarji teleteksta so se pritoževali nad okrnjenim manevrskim prostorom za delo in apatijo informativnega programa, ki jih je postavil na stranski tir, uredništvo informativnega programa pa jih je imelo za dodatno zadolžitev, za katero se niso čutili odgovorni (Schmitzer 2005, 28).

Ne pretiravimo, če rečemo, da je uredništvo teleteksta oziroma MMC-ja še danes "temen kotiček" (Lasica 1998) za veliko ljudi na RTV Slovenija, ki si zmotno predstavljajo, da novinarji v njem opravljajo predvsem "tehnične naloge" (Kopper in drugi 2000), tako kot je veljalo za prve spletne oddelke tradicionalnih medijskih organizacij. Res je, da so še pred 15 leti novinarji v uredništvu v tretjem nadstropju TV Slovenija urejali samo teletekst, a danes je njihov delokrog opravljal precej večji. Ob ustanovitvi MMC-ja so uresničili načelo "pripravi enkrat, oddajaj različnim uporabnikom" ter celotno infrastrukturo in aplikacije zgradili tako, da vsak novinar dela za vse nove medije – teletekst, internet, mobilni portal in infokanal (Suhadolnik 2005). Pisanje člankov za spletno stran danes približno 40-člansko ekipo novinarjev okupira precej bolj kot urejanje teleteksta, ki je že zdavnaj izgubil vodilno vlogo in ki ga ne sprejemajo več kot pomembno delovno obveznost ter do njega ne gojijo več tako odgovorne drže kot nekoč, ko ni bilo prostora za površen odnos. Z leti je namreč postajalo delo vedno bolj podrejeno novicam za splet, kjer so želeli biti najhitrejši, zato so zanemarjali teletekst, tudi če tega niso hoteli. Zajel jih je "ciklon novic" (Klinenberg 2005, 54), v katerem so razumljivo pod streho najprej spravili splet, šele nato pa teletekst.

Nekatere sekcije (Slovenija, svet, kultura, zabava ...) danes na teletekstu objavijo tudi precej manj vsebin kot v preteklosti, zato hkrati vse bolj peša raznovrstnost novic. Ob tem se je v uredništvu zaposlilo veliko novih sodelavcev, ki niso del teletekstove tradicije, temveč otroci digitalne dobe, ki dojemajo teletekst kot analogni ostanek prejšnjega stoletja. Kot vir informacij jim je tuj, zastarel in negledljiv. Prav tako jih ne povezuje sentimentalno občutje do teleteksta, ki so ga gojili in ga do njega še gojijo starejši sodelavci. Eden izmed intervjuvancev ga, na primer, pred začetkom opravljanja te službe nikoli ni uporabljal in ni vedel niti tega, da je glavna stran teleteksta stran 100.

Ob tem moramo obravnavati tudi interni uredniški nadzor nad teletekstom. Do leta 2005 je obstajalo delovno mesto urednika teleteksta, od 1. januarja 2006 dalje ga ni več. Ker pa je bil urednik teleteksta ves čas razpet med menedžerske in uredniške naloge, smo ugotovili, da je bil njegov uredniški nadzor ves čas precej šibak. Osrednjo odločevalsko vlogo je imel tako v vseh treh desetletjih teleteksta na Slovenskem dnevni urednik. Tudi pri njegovem delu pa se je po letu 2002 marsikaj spremenilo. Dotlej se je namreč ukvarjal samo s teletekstom in videostranmi, zato je imel dovolj časa za pregledovanje novic na teletekstu in usmerjanje novinarjev pri delu za ta medij. V zadnjih letih so razumljivo veliko pomembnejše postale novice na spletu, posledično pa je tudi uredniški nadzor dnevnega urednika nad objavami na teletekstu precej šibkejši. Novinarji so pri delu za teletekst namesto piramidalne hierarhije tako vse bolj soočeni z "nedoločeno dominacijo" ("*shapeless domination*") (Sennett v Vobič 2013, 62). Izbor novic, ki jih uvrstijo na teletekst, je večinoma prepuščen kar novinarjem, ti pa pri delu pogosto tudi sami usmerjajo drug drugega. Prav tako se zelo redko zgodi, da bi dnevni urednik pregledal novico pred objavo. Med intervjuji smo slišali, da se nekaterim to zdi edini vzdržan način za najažurnejše poročanje. Podobno, kot se na primer radijski in televizijski novinarji javljajo s terena v živo. Vsega uredniki ne morejo predhodno preveriti, imata pa teletekst in splet to prednost, da se morebitne napake lahko naknadno še vedno popravijo. Nekateri kljub temu menijo, da bi morali uredniki bolj kritično ocenjevati novice na teletekstu in pogosteje opozarjati novinarje na slabosti v njih.

Zanimivo je, da je, denimo, Delo integriralo časopisno in spletno redakcijo že leta 2008, RTV Slovenija pa še danes nima t. i. news centra, multimedijskega središča informativnih programov, ki bi pod eno streho združil vsa informativna uredništva. "Center je velik izziv, ki bo informativnim vsebinam na vseh platformah prinesel dodano vrednost. Treba bo spremeniti način dela in se intenzivneje lotiti multimedijskega sodelovanja," je maja 2016 napovedal generalni direktor RTV Slovenija Marko Filli. Začetek gradnje je predviden za jesen 2016, vselitev pa za konec leta 2018 (Šuštar 2016). Gotovo je počasnejša integracija tudi posledica trdnejše in ustaljene strukture, ki ima daljšo tradicijo in jo je zato težje spremeniti kot tisto, ki je nastala šele pred nekaj leti (glej Usher 2013). Na drugi strani ni malo tistih, ki se prav zaradi izgube avtonomnosti uredništva in morda tudi krčenja zaposlenih tesnejšega sodelovanja odkrito bojijo.

Po mnenju naših sogovornikov pri večini drugih uredništev še vedno ni pravega posluha za splet kot medij. Predvsem ni pravega razumevanja smeri, v katero se spletni mediji razvijajo.

Vidijo ga namreč predvsem kot promocijski podaljšek radijskega in televizijskega programa, ne pa kot relevantnega medija. Večkrat so prisotna odstopanja med povezovanjem, kot si ga želijo na MMC-ju, in tem, kar kot povezovanje razumejo v drugih uredništvih. Spletni novinarji bi si želeli tudi več promocije njihovega dela na televiziji in radiu, ki je bila do zdaj izjemno skromna. Še vedno prevladuje tekmovanje med posameznimi enotami, veliko je skrivanja informacij ali neobveščenosti.

Večje spremembe so se zgodile pri delitvi dela. Zanimivo je že to, kako zelo se razlikujeta pisanje za teletekst in splet. Na eni strani kratka, omejena stran teleteksta, na drugi neomejenost prostora na internetu. A vendarle je podobnosti več, kot se morda zdi na prvi pogled. Tudi na spletu uporabniki iščejo predvsem hitro in kratko informacijo, katere produkcija je med raziskovalci pogosto neupravičeno zapostavljena (Van den Bulck in Moe 2016, 23). Prav to je tisto, kar je teletekst projiciral v digitalno prihodnost (Severson 2016, 143). Čeprav splet omogoča novinarju teoretično neomejene možnosti pri opisovanju dogodkov oziroma pisanju novinarskih zgodb in njihovega ozadja, morajo biti v praksi spletne novice kratke in jedrnate, izjavo prvega vodje Multimedijskega centra RTV Slovenija Zvezdana Martiča navaja Schmitzer (2005, 22) in dodaja, da mora biti bistvo novice pojasnjeno v njenem uvodu (*“leadu”*), saj veliko uporabnikov prebere samo uvodni del novice, ki zadosti njihovim potrebam po poznavanju bistvenih sestavnih delov dogodkov, nato pa odidejo drugam.

Najpomembnejši prelom je uredništvo teleteksta doživelo ob začetku pisanja novic na splet. Sprva je bil sistem nekaj časa tak, da je novinar najprej vpisal novico v tekstovni urejevalnik za teletekst, ko je bila novica tam objavljena, pa je računalniški sistem poskrbel za njeno avtomatsko pretvorbo v spletni format HTML (*“hypertext markup language”*) in jo v istem trenutku objavil tudi na spletnih straneh. Nato jo je novinar ustrezno dopolnil (Schmitzer 2005, 43–48). “Kar nekaj let je trajalo, preden se je miselnost počasi spremenila. Ko sem nekoč predlagal, da bi razdelili delo in bi nekateri delali samo internet, drugi pa samo teletekst, so vsi rekli, da želijo delati internet. Takrat sem videl, da je splet postal prioriteta,” se spominja Martič (2014). Čeprav danes večina ne vidi smisla v ločitvi produkcije teleteksta in interneta, smo med pogovori z intervjuvanci dobili tudi odgovor, da bi verjetno ločena produkcija zares pomenila, da bi teletekst spet dobil pozornost, ki si jo zasluži, saj bi bile objave pogostejše, boljše in bolj ažurne, a bi bilo najbrž to produkcijsko in predvsem finančno težko izvedljivo. Drugi menijo, da to ne bi bilo v skladu z načeli in logiko multimedije.

Zdajšnji vodja MMC-ja Luka Zebec (2015) ocenjuje, da bi kvečjemu lahko razmišljali o tem, da bi se novice za splet pisale na način, ki bi omogočal avtomatizacijo objave (vsaj dela) spletnih vsebin na teletekstu. V tem primeru bi torej šlo za obraten proces kot pred dobrim desetletjem.

Podobne so zgodbe iz tujine. Ko sta se v Belgiji uredništvi teleteksta in spleta leta 2003 zlili v eno, je ekipa, ki je urejala teletekst, še vedno želela prednost dajati teletekstu. Ljudje s spleta in vodstvo belgijske radiotelevizije pa so želeli prioriteto na spletu, da bi premagali konkurenco spletnih časopisov (Van den Bulck 2016, 82). Na Švedskem in Norveškem so bili zaposleni, ki so ustvarjali teletekst, prvi pobudniki pisanja novic za splet, saj so v tem videli dodano vrednost in se hkrati zavedali, da to znajo delati. Imeli so neposredne izkušnje, kaj si uporabniki želijo brati na spletu (Mjös 2016, 160). Teletekst je bil tista osnova, na kateri je temeljilo spletno uredništvo oziroma interaktivne novičarske storitve, tako kar zadeva vsebino in izkušnje kot tudi delovno silo in že prej financirane dejavnosti (Severson 2016, 145). V Italiji se je ključen preobrat pri dojemanju teleteksta zgodil na začetku 90. let, ko ga RAI ni imel več samo za tehnično stvar, ampak pomemben novinarski izdelek, zato so izboljšali osveževanje novic, večjo pozornost posvetili konciznosti novic, ločili produkcijo novic in servisnih informacij ter uvedli celodnevno oddajanje (Barra in Balbi 2016, 211).

Da je uredništvo Multimedijskega centra, ki že skoraj poldrugo desetletje skrbi za celovito informiranje občinstva doma in v tujini z novicami iz domovine, sveta, športa, kulture, zabave in tako dalje, tudi v Sloveniji zrastle iz uredništva teleteksta, ni nepomemben podatek. *"Know-how"*, ki so ga novinarji teleteksta prenesli k pisanju in urejanju novic za splet, ima neprecenljivo vrednost. Medtem ko so se v drugih medijskih hišah v Sloveniji marsikje zadržano, počasi in s številnimi pomisleki lotevali digitalnega novinarstva, je MMC predstavljal enega izmed *"trend-setterjev"*, pri čemer mu je na roko šlo to, da so njegovi novinarji že več kot 15 let poznali tovrstno novinarstvo, katerega temelje je postavil prav teletekst. Izurjenost in izkušnje zaposlenih na teletekstu pri hitri objavi novic so predstavljale konkurenčno prednost RTV-ja pri hitrejši distribuciji novic tudi na spletu (Mjös 2016, 160).

Pisanje novic za teletekst je bilo izvrstna platforma za piljenje v času vse bolj uveljavljenih spletnih medijev najbolj potrebnih novinarskih karakteristik – hitrosti, konciznosti in smisla za izbor oziroma uredniško presojo. Majhen format teletekstove strani ne sme zavesti k vtisu, da se takšna novica napiše z *"levo roko"*, nasprotno, gre za skrbno napisane novice, ki morajo

na eni strani zajeti čim več bralcu relevantnih podatkov, obenem pa tako rekoč do zadnjega kotička zapolniti razpoložljiv prostor, je bilo mnenje enega izmed intervjuvancev. To pomeni, da pisanje novic za teletekst nikoli ni bilo enostavno samo kopiranje že vnaprej pripravljenih novic iz drugih virov, ampak početje, za katerega je moral imeti novinar nekaj posebnega znanja in veščin, tako kot jih mora imeti danes, če želi čim bolj učinkovito sporočiti informacije po Twitterju, kjer je omejitev vsakega posameznega sporočila 140 znakov.

Neki drugi intervjuvanec je pojasnil, da so se pravila pri pisanju novic za teletekst spreminjala, a se z leti izoblikovala v ustaljeno celoto: štirivrstični *“lead”*, trije odstavki, izogibanje kraticam v naslovu, informativni naslov, izogibanje tujkam, povedi z največ enim odvisnikom, novice brez podstrani. Skratka – jasno, hitro in kratko. Nekdo je ob tem pripomnil, da so bila ta pravila precej neformalna in da so se jih nekateri držali, drugi ne. Štirivrstični *“lead”* in zapolnjene vrstice so ideal, ki bi ga še zdaj morali upoštevati, če bi res z vso resnostjo pisali novice za teletekst, kar pa večina ne počne. Nekoč so bolj pazili, da *“lead”* ni bil predolg. Izpostavimo še misel nekoga, ki se mu zdi, da novinarji izgubljajo večščino pisanja povednih kratkih triodstavčnih vesti, ker teletekst nima več takšnega pomena kot nekoč.

Marsikateri načini dela so pri pisanju za splet ostali enaki kot pri pisanju za teletekst, kar pomeni, da so se nekatere strukture ohranile. Osnova vsega je še vedno delo v uredništvu, terensko delo, ki ga *“teletekstovci”* niso poznali, tudi danes velja za nekakšen dodatek rednemu delu. Novinarji MMC-ja večinoma ostajajo *“novinarji z miško”* (*“mouse monkeys”*) (Deuze 2007, 142) oziroma največ časa preživijo za mizo v pisarni (*“desktop journalism”*) (Deuze in Paulussen 2002, 241). Sodelovanje s televizijskimi in radijskimi novinarji je glede na potenciale še vedno občutno preveč togo. Ob tem je *“all-rounderjev”* – novinarjev, ki delajo za več različnih sekcij (na primer tako za šport kot za zunanjo politiko) – v primeru MMC-ja neprimerljivo več kot na televiziji, radiu, v časopisih in tudi drugih spletnih medijih. Na splošno je specializacija novinarjev manjša kot v drugih medijih. Na časopisu je, denimo, nepredstavljivo, da o nekem dogodku ne bi pisal točno določeni novinar, ki se s to tematiko ukvarja, pri pisanju za splet pa velikokrat o določeni temi piše novinar, ki se sicer z njo ne ukvarja posebej veliko, mora pa tisti trenutek pisati o njej, ker je neke vrste dežurni novinar in se mora informacija čim prej znajti na spletnem mestu njegovega medija. Tako se je uveljavila ideologija, da *“mora vsakdo delati vse”* (Altmeyden 2008, 61). Od redaktorjev se zahteva pokrivanje tematik, ki med sabo nimajo veliko povezave – isti redaktor, denimo, piše

o dvigu cen nafte na newyorški borzi in volitvah županov slovenskih občin (Schmitzer 2005, 32).

Organiziranost dela v uredništvu je zaradi manjšega števila novinarjev torej takšna, da nimajo v vsakem trenutku na razpolago novinarja, ki bi se spoznal na določeno tematiko. Prav tako na dan vsak novinar po navadi objavi več različnih novic oziroma člankov, kar pomeni, da nima možnosti delati samo enega. To pa terja zbiranje, interpretacijo in ovrednotenje informacij tudi s pomočjo tiskovnih agencij in preostalih novinarskih kolegov. Seveda bi si novinarji želeli ukvarjanja zgolj z ozkim krogom tematik, za katere bi si lahko oblikovali svoje lastne vire in bili ves čas navzoči na terenu, a organiziranost redakcije tega ne dopušča, razberemo iz intervjujev. Če na določeni sekciji v istem trenutku dela več novinarjev, si, če je to mogoče, po navadi razdelijo delo tako, da o določeni temi vendarle piše tisti, ki mu je ta tema najbližje.

Pri športnih novinarjih MMC-ja se je, denimo, ohranila tudi ta praksa, da poročilo o določeni tekmi vedno napiše novinar v uredništvu, čeprav je morda tisti hip na tekmi neki drug novinar MMC-ja (ta je zadolžen za intervjuje oziroma reportažo o tekmi). Pri drugih medijih se zgodi zelo redko, da ne bi novinar, ki je na tekmi, pisal poročila o dotični tekmi s samega stadiona oziroma iz dvorane, ampak bi to počel njegov sodelavec v uredništvu. So pa po drugi strani na teletekstu že pred 30 leti poznali tudi primer "dela od doma", ko je občasni sodelavec vsebine o jeziku esperanto pripravljaj doma in jih v uredništvu samo vnesel v sistem. Danes, ko se lahko kadar koli in kjer koli povežemo na internet, vse več vsebin na spletni strani RTV Slovenija nastaja tudi na ta način.

S tem se potrjuje to, kar je pokazala Wanda Orlikowski pri raziskovanju medsebojnega vpliva tehnologij, družbenih agentov in organizacij. Ugotovila je, da se družbeni agenti pri vpeljevanju tehnologij v svoje delo zanašajo na obstoječe rezervoarje znanja, resursov, pravil, norm in interpretativnih shem, ob tem pa tudi njihovo delovanje vpliva na institucionalne lastnosti njihovih organizacij, tako da jih okrepi ali spreminja (Orlikowski v Ashuri 2016, 303–304).

7 Zaključek

"Ko zapiha veter sprememb, nekateri ljudje gradijo zavetišča, drugi pa mline na veter."

Kitajski pregovor

Več kot štiri desetletja je teletekst že del medijskega ekosistema, dlje, kot bi si marsikdo še pred kratkim drznil napovedati. Zanimivo je danes prisluhniti izjavi tedanjega urednika teleteksta RTV Slovenija Braneta Nastrana iz oktobra 2000, ko so ga povprašali, kaj za teletekst pomeni pojav interneta. *"Številni ljudje me sprašujejo, kaj bo zdaj z nami. 'Boste kar umrli in vas bodo ukinili?' Ni čisto tako. Vsa Evropa računa, da bo teletekst kot eden izmed medijev prisoten še od pet do deset let,"* je odgovoril (TV Slovenija 2000, 8. oktober).

"Na njegovo smrt čakamo že deset, 15 let. Toda to se ne zgodi," pa je še pred časom razmišljal Erik Bolstad, vodja uredništva novih medijev na norveški javni radioteleviziji (Kirchner 2012). Njegovo vprašanje, zakaj se kljub dolgi in uspešni zgodovini ni nihče akademsko ukvarjal s teletekstem, je bilo tudi povod za nastanek še sveže monografije o teletekstu, ki sta jo uredila Hallvard Moe in Hilde Van den Bulck (2016). Teletekst so v zadnjih letih v nekaterih državah resda ukinili, a v številnih je še vedno zgodba o uspehu. Tudi v Sloveniji ima številne in zveste bralce (Mediana 2014), čeprav mu številni, na čelu z urednikom, na prelomu tisočletja niso napovedovali tako dolgega veka.

Kljub nekaterim optimističnim kazalcem (uspeh teletekstovih aplikacij na pametnih telefonih) mu v naglo spreminjajočem se medijskem svetu marsikdo zaradi vse hitrejšega tehnološkega napredka in nezanimanja mladih generacij zanj vseeno napoveduje črno prihodnost ter se sprašuje, ali bo dočakal 50 let (Ala-Fossi 2016, 125–127). Spet drugi so optimistični in dajejo za zgled preostale tradicionalne medije, ki so, čeprav so jih v zgodovini že pogostokrat pošiljali na pokopališče, še vedno z nami. Stari mediji ne izginjajo, ampak pogosto živijo skupaj, vplivajo drug na drugega in se konstantno spreminjajo oziroma prilagajajo aktualnemu trenutku, pravijo (Barra in Balbi 2016, 224).

Tudi v Sloveniji se je ob razmislekih o smiselnosti vztrajanja pri njem in o njegovi morebitni zastarelosti tehnika vedno znova nagnila v korist temu servisu, tudi zaradi uporabnikov, ki so

ustvarjalce teleteksta opominjali na potrebo po informacijah, do katerih je mogoče priti s pritiskom na le nekaj tipk na televizijskih upravljalnikih (Rijavec 2014).

Ne glede na to, ali bo teletekst preživel ali ne, je njegovo preučevanje še kako pomembno. Z njim se je RTV Slovenija pred tremi desetletji prvič soočila z digitalnim okoljem. Prav to okolje, ki postaja vse bolj kompleksno in se ob konstantni evoluciji novih digitalnih tehnologij hitro spreminja, javnim servisom povsod po Evropi predstavlja enega izmed glavnih izzivov današnjega časa (glej Nissen 2015). Tri vprašanja so še posebej pomembna: 1) kako spreminjati organizacije, ki so se razvile okrog analognih medijev (televizije in radia), da bi svojim uporabnikom učinkovito dostavljale novice v vse bolj digitalnem medijskem okolju; 2) kako učinkoviteje uporabljati mobilne platforme, potem ko postajajo pametni telefoni vse pomembnejši pri dostopu do novic; in 3) kako učinkoviteje uporabljati družbena omrežja, potem ko do vse več novic dostopamo na podlagi priporočil in v nekaterih primerih tudi zunaj spletne strani določenega medija, torej na platformah, kot je na primer Facebook (Sehl in drugi 2016, 7).

Pri soočanju s temi izzivi na javne servise vplivajo različni notranji in zunanji dejavniki, ki jih pri tem spodbujajo ali zavirajo. Novemu okolju se prilagajajo različno hitro, nekateri so v razvoju tudi zaostali, ker so se spreminjali počasneje kot okolje, v katerem delujejo, in počasneje kot javnost, ki ji služijo. Za to so delno odgovorni zunanji ekonomski (ravni financiranja) in politični (čemu je digitalni javni servis sploh namenjen) dejavniki, toda jasno je, da jih zavirajo tudi notranje organizacijske omejitve. Čim uspešnejše spoprijemanje s temi izzivi je nujno, če želijo javni servisi ostati pomembni tudi v vse bolj digitalnem medijskem okolju. V nasprotnem primeru bodo izgubili stik s svojim občinstvom oziroma javnostjo, zaradi katere sploh obstajajo (Sehl in drugi 2016, 8, 40).

V diplomski nalogi smo spoznali, kako so strukture in delovanje zaposlenih vzajemno vplivali drug na drugega in se spreminjali na primeru teleteksta RTV Slovenija, ki je pogosto služil kot "inkubator in motor za nove tehnološke možnosti in digitalizacijo" (Van den Bulck 2016, 80). To je dobra osnova za preučevanje zgoraj zastavljenih vprašanj, s katerimi bi po vzoru Velike Britanije, Nemčije, Francije, Italije, Finske in Poljske dobili širšo sliko, kako se RTV Slovenija spoprijema z digitalnim okoljem danes. Naj bo to izziv kakšnemu raziskovalcu za nami. Za raziskovanje bi bile najprimernejše naslednje kvalitativne metode: opazovanje z udeležbo, analiza dokumentov in poglobljeni intervjuji.

Ob tem naša raziskava ponuja še nekaj izhodišč. V prvi vrsti bi jo bilo mogoče nadgraditi z natančnejšo analizo produkcije novic za spletno mesto RTV Slovenija. Nadalje bi se lahko lotili tudi primerjalne študije produkcije novic za najbolj obiskana slovenska novičarska spletna mesta ter ugotavljali podobnosti in razlike pri organizaciji dela v spletnih uredništvih. S tem bi dodatno raziskali kontinuitete in spremembe v digitalnem novinarstvu v Sloveniji.

Kot razširitev našega raziskovanja teleteksta RTV Slovenija pa bi bilo vredno raziskati tudi druga dva vidika teleteksta – recepcijskega in tekstovnega. Preučevanje, kdo so številni uporabniki teleteksta v Sloveniji (Mediana 2014) in na kakšne načine ga uporabljajo, bi nam najbrž odgovorilo tudi na vprašanje, do kdaj bomo teletekst pri nas sploh še lahko spremljali. Glede analize besedil na teletekstu pa bi bilo, denimo, po več kot 25 letih zanimivo primerjati ugotovitve Uršičeve (1990), ki je preučevala besediloslovne in stilistične vidike teleteksta, s stanjem glede tega danes.

Za konec se še enkrat vrnimo k vprašanju o digitalni prihodnosti na RTV Slovenija. Ker kot novinar že 16 let delam na MMC-ju in dobro poznam tamkajšnje razmere, si bom drznil zapisati le tole: pred največjim medijem v državi je zanimiva in težka naloga. V tem trenutku od prispevkov za RTV-naročnino, ki predstavlja približno tri četrtine letnega proračuna RTV Slovenija, ta za splet nameni samo 1,5 odstotka, čeprav internet iz dneva v dan za vse več ljudi postaja osrednji vir informacij. Pri tem je treba poudariti, da razreza prispevka ne določa zakonodaja, ampak se je taka razdelitev uveljavila skozi leta, torej gre za notranji dejavnik. Bodo na Kolodvorski 2-4 v viharju sprememb gradili zavetišča ali mline na veter?

8 Literatura

1. Ala-Fossi, Marko. 2016. The Old Reliable. Teletext as a Survivor of Digitalization of TV in Finland. V *Teletext in Europe: From the Analog to the Digital Era*, ur. Hallvard Moe in Hilde Van den Bulck, 111–130. Göteborg: Nordicom.
2. Albano, Roberto, Giovanni Masino in Bruno Maggi. 2010. *The Relevance of Giddens' Structuration Theory for Organizational Research*. Dostopno prek: <http://amsacta.unibo.it/2774/1/RelevanceGiddensStructurationTheory.pdf> (6. januar 2016).
3. Alber, Antone F. 1985. *Videotex/Teletext: Principles and Practices*. New York: McGraw-Hill.
4. Allan, Stuart in Einar Thorsen. 2011. Journalism, Public Service and BBC News Online. V *News Online: Transformations and Continuities*, ur. Graham Meikle in Guy Redden, 20–37. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
5. Altmeppen, Klaus-Dieter. 2008. The Structure of News Production. V *Global Journalism Research*, ur. M. Löffenzholz in D. Weaver, 52–64. Malden: Blackwell.
6. ARD. 2014. *ARD Text erneut beliebtester Teletext*. Dostopno prek: <http://www.daserste.de/specials/ueber-uns/aktuelle-meldungen-10012014-ard-text-100.htm> (19. marec 2016).
7. --- 2015. *Der ARD Text feiert Geburtstag!* Dostopno prek: <http://www.daserste.de/specials/service/ard-text-35-geburtstag-infos-100.html> (19. marec 2016)
8. --- 2016. *ARD Text ist der erfolgreichste deutsche Teletext*. Dostopno prek: <http://www.daserste.de/specials/ueber-uns/ard-text-erfolgreichster-deutscher-teletext-marktfuehrer100.html> (19. marec 2016).

9. Ashuri, Tamar. 2016. When Online News was New: Online Technology Use and Constitution of Structures in Journalism. *Journalism Studies* 17 (3): 301–318.
10. Aumente, Jerome. 1985. The Impact of New Technology on the Acquisition, Processing, and Distribution of News. V *Information and Behavior*, ur. Brent D. Ruben, 183–201. New Brunswick, New Jersey: Transaction Books.
11. --- 1987. *New Electronic Pathways: Videotex, Teletext, and Online Databases*. Thousand Oaks: Sage.
12. Babič, Mateja. 1992. *Informacijski sistem teletekst*. Seminarska naloga pri predmetu Obča komunikologija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
13. Bantz, Charles R. 1985. News Organizations: Conflict as a Crafted Cultural Norm. *Communication* 8 (2): 225–244.
14. ---, Suzanne McCorkle in Roberta C. Baade. 1980. The News Factory. *Communication Research* 7 (1): 45–68.
15. Bardoel, Jo. 2007. Public Service Broadcasting in a Multimedia Environment. V *Media Technologies and Democracy in an Enlarged Europe*, ur. Nico Carpentier in drugi, 41–54. Tartu: Tartu University Press.
16. Barra, Luca in Gabriele Balbi. 2016. The Italian Way to Teletext. The History, Structure and Role of Televideo Rai. V *Teletext in Europe: From the Analog to the Digital Era*, ur. Hallvard Moe in Hilde Van den Bulck, 205–226. Göteborg: Nordicom.
17. Bašić Hrvatinić, Sandra. 2015. Novica dneva: februarja sneži! *Primorske novice*, 22 (6. februar).
18. Bašić Hrvatinić, Sandra in Lenart J. Kučić. 2007. Spletne televizije izziv za medijske regulatorje. *Medijska preža* (29/30): 43.

19. Becker, Lee B. in Klaus Schoenbach. 1989. *Audience Responses To Media Diversification: Coping With Plenty*. London: Routledge.
20. Bizilj, Ljerka. 2008. *Slikarji stvarnosti: podoba slovenskih medijev*. Ljubljana: Založba Modrijan.
21. Blatt, Joseph, Gary Rosch in Carole Osterer. 1980. The Promise of Teletext for Hearing-Impaired Audiences. *Consumer Electronics* 26 (4): 717–722.
22. Boczkowski, Pablo J. 2002. The Development and Use of Online Newspapers: What Research Tells Us and What We Might Want to Know. V *Handbook of New Media: Social Shaping and Consequences of ICTs*, ur. Leah A. Lievrouw in Sonia Livingstone, 270–286. London: Sage.
23. --- 2004a. *Digitizing the News. Innovation in Online Newspapers*. Cambridge: The MIT Press.
24. --- 2004b. The Process of Adopting Multimedia and Interactivity in Three Online Newsrooms. *Journal of Communication* 54 (2): 197–213.
25. --- 2009. Materiality and Mimicry in the Journalism Field. V *The Changing Faces of Journalism*, ur. B. Zelizer, 56–67. London: Routledge.
26. --- 2010. *News at Work*. Chicago: University of Chicago Press.
27. --- 2011. Epilogue: Future Avenues for Research in Online News Production. V *Making Online News – Volume 2*, ur. David Domingo in Chris Paterson, 161–166. New York: Peter Lang.
28. Böhni, Basil. 2010. *Der Teletext heute und morgen: eine Bestandsaufnahme im europäischen Raum*. Zürich: Universität Zürich.

29. Borko, Manca. 2008. *Konvergenca v novinarstvu (na primeru časopisa Žurnal24 in spletnega portala zurnal24.si)*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
30. Boyd, Andrew. 2001. *Broadcast Journalism*. Oxford: Focal Press.
31. Božič, Metka. 2014. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 9. april.
32. Branc, Eva. 2013. *Odbirateljstvo na spletnem mediju (študija primera Primorske novice)*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
33. Brautović, Mato in Tena Perišin. 2016. Teletext as a New Media Promoter in Croatia. Surviving War and Transition. V *Teletext in Europe: From the Analog to the Digital Era*, ur. Hallvard Moe in Hilde Van den Bulck, 187–204. Göteborg: Nordicom.
34. Breed, Warren. 1955. Social Control in the Newsroom. *Social Forces* 33 (4): 326–335.
35. Bretz, Rudy in Michael Schmidbauer. 1983. *Media for Interactive Communication*. Beverly Hills, London: Sage.
36. *Broadcasting*. 1979. TV is wed to the printed word. Dostopno prek: <http://americanradiohistory.com/Archive-BC/BC-1979/BC-1979-08-20.pdf> (29. januar 2014).
37. Broughton Micova, Sally. 2014. *BBC's Ceefax: The Collateral Damage of Digitalization*. London: London School of Economics and Political Science.
38. Brown, Mike. 2012. *The Teletext Museum*. Dostopno prek: <http://teletext.mb21.co.uk/> (4. januar 2014).
39. Burns, Robert. 2000. *Introduction to Research Methods*. London: Sage.
40. Carey, James W. 2007. A Short History of Journalism for Journalists: A Proposal and Essay. *The International Journal of Press/Politics* 12 (1): 3–16.

41. Carlson, David. 2003. The History of Online Journalism. V *Digital Journalism: Emerging Media and the Changing Horizons of Journalism*, ur. Kevin Kawamoto, 31–56. Lanham, Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.
42. Cottle, Simon. 2000. New(s) times: Towards a 'second wave' of news ethnography. *Communications* 25 (1), 19–41.
43. --- 2007. Ethnography and News Production: New(s) Developments in the Field. *Sociology Compass* 1 (1): 1–16.
44. Cottle, Simon in Mark Ashton. 1999. From BBC Newsroom to BBC Newscentre – on Changing Technology and Journalist Practices. *Convergence: The International Journal of Research into New Media and Technologies* 5 (3): 22–43.
45. Cowles, Deborah. 1989. Consumer Perceptions of Interactive Media. *Journal of Broadcasting & Electronic Media* 33 (1): 83–89.
46. Damouny, Nabil G. 1984. Teletext Decoders – Keeping up With The Latest Technology Advances. *Consumer Electronics* 30 (3): 429–436.
47. Dervišič, Ibrica. 1982. *Poročilo o obisku v redakcijah eksperimentalnega emitiranja teleteksta v Zagrebu (18.–22. oktobra 1982) in Sarajevu (24.–30. oktobra 1982)*. Ljubljana: Arhiv RS.
48. Deuze, Mark. 2003. The Web and Its Journalisms: Considering the Consequences of Different Types of Newsmedia Online. *New Media & Society* 5 (2): 203–230.
49. --- 2007. *Media Work*. Cambridge: Polity Press.
50. --- 2008. Toward a Sociology of Online News. V *Making Online News – Volume 1*, ur. Chris Paterson in David Domingo, 199–210. New York: Peter Lang.
51. Deuze, Mark in Steve Paulussen. 2002. Online Journalism in the Low Countries. *European Journal of Communication* 17 (2): 237–245.

52. Djordjevič, Nika. 2011. *Konvergenca v novinarstvu na primeru časopisa Delo, spletnega portala delo.si in spletne televizije Studio Delo*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
53. Dnevni urednik teleteksta 1984–2000. 2014. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 24. marec.
54. Domingo, David. 2006. *Inventing Online Journalism: Development of the Internet as a News Medium in Four Catalan Online Newsrooms*. Barcelona: Facultat de Ciències de la Comunicació, Universitat Autònoma de Barcelona.
55. Domingo, David in Chris Paterson. 2011. *Making Online News – Volume 2*. New York: Peter Lang.
56. Donaldson, Lex. 1996. The Normal Science of Structural Contingency Theory. V *Handbook of Organizational Studies*, ur. Stewart R. Clegg, Cynthia Hardy in Walter R. Nord, 57–76. London: Sage.
57. Elton, Martin in John Carey. 1983. Computerizing Information: Consumer Reactions to Teletext. *Journal of Communication* 33 (1): 162–173.
58. Erdal, Ivar J. 2008. *Cross-Media News Journalism: Institutional, Professional and Textual Strategies and Practices in Multi-Platform News Production*. Oslo: Faculty of Humanities.
59. Erjavec, Karmen in Melita Poler Kovačič. 2012. Novinarstvo in internet: značilnosti piscev sovražnega govora v komentarjih pod spletnimi novinarskimi prispevki. *Teorija in praksa* 49 (1): 190–203.
60. Fidler, Roger. 1997. *Mediamorphosis: Understanding New Media*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.
61. Flick, Uwe. 2006. *An Introduction to Qualitative Research*. London: Sage

62. Gačar, Milan. 2009. *Virtualna radijska novinarska redakcija*. Diplomsko delo. Maribor: Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko.
63. Gade, Peter. 2009. *The Structural Integration of News Media Organizations: Opening the Processes of Journalism Beyond the Newsroom*. Norman: University of Oklahoma.
64. Gamble, Michael W. in Teri Kwal Gamble. 1989. *Introducing Mass Communication – Second Edition*. New York: McGraw-Hill.
65. Gawlinski, Mark. 2003. *Interactive Television Production*. Oxford: Focal Press.
66. Gazzard, Alison. 2015. Extending the Aerial: Uncovering Histories of Teletext and Telesoftware in Britain. *Journal of European Television History and Culture* 4 (7): 90-98. Dostopno prek: <http://journal.euscreen.eu/index.php/view/article/view/JETHC083/180> (12. november 2015).
67. Gerovac, Ksenija. 1988. *Pripravniška naloga o teletekstu TV Ljubljana*. Ljubljana: Televizija Ljubljana.
68. Giddens, Anthony. 1984. *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity.
69. Gole, Nejc. 2010. *Spremembe produkcijske prakse v integriranem uredništvu: primer Delo*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
70. Graziplene, Leonard R. 2000. *Teletext: Its Promise and Demise*. London: Associated University Presses.
71. Greenberg, Bradley S. in Carolyn A. Lin. 1988. *Patterns of Teletext Use in the UK*. London: John Libbey & Company Ltd.
72. Greenberger, Martin. 1985. *Electronic Publishing Plus: Media for a Technological Future*. White Plains, London: Knowledge Industry.

73. Gunter, Barrie. 2003. *News and the Net*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
74. Hardt, Hanno. 2008. Pisanju zgodovine medijev na rob. *Javnost/The Public* 15 (priloga): 5–8.
75. Hatch, Mary J. 1997. *Organisation Theory. Modern, Symbolic and Postmodern Perspectives*. Oxford: Oxford University Press.
76. Hemmingway, Emma. 2004. The Silent Heart of News. *Space and Culture* 7 (4): 409–426.
77. --- 2008. *Into the Newsroom: Exploring the Digital Production of Regional Television News*. London: Routledge.
78. Henke, Lucy L. in Thomas Donohue. 1986. Teletext Viewing Habits and Preferences. *Journalism Quarterly* 63 (3): 542–553.
79. Jacobsson, Torbjörn, Rabbe Nilsson, Rolleiv Solholm, Sylvia Walleij in Henning Schmaltz-Jørgensen. 1990. *Teletext in the Nineties*. Köbenhavn: Nordvision.
80. Jakopič, Kaja. 2015. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 21. avgust.
81. Jekovec, Katja. 2012. *Multimedijalno novinarstvo: primer spletnega medija Vest.si*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
82. Jemec, Nejc. 2014. *Interaktivnost Radia Slovenija v dobi interneta*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
83. Jocif, Aljana. 1987. *Pripravniška naloga o teletekstu TV Ljubljana*. Ljubljana: Televizija Ljubljana.
84. Jones, Janet in Lee Salter. 2012. *Digital Journalism*. London: Sage.

85. Jones, Matthew R. in Helena Karsten. 2008. Giddens's Structuration Theory and Information Systems Research. *MIS Quarterly* 32 (1): 127–157.
86. Jones, Matthew, Kamal Munir, Wanda Orlikowski in Jochen Runde. 2008. "About Time Too: Online News and Changing Temporal Structures in the Newspaper Industry." *International Conference on Information Systems (ICIS) 2008 Proceedings*. Paper 156. Dostopno prek: <http://aisel.aisnet.org/icis2008/156/> (7. januar 2016).
87. Jurišič, Ana. 2007. *Spletno novinarstvo: spreminjanje novinarskih norm in praks*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
88. Kawamoto, Kevin, ur. 2003. *Digital Journalism: Emerging Media and the Changing Horizons of Journalism*. Lanham, Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.
89. King, Elliot. 2010. *Free for All: The Internet's Transformation of Journalism*. Evanston: Northwestern University Press.
90. King, Robin W. 1982. Teletext and Viewdata for Blind People. *Radio and Electronic Engineer* 52 (4): 171–176.
91. Kirchner, Lauren. 2012. Teletext Lives On in Scandinavia. *Columbia Journalism Review*, 17. april. Dostopno prek: http://www.cjr.org/the_news_frontier/teletext_lives_on_in_scandinavia.php (11. marec 2014).
92. Klajder, Urška. 2007. *Implementacija interneta v medijske hiše - primer: Radio televizija Slovenija*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
93. Klinenberg, Eric. 2005. Convergence: News Production in a Digital Age. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 597 (1): 48–64.
94. Kopper, Gerd G., Albrecht Kolthoff in Andrea Czepek. 2000. Research Review: Online Journalism. *Journalism Studies* 1 (3): 499–512.

95. *Kričič, časopis javnega zavoda RTV Slovenija*. 1994. 10 let teleteksta TV Slovenija, 4–6 (maj).
96. Križman, Marjana. 2007. *Uporaba teleteksta in računalniških programov v Uredništvu za podnaslavljanje oddaj za gluhe in naglušne*. Diplomsko delo. Ljubljana: IBS - Mednarodna poslovna šola.
97. Küng-Shankleman, Lucy. 2000. *Inside the BBC and CNN: Managing Media Organisations*. London: Routledge.
98. Larsson, Anders Olof. 2012. Understanding Non-use of Interactivity in Online Newspapers: Insights from Structuration Theory. *The Information Society* 28 (4): 253–263.
99. Lasica, J. D. 1998. Keeping Online Staffers in Exile. *American Journalism Review* 20 (4): 72. Dostopno prek: <http://ajrarchive.org/Article.asp?id=1791> (7. junij 2016).
100. Lee-Wright, Peter. 2010. Culture Shock: New Media and Organizational Change in the BBC. V *New Media, Old News: Journalism and Democracy in the Digital Age*, ur. Natalie Fenton, 73–86. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
101. Li, Ja Čing. 1999. *Newspaper Online Services: A Successful Business? Lessons Learned from Videotext Failure*. Bloomington: Indiana University. Dostopno prek: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.42.9681&rep=rep1&type=pdf> (25. marec 2014).
102. Lindlof, Thomas R. in Bryan C. Taylor. 2002. *Qualitative Communication Research Methods*. London: Sage.
103. Logue, Timothy J. 1979. Teletext: Towards an Information Utility? *Journal of Communication* 29 (4): 58–65.
104. Manning, Paul. 2001. *News and News Sources: A Critical Introduction*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.

105. Martič, Zvezdan. 2014. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 7. maj.
106. Maučec, Uroš. 2010. *Model konvergence televizije in svetovnega spleta v slovenskem okolju*. Diplomsko delo. Maribor: Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko.
107. McIntyre, Colin. 1980. Teletext in Britain: The Ceefax Story. V *Videotext: The Coming Revolution in Home/Office Information Retrieval*, ur. Efreem Sigel, 23–56. New York: Knowledge Industry Publications.
108. McKinnon, Jay Kelly. 2011. *What Teletext Can Teach Us*. Burnaby: Simon Fraser University, School of Communication. Dostopno prek: http://www.academia.edu/1222725/What_Teletex_can_teach_us (13. marec 2015).
109. --- 2012. *Post-modernism: The Role of User Adoption of Teletext, Videotex & Bulletin Board Systems in the History of the Internet*. Burnaby: Simon Fraser University, School of Communication. Dostopno prek: http://www.academia.edu/2132208/Postmodernism_the_role_of_user_adoption_of_teletext_videotex_and_bulletin_board_systems_in_the_history_of_the_Internet (13. marec 2015).
110. McManus, John H. 1994. *Market-driven journalism: let the citizen beware?* Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.
111. Mediana, inštitut za raziskovanje trga in medijev. 2014. *Uporaba in uporabniki teleteksta*. Dostopno prek: http://www.rtvsllo.si/files/ttx/teletekst_porocilo_mediana.xlsx (26. maj 2014).
112. Meyn, Hermann. 1984. *Die Neuen Medien: Neue Chancen und Risiken*. Berlin: Colloquium Verlag.
113. Miklič, Zorica. 1984. *Zapisnik 1. sestanka uredništva teleteksta, 9. april*. Ljubljana: Arhiv RS.

114. Mintzberg, Henry. 1979. *The Structuring of Organizations: A Synthesis of the Research*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
115. Mitchelstein, Eugenia in Pablo J. Boczkowski. 2009. Between Tradition and Change: A Review of Recent Research on Online News Production. *Journalism* 10 (5): 562–586.
116. Mjøs, Ole Johan. 2016. The Icelandic Public Service Broadcaster RUV's Teletext Service Textavarpíð and Media Change. V *Teletext in Europe: From the Analog to the Digital Era*, ur. Hallvard Moe in Hilde Van den Bulck, 151–166. Göteborg: Nordicom.
117. Moe, Hallvard in Hilde Van den Bulck, ur. 2016. *Teletext in Europe: From the Analog to the Digital Era*. Göteborg: Nordicom. Dostopno prek: http://www.nordicom.gu.se/sites/default/files/publikationer-hela-pdf/teletext_in_europe._from_the_analog_to_the_digital_era.pdf (27. februar 2016).
118. Money, Steve A. 1979. *Teletext and viewdata*. London: Newnes Technical Books.
119. Mosco, Vincent. 1982. *Pushbutton Fantasies: Critical Perspectives on Videotex and Information Technology*. Norwood: Ablex.
120. Nastran, Brane. 1992. *Dopolnitev podatkov za publikacijo Guide to Teletext in Europe, 2. junij*. Ljubljana: Arhiv RS.
121. --- 2014. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 26. marec.
122. Nguyen, An. 2007. The Interaction between Technologies and Society: Lessons Learnt from 160 Evolutionary Years of Online News Services. *First Monday* 12 (3). Dostopno prek: <http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/1627/1542> (6. april 2014).

123. Nissen, Christian S. 2015. Digitization and Public Service Media: What Service for Which Public? V *Public Service Media in Europe: A Comparative Approach*, ur. Karen Arriaza Ibarra, Eva Nowak in Raymond Kuhn, 89–107. New York, Abingdon: Routledge.
124. Oblak, Tanja in Gregor Petrič. 2005. *Splet kot medij in mediji na spletu*. Ljubljana: Založba FDV.
125. Oblak Črnič, Tanja. 2007. Spletno novinarstvo skozi optiko novinarjev. *Družboslovne razprave XXIII* (54): 43–64.
126. Orehovec, Darja. 1987. *Poročilo o enomesečnem oddajanju videostrani, 5. november*. Ljubljana: Arhiv RS.
127. --- 1989a. *Osnutek predlogov reorganizacije uredništva teleteksta, 23. maj*. Ljubljana: Arhiv RS.
128. --- 1989b. *O delu uredništva teleteksta v letu 1990, 7. junij*. Ljubljana: Arhiv RS.
129. --- 1990a. *Kratko poročilo o razvoju teleteksta od leta 1984 do 1990*. Ljubljana: Arhiv RS.
130. --- 1990b. *Predlog programsko-poslovnega razvoja v letu 1991, 22. junij*. Ljubljana: Arhiv RS.
131. ORF. 2015. *35 Jahre ORF Teletext*. Dostopno prek: <http://oeo.orf.at/news/stories/2689612/> (19. marec 2016).
132. Paisley, William. 1983. Computerizing Information: Lessons of a Videotext Trial. *Journal of Communication* 33 (1): 153–161.
133. Paterson, Chris in David Domingo. 2008. *Making Online News – Volume 1*. New York: Peter Lang.

134. Pavlik, John Vernon. 1996. *New Media Technology: Cultural and Commercial Perspectives*. Boston: Allyn and Bacon.
135. --- 1999. New Media and News: Implications for the Future of Journalism. *New Media and Society* 1 (1): 54–59.
136. --- 2000. The Impact of Technology on Journalism. *Journalism Studies* 1 (2): 229–237.
137. Pažin Martinovič, Sara. 2014. *Stili vodenja urednikov in zadovoljstvo novinarjev pri delu: Študija primera časopisa Dnevnik*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
138. Peralta, Eugenio. 2003. *Il giornale elettronico: informazione e cronaca sul Televideo*. Milano: Facoltà di Scienze della Comunicazione e dello Spettacolo.
139. Puijk, Roel. 2008. Ethnographic Media Production Research in a Digital Environment. V *Making Online News – Volume 1*, ur. Chris Paterson in David Domingo, 29–44. New York: Peter Lang.
140. Puppis, Manuel, Samuel Studer in Edzard Schade. 2016. Back to the Future. What Teletext's Past Tells Us About the Future Relationship Between Public Service Media and Publishers in Switzerland. V *Teletext in Europe: From the Analog to the Digital Era*, ur. Hallvard Moe in Hilde Van den Bulck, 89–110. Göteborg: Nordicom.
141. Quinn, Stephen. 2009. *Convergent Journalism: The Fundamentals of Multimedia Reporting*. New York: Peter Lang.
142. Radio Times. 1980. A Matter of Fax (2. februar). Dostopno prek: <http://teletext.mb21.co.uk/timeline/rt-ceefax0281.shtml> (15. januar 2014).
143. Rašl, Nataša. 2013. *Multimedijskost radijskega novinarstva: študija primera Prvi program Radia Slovenija*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

144. Ravnikar, Janez. 2005. *Organizacija javne radiotelevizije: primer RTV Slovenija*. Specialistično delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
145. Redaktor/novinar teleteksta 1984–85. 2014. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 30. maj.
146. Redaktor/novinar teleteksta 1994–. 2014. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 9. september.
147. Redaktor/novinar teleteksta 2003– A. 2015. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 21. avgust.
148. Redaktor/novinar teleteksta 2003– B. 2015. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 10. junij.
149. Redaktor/novinar teleteksta 2004– A. 2015. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 17. junij.
150. Redaktor/novinar teleteksta 2004– B. 2015. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 3. junij.
151. Redaktor/novinar teleteksta in pozneje dnevni urednik 1984–1986, 1990–. 2014. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 11. september.
152. Redaktor/novinar teleteksta in pozneje dnevni urednik 2007–. 2015. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 25. avgust.
153. Rijavec, Matej. 2014. Pri nas še lahko "gledate dejstva", na Otoku nič več. *MMC RTV SLO*, 8. maj. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/slovenija/pri-nas-se-lahko-gledate-dejstva-na-otoku-nic-vec/335643> (7. junij 2016).
154. *Riptide*. 2013. What really happened to the news business: Martin Nisenholtz. Shorenstein Center on Media, Politics and Public Policy, 16. april. Dostopno prek: <http://www.digitalriptide.org/person/martin-nisenholtz/> (9. maj 2015).
155. Roizen, Joseph. 1980. The Technology of Teletext and Viewdata. V *Videotext: The Coming Revolution in Home/Office Information Retrieval*, ur. Efrem Sigel, 9–22. New York: Knowledge Industry Publications.

156. RTV Slovenija. 1983. *Samoupravni sporazum o uvedbi in razvijanju teleteksta v DO RTV Ljubljana, november*. Ljubljana: Arhiv RS.
157. --- 1984a. *Prvo kazalo teleteksta, 7. maj*. Ljubljana: Arhiv RS.
158. --- 1984b. *Pogodba o poslovno-tehničnem sodelovanju med Gorenjem in RTV Ljubljana pri razvoju sistema za generiranje signala teleteksta in sistema za generiranje videostrani, 15. november*. Ljubljana: Arhiv RS.
159. --- 1989. *Nova organiziranost izrabe delovnega časa, februar*. Ljubljana: Arhiv RS.
160. --- 2006. *Letno poročilo 2006*. Dostopno prek: http://www.rtv slo.si/files/letno_porocilo/rtv_letno_porocilo_slo_f_lowres.pdf (25. februar 2015).
161. --- 2007. *Letno poročilo 2007*. Dostopno prek: http://www.rtv slo.si/files/letno_porocilo/rtvslo_lp_07_si_web.pdf (25. februar 2015).
162. --- 2012a. *Izvedbeni akt o delovanju Multimedijskega centra (MMC), 7. februar*. Informator 106.
163. --- 2012b. *Letno poročilo 2012*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/strani/letno-porocilo-2012/4478> (25. februar 2015).
164. Ryfe, David. 2009a. Broader and deeper: A Study of Newsroom Culture in a Time of Change. *Journalism* 10 (2): 197–216.
165. --- 2009b. Structure, Agency, and Change in an American Newsroom. *Journalism* 10 (5): 665–683.
166. Schmitzer, Robert. 2005. *Konvergenca medijev na primeru RTV Slovenija*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
167. Schudson, Michael. 1989. The Sociology of News Production. *Media, Culture & Society* 11 (3): 263–282.

168. --- 2003. *The Sociology of News*. New York, London: Norton.
169. Scott, Ben. 2005. A Contemporary History of Digital Journalism. *Television & New Media* 6 (1): 89–126.
170. Sehl, Annika, Alessio Cornia in Rasmus Kleis Nielsen. 2016. *Public Service News and Digital Media (Digital News Project 2016)*. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism. Dostopno prek: <http://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/Public%20Service%20News%20and%20Digital%20Media.pdf> (8. junij 2016).
171. Severson, Pernilla. 2016. Super Teletext. A Social Shaping of Teletext as Locating Newness in a Media Convergence Future. V *Teletext in Europe: From the Analog to the Digital Era*, ur. Hallvard Moe in Hilde Van den Bulck, 131–149. Göteborg: Nordicom.
172. Singer, Jane B. 2004. Strange Bedfellows? The Diffusion of Convergence in Four News Organizations. *Journalism Studies* 5 (1), 3–18.
173. Sjovaag, Helle. 2013. Journalistic Autonomy: Between Structure, Agency and Institution. *Nordicom Review* 34 (posebna izdaja: New Nordic Journalism Research): 155–166. Dostopno prek: http://www.nordicom.gu.se/sites/default/files/kapitel-pdf/12_sjovaag_0.pdf (18. januar 2016).
174. Smith, Dorothy. 2002. Institutional Ethnography. V *Qualitative Research in Action*, ur. Tim May, 17–52. London: Sage.
175. Smith, Mort. 2012. *Ceefax and its 'media revolution'*. Dostopno prek: <https://audioboom.com/boos/1023016-ceefax-and-its-media-revolution> (19. maj 2015).
176. Splichal, Slavko. 2014. Konec koncev – novinarstvo. V *50 let študija novinarstva na Slovenskem*, ur. Karmen Erjavec in Melita Poler Kovačič, 43–67. Ljubljana: Založba FDV.

177. *Statut javnega zavoda Radiotelevizija Slovenija*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/files/razno/statut-rtvslo-2014-01-2448-2006-01-4559-npb2.pdf> (25. februar 2015).
178. Steensen, Steen in Laura Ahva. 2015. Theories of Journalism in a Digital Age. *Journalism Practice* 9 (1): 1–18.
179. Suhadolnik, Gorazd. 2005. Spletna televizija: kjerkoli, kadarkoli. *Stop*, 10–11 (4. avgust).
180. Syvertsen, Trine, Enli Gunn, Ole Johan Mjøs in Hallvard Moe. 2014. *The Media Welfare State: Nordic Media in the Digital Era*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
181. Svenšek, Ana. 2014. "Zaorali smo ledino v drugačen način sporočanja novic". *MMC RTV SLO*, 7. maj. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/slovenija/zaorali-smo-ledino-v-drugacen-nacin-sporocanja-novic/336317> (7. junij 2016).
182. Škoberne, Luka. 1983a. *Informacija o pripravah na uvedbo teleteksta, 28. marec*. Ljubljana: Arhiv RS.
183. --- 1983b. *Informacija o pripravah na emitiranje teleteksta (št. 2), 12. april*. Ljubljana: Arhiv RS.
184. --- 1983c. *Poročilo o obisku redakcije teleteksta na ORF od 5. do 7. 5. 1983, maj*. Ljubljana: Arhiv RS.
185. --- 1983č. *Teletekst na RTV Ljubljana, 25. maj*. Ljubljana: Arhiv RS.
186. --- 1983d. *Kadrovska vprašanja ob ustanovitvi uredništva teleteksta, 6. december*. Ljubljana: Arhiv RS.
187. --- 1984a. *Pred uvedbo teleteksta na RTV Ljubljana, 28. februar*. Ljubljana: Arhiv RS.

188. --- 1984b. *Teletekst na RTV Ljubljana, 9. april*. Ljubljana: Arhiv RS.
189. --- 1984c. *Poročilo po dveh tednih emitiranja teleteksta, 17. maj*. Ljubljana: Arhiv RS.
190. --- 2014. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 13. januar. Dostopno prek: <http://www.rtv-slo.si/mmc-priporoca/jednat-aktualen-in-z-vami-ze-30-let-teletekst-rtv-slovenija/334735> (16. avgust 2015).
191. Škoberne, Luka in Jože Meden. 1983. *Predlog akcijskega načrta za I. fazo uvajanja teleteksta na RTV Ljubljana, 1. september*. Ljubljana: Arhiv RS.
192. Štok, Katja. 2010. *Viri informacij v spletnih novinarskih prispevkih na Delo.si in Dnevnik.si*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
193. Šuštar, Bojan. 2016. Filli za STA: Dojemajo nas kot kakovostne in aktualne (intervju). *Slovenska tiskovna agencija*, 5. maj.
194. Treurniet, William C., Paul J. Hearty in Miguel A. Planas. 1985. Viewers' Responses to Delays in Simulated Teletext Reception. *Behaviour & Information Technology* 4 (3): 177–188.
195. Trošt, Matjaž. 2003. *Izzivi spletnega novinarstva: analiza spletnih strani izbranih evropskih časopisnih hiš*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
196. Tuchman, Gaye. 1973. Making News by Doing Work: Routinizing the Unexpected. *American Journal of Sociology* 79 (1): 110–131.
197. --- 1978. *Making News: A Study in the Construction of Reality*. New York: Free Press.
198. TV Slovenija, 1. program. 2000. *Prvi in drugi*. Ljubljana, 8. oktober. Dostopno prek: <http://4d.rtv-slo.si/arhiv/tv-informativni/174270205> (8. junij 2016).

199. Tydeman, John, Hubert Lipinski, Richard P. Adler, Michael Nyhan in Laurence Zwimpfer. 1982. *Teletext and Videotex in the United States: Market Potential, Technology, Public Policy Issues*. New York: McGraw-Hill.
200. Ursell, Gillian D. M. 2001. Dumbing Down or Shaping Up? New Technologies, New Media, New Journalism. *Journalism* 2 (2): 175–196.
201. Uršič, Marica. 1990. *Besediloslovni in stilistični vidiki teleteksta*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
202. Usher, Nikki. 2013. Marketplace Public Radio and News Routines Reconsidered: Between Structures and Agents. *Journalism* 14 (6): 807–822.
203. Van den Bulck, Hilde. 2016. Teletext in Flanders. A Medium Hiding in Plain Sight. V *Teletext in Europe: From the Analog to the Digital Era*, ur. Hallvard Moe in Hilde Van den Bulck, 69–87. Göteborg: Nordicom.
204. Van den Bulck, Hilde in Hallvard Moe. 2013. *The Teletext Research Project*. Göteborg: Nordicom.
205. --- 2016. Beyond the Buzz: Why Media Policy Researchers Should Study Teletext. V *European Media Policy for the Twenty-First Century: Assessing the Past, Setting Agendas for the Future*, ur. Seamus Simpson, Manuel Puppis in Hilde Van den Bulck, 23–39. New York, Abingdon: Routledge.
206. Veith, Richard H. 1983. *Television's Teletext*. New York: North-Holland.
207. Vezovnik, Igor. 2006. Novinske agencije, profesionalni tržišni izazovi: Primjer Slovenske novinske agencije. *Medijska istraživanja* 12 (1): 101–110. Dostopno prek: <http://hrcak.srce.hr/file/36175> (7. april 2014).
208. Virant, Maja. 2009. *Razvoj dejavnosti in organizacija dela v Uredništvu za podnaslavljanje oddaj za gluhe in naglušne na RTV Slovenija*. Diplomsko delo. Ljubljana: IBS - Mednarodna poslovna šola.

209. Vobič, Igor. 2007. Novinarstvo na spletu - Kdo s(m)o novinarji? *Medijska preža* (29–30).
210. --- 2008a. Splet kot zrcalo krize novinarstva? *Medijska preža* (31).
211. --- 2008b. Medosebna interaktivnost - redkost v slovenskem spletnem novinarstvu. *Medijska preža* (32–33).
212. --- 2009. Konvergenca v novinarstvu: integracija uredništev v časopisnih hišah Delo in Žurnal. *Medijska preža* (34–35).
213. --- 2012a. *Globalni trendi spletnega novinarstva v slovenskih tiskanih medijih* (»Global Trends of Online Journalism in Slovenian Print Media«). Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
214. --- 2012b. Konvergenca novinarskih uredništev: detradicionalizacija v časopisnih organizacijah. *Javnost/The Public* 19 (supplement): 49–66.
215. --- 2013. *Journalism and the Web: Continuities and Transformations at Slovenian Newspapers*. Ljubljana: Založba FDV.
216. --- 2014. Novinarstvo in internet: poti razvoja univerzitetnega izobraževanja in znanstvenega raziskovanja v Sloveniji. V *50 let študija novinarstva na Slovenskem*, ur. Karmen Erjavec in Melita Poler Kovačič, 233–259. Ljubljana: Založba FDV.
217. --- 2015. From One-Man Band to Integrated Newsroom: Historicising Online Journalism Developments in Slovenia. *Journalism Studies* 16 (2): 175–190.
218. Vrabl, Tone in Srečko Šrot. 1983. Körting - usodna zmota? *Novi tednik*, 1–2 (20. januar). Dostopno prek: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-BYAYND4Z/5f14bc9f-74f7-4ce6-b800-d7685bc049cb/PDF> (4. marec 2014).
219. Vrh, Bernard. 2014. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 2. april.

220. Weaver, David H. 1983. *Videotex Journalism: Teletext, Viewdata, and the News*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
221. Wiener Zeitung. 2000. *ORF-Teletext ist 20 Jahre alt*. Dostopno prek: http://www.wienerzeitung.at/nachrichten/kultur/medien/357325_ORF-Teletext-ist-20-Jahre-alt.html (19. marec 2016).
222. Williams, Frederick, Ronald E. Rice in Everett M. Rogers. 1988. *Research Methods and the New Media*. New York: The Free Press.
223. Willis, William James. 1990. *Journalism: State of the Art*. New York: Praeger Publishers.
224. Witschge, Tamara in Gunnar Nygren. 2009. Journalism: A Profession Under Pressure? *Journal of Media Business Studies* 6 (1): 37–59.
225. Wollaston, Sam. 2004. Fax of life. *The Guardian*, 22. september. Dostopno prek: <https://www.theguardian.com/technology/2004/sep/22/media.broadcasting> (18. april 2014).
226. Woolfe, Roger. 1981. Videotex and Teletext: Similarities, Differences and Prospects. *Innovations in Education & Training International* 18 (4): 245–253.
227. Yin, Robert K. 2003. *Case Study Research: Design and Methods – Third Edition*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage.
228. *Zakon o medijih* (ZMed-UPB1). Ur. l. RS 110/2006. Dostopno prek: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=76040> (25. februar 2015).
229. *Zakon o Radioteleviziji Slovenija* (ZRTVS-1). Ur. l. RS 96/2005. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200596&stevilka=4191> (25. februar 2015).

230. Zebec, Luka. 2015. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 20. avgust.
231. Zupanič, Jelka. 1984. Teletekst od 7. maja dalje. *Večer*, 3 (28. april).
232. Žerjal, Vita. 1988. *Pripravniska naloga o teletekstu TV Ljubljana*. Ljubljana: Televizija Ljubljana.
233. Žiberna, Maja. 2006. *Zavezništvo z javnostjo kot temelj prihodnjega razvoja RTV Slovenija*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.